

1984/85:148

Onsdagen den 22 maj fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

2 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkande 1984/85:58

Lagutskottets betänkande 1984/85:41

Kulturutskottets betänkande 1984/85:19

Utbildningsutskottets betänkande 1984/85:28

Näringsutskottets betänkanden 1984/85:28 och 31

3 § Granskning av statsrådets tjänsteutövning m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:35 med anledning av granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

Anf. 1 TALMÄNNEN:

Dechargedebatten uppdelas liksom tidigare år i flera avsnitt. Varje avsnitt behandlas som ett självständigt ärende, och talarlistan för de olika avsnitten kan alltså utökas med ytterligare talare. Då alla under ett avsnitt anmälda talare haft ordet övergår kammaren omedelbart till att debattera nästa avsnitt. Voteringarna äger rum i ett sammanhang sedan samtliga avsnitt slutdebatterats.

Beträffande avsnittet Granskningsarbetets inriktning, m. m. samt avsnitten 1–8 har ordet begärts av Anders Björck.

Anf. 2 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det är viktigt att riksdagens roll i folkstyrelsen värnas. En viktig uppgift för riksdagen är att kontrollera regeringen. Granskningen av regeringen får aldrig bli rutin. Konstitutionsutskottet måste ta sin granskningsuppgift på stort allvar. Men den granskade parten – regeringen – måste vara samarbetsvillig. Regeringen måste finna sig i de spelregler som grundlagen uppställer.

*Granskningsar-
betets inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

I Sverige, herr talman, har vi inte någon särskilt utvecklad form av granskning av regeringen och förvaltningen. I många andra länder är kontrollen bättre. I USA är offentliga utfrågningar av företrädare för regering och förvaltning mycket vanliga och utgör ett normalt inslag i det politiska arbetet. I Storbritannien måste premiärministern två gånger i veckan direkt och personligen stå till svars i underhuset.

Detta kontrasterar starkt mot förhållandena i Sverige. Konstitutionsutskottets utfrågningar sker inför lyckta dörrar. Statsministern är en mycket sällsynt gäst i kammarens fråge- och interpellationsdebatter. Riksdagens möjligheter att granska förvaltningen är begränsade.

Så mycket större anledning borde det då finnas för regeringen och dess främste företrädare, statsministern, att visa respekt för det riksdagsutskott, konstitutionsutskottet, som enligt grundlagen årligen skall granska regeringen.

Beklagligtvis finns det i år anledning till kritik mot inte minst statsministerns uppträdande. Redan förra året tog sig en av hans närmaste medarbetare orådet före att granska utskottets rutiner vad gällde handhavandet av vissa handlingar. Tjänstemannen gjorde ett besök hos utskottets kansli och anställde förhör med dess kanslichef.

Nu hade detta besök icke skett på statsministerns uppdrag, men det får ändå anses ytterst anmärkningsvärt att statsrådsberedningens tjänstemän verkställer en kontroll av ett riksdagsorgan – till på köpet det utskott som skall granska regeringen. Man kan inte frigöra sig från misstanken att statsministerns inställning till riksdagens konstitutionsutskott har smittat av sig inom statsrådsberedningen.

Det är dock glädjande att ett enhälligt konstitutionsutskott slår fast "att det inte ankommer på regeringen eller regeringens kansli att utöva tillsyn över riksdagen och dess utskott".

Detta, herr talman, är i och för sig en självklarhet, men även sådant kan ibland behövas sägas.

Statsministern har även i år besökt konstitutionsutskottet för en utfrågning om ett antal affärer där han varit inblandad. Antalet sådana har för Olof Palmes del varit stort sedan tillträdet som statsminister 1982. Bahr-, Bildt-, Ferm-, Rainer- och Hesselöaffärerna är några goda exempel på statsministerns förmåga att ständigt hamna i s. k. affärer med åtföljande blåsväder. Årets granskning har traditionsenligt bjudit på tilldragelser där Olof Palme har varit inblandad och som blivit föremål för konstitutionsutskottets granskning.

Besöken hos konstitutionsutskottet har uppenbarligen så irriterat statsministern att han i år uppträdde inför utskottet på ett sätt som direkt måste betecknas som ovärdigt. I de olika sakfrågorna finns det anledning att återkomma senare i debatten, men här och nu måste sägas att statsministern genom sitt uppträdande inför utskottet visat bristande respekt för riksdagens granskningsarbete.

Herr talman! Jag har i snart tolv år tillhört riksdagens konstitutionsutskott. Jag har varit med om många utfrågningar under dessa år. Genomgående har

de som ställt upp gjort sitt bästa för att svara på de frågor som ställts och gjort det utan att håna utskottet och dess ledamöter; de har tagit besöken på allvar.

Så icke statsministern. Hans inställning till besök hos konstitutionsutskottet tycks vara att han där kan uppträda som det passar och tryggt förlita sig på att den egna partimajoriteten inte vågar göra något för att ingripa eller i efterhand kritisera. Han känner sin makt, han vet att toleransen hos de egna partivännerna är oändlig.

Finns det då, herr talman, inga möjligheter att återföra Olof Palme och eventuellt likasinnade till ordningen? Något måste nämligen göras för att hävda utskottets auktoritet och försvara riksdagens kontrollmakt. Visserligen kanske väljarna vad gäller personen Olof Palme löser problemet i höst. Men vem som än må vara statsminister nästa granskningsomgång så måste han eller hon visa den respekt som tillkommer riksdagen.

Så snart som möjligt måste därför offentliga utskottsutfrågningar införas. Då kan allmänheten själv bedöma svaren och uppträdandet från dem som kallas till utskottet. Pajaserier slår obönhörligt och snabbt tillbaka mot den som gör sig skyldig till dem. Vi får en snabbhet i hanteringen av utfrågningarna som gör att frågor om läckor och publiceringsdagar blir skäligen ointressanta.

Socialdemokraterna är emellertid ännu så länge emot offentliga utskottsutfrågningar. Efter Olof Palmes senaste framträdande inför konstitutionsutskottet finns det knappast något hopp om att partiet snabbt skulle ändra inställning. Offentliga utskottsfrågor med Olof Palme i svarandestolen skulle bli negativa för socialdemokraterna.

Herr talman! Statsministerns personliga uppträdande kan kanske för en och annan synas mindre viktigt med tanke på innehållet i sakfrågorna. Självfallet finns det i och för sig angelägnare frågor att ägna sig åt än en statsministers dåliga humör. Men när statsministern låter detta dåliga humör gå ut över det riksdagsorgan som har en grundlagsenlig granskningsuppgift att fullgöra finns det anledning att reagera och vidta åtgärder. Att låta utskottets utfrågningar ske inför offentligheten vore ett sätt att nå fram till en bättre tingens ordning.

Granskningsarbetet ger också anledning till andra reflexioner – om riksdagens kontrollmakt verkligen är effektiv. Konstitutionsutskottet skall enligt grundlagen granska regeringen – inte förvaltningen. Detta bottenar bl. a. i den gamla maktdelellningsläran att det är regeringen som styr landet och riksdagen som stiftar lag. Det ansågs en gång viktigt att rågången hölls klar. Principellt är det kanske fortfarande så.

Men gång på gång märker man i granskningsarbetet hur svårt det är att komma åt de syndare som handlar i regeringens namn och ofta med regeringens goda minne. Riksdagen stiftar lag. Regeringen utfärdar på grundval av lagen närmare föreskrifter, som sedan tillämpas på sitt eget sätt av förvaltningen. Skillnaden mellan den ursprungliga lagstiftningen och tillämpningen i praktiken kan ibland bli betydande. Kontakter med förvaltningen visar emellanåt att de handläggande tjänstemännen har föga eller ingen aning alls om den bakomliggande lagstiftningen. De kan ofta inte heller

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m..*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsar-
betes inriktning,
m. m.*

hänvisa till det lagrum på vars grund de bedriver sin myndighetsutövning. Praxis inom den egna myndigheten betyder mera än riksdagens beslut.

Herr talman! Detta är en allvarlig utveckling, och man måste tyvärr konstatera att riksdagens kontrollmakt delvis är maktlös inför denna utveckling. Vårt byråkratiserade samhälle styrs i växande utsträckning av teknokrater, som ibland driver sin egen linje i samhällsfrågorna. exempelvis att de fiskala intressena ibland får ta över de rättsliga. Skattelagstiftningen skall anpassas till kontrollverksamheten.

I frågor av detta slag har konstitutionsutskottet svårt att hävda riksdagens intressen och att vidta åtgärder för att tillämpningen ute i förvaltningen verkligen skall stå i överensstämmelse med den lagstiftning som riksdagen har ansvaret för. Detsamma gäller också, enligt min mening, riksdagens övriga instrument för kontrollmakten.

På detta område måste vi i framtiden förutsättningslöst se vad som kan göras för att man skall uppnå en bättre tingens ordning. JO-ämbetet måste ges ökade möjligheter att fullgöra sina viktiga uppgifter. Det pågår nu en utredning i detta syfte, och man kan hoppas att vi i fortsättningen kommer att ge JO-ämbetet ökade maktmedel. Vad gäller riksdagens revisorer finns det ett förslag från deras presidium om en utredning beträffande den fortsatta verksamheten. Jag hoppas att man också här, herr talman, vidtar åtgärder så att en bättre förvaltningskontroll från riksdagens sida kan genomföras i framtiden.

Det är att hoppas att dessa utredningar leder till konkreta resultat och att tyglarna stramas åt för byråkratin. Vi kan på det område som KU har granskat i år se många betänkliga ting. Vi kan konstatera att lagrådet har anmärkt på att man har haft svårt att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sitt betydelsefulla arbete på grund av att regeringen inte har remitterat sina förslag till relevanta myndigheter i en sådan utsträckning som vore önskvärd.

Föreningen av regeringens propositioner till riksdagen är vidare mycket betydande, och riksdagen borde inte finna sig i den ordning – eller snarare oordning – som råder. Det skall, herr talman, genast erkännas att detta inte är något som är unikt för den nuvarande regeringen. Andra regeringar har varit ungefär lika stora syndare. Jag frågar mig, herr talman, om vi inte också här måste vidta åtgärder så att vi kan tvinga fram ett propositionsavlämnande som står i samklang med riksdagsordningen. Jag tycker, herr talman, att vi inte skall tveka när det gäller att i framtiden statuera exempel genom att t. ex. skjuta viktiga propositioner över ett val om regeringen inte fullgör sina skyldigheter mot riksdagen. Detta skall självfallet gälla oavsett vilken regering som finns för tillfället.

Utgivningen av Svensk författningssamling sker på ett sådant sätt att vissa författningar, enligt vad utskottet har konstaterat, kommer ut i tryck efter det att de har trätt i kraft. I andra fall sker det ungefär samtidigt med ikraftträdandet. Var och en kan förstå att det inte är särskilt rimligt att kräva att myndigheter och allmänhet skall känna till eller kunna tillämpa författningar som faktiskt inte har nått dem som berörs.

Herr talman! Det finns anledning att i olika sammanhang fundera över hur

konstitutionsutskottets och riksdagens övriga granskning av regering och förvaltning skall göras effektivare. Erfarenheten – inte minst årets – visar att läget är allvarligt och att bestämda åtgärder måste vidtas för att man skall få till stånd en tillfredsställande ordning i framtiden.

Anf. 3 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag skall hålla mig till de frågor som omfattas av granskningsbetänkandet. De allmänna, viktiga frågor som Anders Björck aktualiserade i sitt anförande får vi anledning att återkomma till i andra sammanhang. Vi skall i riksdagen snart behandla ett förslag om förändringar av vissa delar av riksdagens arbetsformer. Folkstyrelsekommittén har i uppdrag att se på frågan i ett vidare perspektiv och kommer bl. a. att ta upp förslaget om öppna utskottsförhör.

På den punkten vill jag för min del bara säga att jag tror att det kan ligga en hel del i tanken. Men om man studerar förslaget mera i detalj finner man att det kan uppstå vissa svårigheter, inte minst vad gäller konstitutionsutskottets granskning. En del av de saker som vi har anledning att ta upp i utskottet är faktiskt sekretä. Det skulle även kunna lägga en viss hämsko också på utfrågandet och svarandet om i varje fall några av dessa utfrågningar vore offentliga. Men detta är frågor som vi får behandla senare, och som kräver omsorgsfull beredning.

Utskottets granskningsbetänkande rör sig, som vanligt, över vida saksområden och innehåller mycket av intresse, även utöver de avsnitt som redan starkt uppmärksammats i massmedia. Jag vill här särskilt nämna den genomgång av regeringens organisation och arbetsformer som redovisas i betänkandet, med en hel del uppgifter som kan vara besvärliga att få fram för andra organ än det granskande utskottet. De frågor som där berörs är också centrala med utgångspunkt i den inriktning som granskningsarbetet enligt författningen skall ha.

De är emellertid viktiga även ur andra aspekter. Regeringen är naturligtvis alltid en betydelsefull instans, och behandlingsgången är till stor del omgiven av en rätt omfattande faktisk sekretess.

Till detta kommer nu att den socialdemokratiska regeringen alltsedan dess tillkomst haft en uttalad tendens att i allt högre grad samla beredningen av viktiga frågor inom kanslihusets väggar. Därmed ökar slutenheten och risken för otillräcklig och ensidig beredning av de ärenden som riksdagen sedan skall ta ställning till.

Ett uttryck för denna centraliseringsambition är att det totala antalet anställda på vissa nyckelposter i kanslihuset har ökat kraftigt. Jämfört med hur det var före regeringsskiftet har således antalet statssekreterare ökat från 18 till 24 och antalet s. k. politiskt sakkunniga från 31 till 44. Till detta kommer allehanda mera tillfälliga arbetsgrupper inom kanslihusets ram.

Inom den organisation som finns tycks statsrådsberedningen, dvs. statsministerns kansli, ha blivit något av en regering inom regeringen. Under 1984 fanns där 4 statssekreterare och inte mindre än 20 politiskt sakkunniga. Granskningen av en rad sakfrågor som senare kommer att tas upp i denna

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

debatt bestyrker denna reella koncentration till statsrådsberedningen. Statssekreterare där har t. ex. som några slags biträdande ministrar gått ut och gjort uttalanden å hela regeringens vägnar utan att dessa uttalanden granskats av regeringen som helhet.

I spetsen för statsrådsberedningen står statsministern, som flitigt agerar i allehanda frågor, ofta till synes på egen hand. Vad man kan fråga sig är om vi är på väg mot ett engelskt system, där övriga ministrar närmast är supplikanter åt premiärministern.

Noteras i detta sammanhang bör den påtagliga irritation som statsministern visar över den granskning som konstitutionsutskottet företar. Särskilt vid en av de utfrågningar som utskottet haft i vår tappade han på ett uppseendeväckande sätt humöret och gick över i hetsig debatt i stället för att svara på de frågor som ställdes. Dessutom var inte det han sade korrekt vad gällde det ärende som gjorde honom särskilt upprörd. Till detta skall jag emellertid återkomma i ett senare debattinlägg.

Förra året skickades, som Anders Björck nämnde, en tjänsteman från statsrådsberedningen till utskottet för att undersöka hur ett ärende behandlades. Det gällde det bekanta Fermbrevet. Utskottet tar upp den händelsen i årets betänkande och slår fast att det inte ankommer på regeringen eller regeringens kansli att utöva tillsyn över riksdagen och dess utskott. Det är med tillfredsställelse jag kan konstatera att det är ett enigt utskott som står för denna reprimand.

Statsministern och hans kansli skall inte lägga sig i vilka ärenden som utskottet tar upp till särskild granskning. Det är utskottet som suveränt bestämmer över detta. Granskningen är heller ingenting som utskottet genomför av något slags illasinnat okynne. Den är en uppgift som är ålagd utskottet i författningen. Fullgörandet av denna uppgift är, en viktig angelägenhet. Den är viktig ur bl. a. två aspekter. Jag brukar framhålla att jag är övertygad om att den har en betydelsefull preventiv effekt. Statsråd och kanslihus-tjänstemän vet att deras göranden och låtanden kommer att nagelfaras så småningom, vilket bör ha en hämmande verkan på stundens impulser att i viktiga frågor gå förbi gällande bestämmelser. Vidare har granskningen också en viktig informationsfunktion. Genom utskottets granskning och betänkandets publicering dokumenteras och utreds mycket som annars skulle vara oklart. Denna dokumentation har bestående värde. Jag tycker att den nuvarande statsministern borde sluta upp med allt det gnölande som nu förekommer så snart en fråga aktualiseras som gransknings- ärende och även för regeringens del se granskningen som något positivt. Även regeringen bör kunna ha glädje av att kontroversiella ärenden, som i den allmänna debatten ibland diskuteras på ett upphetsat och ofullständigt sätt, får en mera gedigen belysning genom utskottets tålmodiga arbete.

Herr talman! Den koncentration till kanslihuset av framtagningen av underlaget till propositioner som jag nyss berört har i många fall på ett allvarligt sätt försämrat beslutsunderlaget för riksdagen. Bristerna i regeringens beredning har vid upprepade tillfällen diskuterats här i riksdagen vid behandlingen av olika sakfrågor. Dessa brister har på ett sätt som tidigare

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsar-
betets inriktning,
m. m.*

aldrig förekommit uppmärksammas också av lagrådet, som har att granska regeringens förslag innan propositioner föreläggs riksdagen. Vi har fått uppleva att lagrådet vid upprepade tillfällen har anmärkt på att regeringsförslagen inte föregåtts av någon mera omfattande utredning och att de inte remissbehandlats i sedvanlig ordning. Det rör sig således om mer eller mindre interna kanslihusprodukter. Lagrådet, som är en opolitisk institution – vilket bör understrykas – och som skall se på lagförslagen ur konstitutionell och allmänt rättslig synpunkt, har flera gånger direkt sagt i sina yttranden att det inte på ett tillfredsställande sätt kunnat fullgöra de i grundlagen angivna granskningsuppgifterna. Ett fullödigt underlag för lagrådets granskning har således saknats. De anmärkningar som lagrådet gjort riktar sig givetvis mot regeringen, som har beredningsansvaret för de propositioner som läggs fram i riksdagen. Dessa anmärkningar måste betraktas som synnerligen allvarliga.

I utskottets handlingar finns angivet en rad fall, där lagrådet kommit med anmärkningar av detta slag mot regeringen. Jag skall inte här göra någon uppräknings – det finns en sådan på s. 291 i betänkandet. Till detta kan läggas ett antal fall då regeringen i sin brådska helt gått förbi lagrådet.

Dåligt beredda propositioner ger givetvis även riksdagen ett bristfälligt beslutsunderlag; riksdagens beredning försvåras och den slutliga lagprodukten blir bristfällig. Detta är naturligtvis beklagligt ur många olika viktiga aspekter: tillämpningen hos myndigheterna blir besvärlig och osäker, och rättssäkerheten kan sättas i fråga.

En del sådana här brister kan repareras i riksdagen, och så sker också ibland. Men det förutsätter att riksdagens utskott ges god tid att ta fram nytt underlag och komplettera tidigare underlag, men denna tidsfrist står inte alltid till utskottens förfogande. Många beslut fattas onekligen under stor tidsnöd, och det har förekommit att den socialistiska majoriteten avslagit krav från oppositionen om en noggrannare beredning.

Regeringens arbetssätt har ofta försvarats med att det skulle vara effektivt. Snabba beslut på kort tidsrymd tycks vara en eftersträvad modell. Det är min bestämda uppfattning att alla skulle tjäna på om vi hade en lugnare lagstiftningsrytm och en omsorgsfullare beredning av besluten – detta alldeles oavsett vilka meningsskiljaktigheter som kan finnas om de föreslagna lagarnas materiella innehåll.

Man skulle kunna tro att ansvällningen av personal i kanslihuset åtminstone skulle kunna leda till en bättre planering av propositionsarbetet. Men så är det inte, som vi vet. De i propositionsförteckningen angivna tiderna hålls inte – det blir över lag stora förseningar, och propositionerna i stora och viktiga frågor kommer i hopar under senare delen av vårsessionen. Så var det 1984 enligt utskottets sammanställning, och så har det varit i år – som vi alla väl känner till. Ibland tvingas man tillgripa förkortning av motionstiden för ärendena över huvud taget skall kunna klaras av under våren. Stockningen av omfattande förslag gör att många beslut av den anledningen stressas genom utskotten och riksdagen. Detta anser jag vara djupt otillfredsställande.

Nu har det – som framgår av de handlingar som utskottet publicerar – aviserats att arbetsrutinerna i kanslihuset skall ses över. Det är säkerligen av

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

nöden att så sker och att planeringen blir bättre, bl. a. vad gäller propositionsavlämnandet. Jag hinner inte här – och det finns på detta stadium knappast heller anledning att göra det – mera i detalj gå igenom de förslag som regeringen anger vara uppe till diskussion. Konstitutionsutskottet har emellertid all anledning att fortsätta att följa utvecklingen av de planer för förändringar som man har. Det bör kanske nämnas att utskottet tagit del av den starkt kritiska genomgång av arbetet i kanslihuset som gjorts av riksrevisionsverket. Jag vill nämna en rätt märklig detalj bland det som därvid framkommit. Det är tydligen så att det kan förekomma att regeringstjänstemän lånas ut till förvaltningsmyndigheter för att skriva deras anslagsframställningar. Det kan inte vara en rimlig ordning. Regeringen och dess kansli bör – föreställer man sig i varje fall – göra en obunden och självständig prövning av myndigheternas förslag.

En del av den kritik mot regeringen som omfattas av de delar av utskottsbetänkandet som nu diskuteras står hela utskottet bakom.

Vad gäller de allvarliga anmärkningar som framförts av lagrådet mot regeringens beredning av propositioner har dock inte majoriteten velat vara med. Regeringssidan – och där inkluderar jag vpk – i utskottet godtar således regeringens uppenbart bristfälliga handläggning av en lång rad ärenden. Det anser inte vi inom oppositionen att man bör göra. Vi har därför reserverat oss, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 4 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Det finns ingen regel som säger att konstitutionsutskottets granskning av regeringen alltid skall utmynna i kritik. En granskning innebär i sig bara att man tar fram olika fakta och med dessa fakta för ögonen sedan drar vissa slutsatser. De slutsatserna kan bli att det inte finns någon anledning att klandra regeringen i det ena eller andra ärendet. De kan också utmynna i en ganska bister kritik av regeringens fögderi. Och oavsett om den kritiken är enig eller inte innebär granskningen att alla medborgare får en större tillgång till fakta om hur landet styrs än om ingen granskning skedde alls. Dessutom innebär alltid en debatt i sig ett viktigt inslag i en demokrati.

Nu brukar ofta en debattförutsättning vara att det råder oenighet i en fråga. Sådana frågor där vi inte har reservationer i utskottsbetänkandet får av naturliga skäl inte så stort utrymme i dechargedebatten. Det är naturligt, men det är ibland beklagligt, därför att det är ju egentligen allvarligare och tyder på ett större problem än det kan framstå som när ett enigt utskott som består av samtliga partier använder uttryck som "helt otillfredsställande förhållanden", vilket gäller den ständiga förseningen av propositioner till riksdagen, eller när vi påpekar hur otillfredsställande det är att i det närmaste hälften av samtliga lagar, samtliga författningar, förra året kom ut senare än två veckor före ikraftträdandet. Ännu värre är det att konstitutionsutskottet vid *tidigare* tillfällen har påpekat det nödvändiga i att regeringen åstadkommer förbättringar på det området. Och i år heter det, att utskottet "måste nu ånyo betona angelägenheten av att det görs ansträngningar i detta hänseende".

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

Här vill jag gärna också påpeka något som vi inte har nämnt i texten. Om en ny författning kommer ut från trycket sju dagar innan den skall träda i kraft är det inte detsamma som att de som skall tillämpa lagen har fått författningen i sin hand. Jag har alldeles för många gånger själv i mitt civila yrke varit med om att ny lagtext inte nått mig förrän samma dag den börjat gälla även om den kommit från trycket för sju dagar sedan. Distribution tar som bekant tid i ett avlångt land.

Utgivningen av Svensk författningssamling – det låter inte som ett särskilt spännande granskningsärende. Det rymmer inga personliga pikanterier. Men däremot har ett enigt utskott framfört skarp kritik mot regeringen för att inga som helst förbättringar skett i det här fallet. Detta är tyvärr en följetong, och det gör inte historien bättre.

Mig förefaller det som om regeringen blankt struntar i de anmärkningar som vi har framfört år efter år efter år. Jag förväntar mig inte, herr talman, att regeringen skall ha tid att läsa hela vårt tjocka betänkande, men nog borde varje statsråd kunna hålla reda på de ärenden där t. o. m. regeringspartiets företrädare ställer upp på en allvarlig kritik. Eftersom regeringen har struntat i tidigare års reprimander kommer jag i dag att ställa en fråga till justitieministern om hur han är beredd att gå igenom rutinerna för författningsutgivningen, så att sådana här otillfredsställande förseningar äntligen upphör. Det är på tiden, för det gäller rättssäkerheten i Sverige. Det hedrar socialdemokraterna i utskottet att de har varit med om anmärkningarna i fråga om utgivningen av SFS, det hade hedrat dem mer om de också hade vågat att skriva sig samman med oppositionen i en annan rättssäkerhetsfråga, nämligen lagrådsgranskningen. Lagrådets ledamöter är inte politiker. De kan inte misstänkas för att ha något partipolitiskt uppsåt med sina yttranden. Då måste man ta extra allvarligt på det förhållandet att lagrådets ledamöter vid inte ett utan många tillfällen har anmärkt på att remitterade lagförslag inte har varit föremål för erforderlig remiss. Lika illa är det naturligtvis att regeringen gång på gång helt har struntat i att höra lagrådet.

För socialdemokraterna i riksdagen, liksom i regeringen, tycks lagrådsgranskningen inte vara så viktig som för oppositionen. Vi kommer till skilda slutsatser. Men faktiskt står i denna fråga grundlagen, och säkert de flesta medborgarna, på oppositionens sida. Det är inte bra för rättssäkerheten i Sverige att regeringen ofta glömmer bort att höra lagrådet i de fall där det enligt regeringsformen skall ske, och det är inte bra för demokratin att regeringen nonchalerar riksdagen genom att inte ens alltid ange skälen till att lagrådet inte har hörts. Det är inte bra för vare sig rättssäkerheten eller demokratin att lagrådet vid upprepade tillfällen de senaste åren har tvingats anmäla att regeringens lagförslag inte har varit föremål för remissbehandling.

Så till en annan sak. Herr talman! Jag har ett förslag. Vi bör nog rekommendera regeringen att gå en propedeutisk kurs i grunderna i den av våra grundlagar som heter tryckfrihetsförordningen och därmed sammanhängande lagar. Förra året glömde statsministern att diarieföra ett viktigt brev och utrikesministern glömde eller nonchalerade meddelarfriheten. I år

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

har vi återigen en rad frågor på dessa ämnesområden, och nu är det finansministern som inte diarieför brev. Bakgrunden är ganska känd. Den socialdemokratiska minoritetsregeringen är ständigt beroende av vänsterpartiet kommunisterna för att kunna få igenom sina förslag här i riksdagen, och de förslagen gäller ju som bekant ofta skattehöjningar. Det är regeringens egna bekymmer, och konstitutionsutskottet kan naturligtvis inte anmärka på att regeringen ideligen tvingas stödja sig på vänsterpartiet kommunisterna, även om det är beklagligt att regeringen så gärna gör det. Det är inte heller fel konstitutionellt att landets finansminister skriver brev till ett annat parti i en skattepolitisk fråga. Det är naturligt att han producerar och skickar i väg väldigt många papper om skatter. Men när Kjell-Olof Feldt, som är finansminister i Sverige och ansvarar för skatter och ekonomi, skriver till någon utanför kanslihuset, då är det en skrivelse som rör hans verksamhet i egenskap av finansminister. Därmed är det en allmän handling, och allmänna handlingar skall enligt svensk lagstiftning både diarieföras och bevaras.

Nu säger utskottsmajoriteten att det här brevet är att betrakta som upprättat i avsändarens egenskap av politisk förtroendeman och att brevet uppenbarligen avsåg partipolitisk verksamhet och inte kan bedömas vara allmän handling. Det enda skäl som man hänger upp den bedömningen på är att brevet inte var avfattat på departementschefens brevpapper eller expedierat genom departementets försorg. Detta är ett sällsynt magert försvar. Frågan om vilket brevpapper Kjell-Olof Feldt använder eller vilken postlåda han lägger sina brev till vpk i har inte den ringaste betydelse när det gäller att avgöra om ett brev som är undertecknat av Kjell-Olof Feldt är allmän handling eller inte. Det som är avgörande är brevetts innehåll, dvs. om det gäller en fråga som kan anses röra hans verksamhet i departementet. Det senare har ingen förnekad. Själva statsrådsberedningen har ju uppgivit att brevet innehöll svar på konkreta frågor som Lars Werner ville ha svar på, innan han lovade att stödja en kommande regeringsproposition. Den skulle undertecknas av Kjell-Olof Feldt i hans egenskap av finansminister, inte därför att han är medlem av socialdemokratiska partiet, och det Kjell-Olof Feldt skriver under som finansminister blir allmänna handlingar. Det är beklagligt att regeringens medlemmar tycks ha så svårt att hålla reda på sina papper, det är ännu mer beklagligt att man inte kan eller vill lära sig tryckfrihetsförordningen, utan försöker nonchalera den för att kunna göra upp i smyg med vänsterpartiet kommunisterna.

Herr talman! Till sist några få reflexioner om utskottets arbete. Gunnar Biörck i Värmdö tog upp frågan när vi justerade årets betänkande, och jag tycker det är bra om vi kan diskutera våra fortsatta arbetsformer inom utskottet innan vi på allvar startar nästa års granskning – vi har ju för övrigt som bekant två nya ärenden.

I går när jag begärde att Sven-Hugo Ryman skall kallas till utskottet så snart som möjligt, för att vi skall kunna höra honom om hans medlarroll och om statsministerns arbete bakom ryggen på honom, förstod jag att även om inte socialdemokraterna så gärna ville höra Sven-Hugo Ryman är de

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

intresserade av att ta upp en debatt om arbetsformerna och om utskottsförhören. Vi i folkpartiet är mycket intresserade av att så sker: jag vill då bara påminna om att vi för vår del sedan många år tillbaka har försökt tala för att svenska folket skall få största möjliga insyn i utskottets arbete medan det pågår. Det skulle bl. a. gå att ordna med öppna utskottsförhör.

Anders Björck har redan ordat mycket om statsministerns sätt när han, som statsministern själv sade, utdelade en reprimand till utskottets vice ordförande. Jag skall inte fortsätta den berättelsen. Men det måste sägas, och det måste tyvärr upprepas många gånger, att det är riksdagen som företräder svenska folket, inte regeringen. Varken ett enskilt statsråd eller statsministern har någon som helst rätt att ge enskilda riksdagsledamöter reprimander. Det är, herr talman, vi i konstitutionsutskottet som skall granska regeringen, det är inte tvärtom.

Anf. 5 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! En besvärande vårförkylning håller på att beröva mig röstresurserna. Jag skall därför söka göra mitt anförande något kortare än vad som var min avsikt. Andra företrädare för vpk kommer under olika avsnitt att ta upp frågeställningar som vi anser angelägna. I anslutning till avsnittet granskningsarbetets inriktning och de punkter som har förts hit skall jag endast notera några saker.

Konstitutionsutskottet inleder betänkandet med en hänvisning till att regeringsformen ålägger utskottet att granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Detta bör företrädarna för de olika partierna hålla i minnet när frågan om partiernas representation i utskotten skall avgöras.

Betänkandet innehåller en rad bekanta frågor från tidigare granskningar, bl. a. propositionsavlämnandet till riksdagen. Även i år riktas berättigad kritik mot den ordning som råder. En förändring till det bättre är nödvändig, bl. a. för att komma till rätta med arbetsrytmen i riksdagen.

Några iakttagelser från granskningsarbetet kan vara värda att redovisa.

Det är tydligen lättare att få uppmärksamhet kring ett middagssamtal på en tidning än på den åsiktsregistrering som uppenbarligen pågår i strid mot riksdagens beslut. Om sedan ett protokoll från en hetsig utfrågning når en tidningsredaktion, då kan många andra diskutabla ting passera opåttalt.

Partier som i regeringsställning är toleranta mot den egna regeringens handläggning av regeringsärendena är i opposition nog så uppfinningsrika i sökandet efter s. k. affärer. Samtidigt bör den vanliga bilden av granskningen, att majoriteten friar statsråd och minoriteten vill pricka dem, nyanseras en del. Betydande förskjutningar i positionerna kan förekomma under arbetets gång. Därtill är det så att majoriteten ofta levererar en hård kritik i sak.

Även ett litet parti spelar en viktig roll i utformningen av de synpunkter som förs fram. Saken kan uttryckas så att med sju röster mot sju blir det ingen majoritet. Vad som blir majoritet beror på den femtonde utskottsledamoten. Detta kan ha en nyttig inverkan.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

Till det som bör noteras hör problemet med gränsdragning mellan konstitutionell och politisk kritik. I detta betänkande finns ett par fall där regeringens handlande inte klandras ur formell konstitutionell synpunkt, men där synnerligen goda skäl för politisk kritik finns. Den har också förts fram i annat sammanhang.

Ett värdefullt inslag i granskningsarbetet är de utfrågningar som förekommer. Statsråd och andra ansvariga personer kan bidra till att klarlägga en fråga. Ibland redovisas material som inte är offentligt. I detta sammanhang finner jag det något anmärkningsvärt att vissa borgerliga politiker ropar efter offentliga utskottsutfrågningar. Är det inte klarlägganden ni vill ha? Är det massmediala och publika uppvisningar ni eftersträvar?

Ett granskningsärende som har förts till detta avsnitt vill jag helt kort beröra. Det gäller huruvida Kjell-Olof Feldts brev till vänsterpartiet kommunisterna borde ha diarieförts i finansdepartementet. Jag finner det viktigt att utskottet utförligt refererar de bestämmelser som gäller härvidlag. Mot den bakgrunden är det heller inte så svårt att komma till slutsatsen att detta mer var ett partipolitiskt aktstycke än ett dokument som bort diarieföras.

Sedan kan det, herr talman, finnas andra skäl till kritik mot regeringens olika åtgärder, som strider mot angivna strävanden, men det är en annan sak och det var inte heller den frågan anmälarna aktualiserade!

Av tolv reservationer till detta betänkande står vpk för tre. Vi anser att regeringen vid beslutet om laddning av ytterligare kärnkraftsreaktorer alltför lätt avfärdade kritiska påpekanden från remissinstanser.

Vi har anfört kritik mot det sätt varpå ett utvisningsärende handlagts. Vad vi har tagit upp till granskning är det förhållandet att de utvisningsshotades ombud inte har fått ta del av det material som åberopats för utvisningsbeslutet. Det kan inte vara förenligt med rättssäkerheten att undanhålla för ärendets avgörande viktigt material. Vi förnekar inte att intressekonflikter kan föreligga men anser det helt otillfredsställande att inte ombuden cns informeras om innehållet i handlingarna.

Ytterligare en vpk-reservation berör rättssäkerheten. Den gäller tillämpningen av personkontrollkungörelsen i en anställningsfråga. Det är inte första gången vi har fall som klart pekar mot åsiktsregistrering, trots att sådan inte skall få förekomma. Genom att man tillämpat undantagsbestämmelser förvägras också berörda personer besked om skälen till att de har registrerats. I inget brottmål skulle tolereras att en person inte får ta del av vad som lägges honom till last. Men när det gäller åsiktsregistrering och utestängning från jobb kan en person få leva i ovisshet om vad säkerhetspolisen har infört i sitt register.

De frågor vi har tagit upp i reservationerna kommer att behandlas i senare debattinlägg, men jag vill ändå göra några påpekanden.

Det är märkligt hur tunghäfta drabbar företrädarna för övriga partier när rättsövergripenheten riktas mot vänster – för det är det vanliga mönstret. Annars så vältaliga utopare för frihet och mot förtryck har inte ett ord att säga i dessa fall.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

Socialdemokraterna har inget att säga, trots att det alltid är folk ur arbetarklassen som drabbas.

Inget liberalt hjärta klappar för dessa människor, trots alla kampanjer kring frihetsbegreppet som folkpartiet bedriver.

Centerpartiet har heller inget att säga om åsiktsregistreringen.

Även moderaterna brukar varna för yrkesförbud i vissa andra sammanhang, men här gäller det vanliga jobbare, och då är det kanske inte så viktigt.

Herr talman! Det är allvarligt att inte uppmärksamheten är större när det gäller viktiga frågor om rättssäkerheten. I riksdagens konstitutionsutskott om någonstans borde man slå ned på företeelser som utgör hot mot rättssäkerheten. Men det är tydligen inte sådana "affärer" man är mest intresserad av.

Anf. 6 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Så här i debattens inledning kan det kanske finnas anledning att se litet historiskt på konstitutionsutskottets granskning. Vi åker till Arboga för att fira riksdagsjubileum på fredag, och vårt utskott fyllde 175 år i fjol.

Enligt 1809 års regeringsform skulle konstitutionsutskottet granska statsrådets protokoll. Granskningen tänktes vara underlag både för politiska aktioner, ytterst i form av framställning från riksdagen till kungen om avsked för någon av dennes rådgivare, och för juridiska aktioner i form av åtal inför riksätten mot någon av statsråden.

Dessa regler förlorade tidigt i betydelse, sedan parlamentarismen i och med den Edénska liberal-socialdemokratiska regeringen hade accepterats. Därmed ändrades ansvarighetssystemets funktion. Utskottets granskning inriktades sedan alltmer på departementens tillämpning av allmänna förvaltningsmässiga principer – låt vara att dechargeinstitutet alltjämt var i hög grad politiserat.

Reglerna om protokollgranskning reformerades 1969 på förslag från utskottet självt. Det hette då att granskningen skulle vara administrativt inriktad och inte politiskt. De 1969 beslutade reglerna har förts över till den nya regeringsformen utan någon väsentlig ändring. Konstitutionsutskottet har fått en obegränsad rätt att få del av alla protokoll över beslut i regeringsärenden och dessutom av de handlingar som tillhör dessa ärenden. Enligt regeringsformens 12 kap. 1 § är för det första föremålet för granskningen statsrådets tjänsteutövning. För det andra inriktas granskningen på regeringsärendenas handläggning, även till den del denna handhas av tjänstemän i departementen.

En mycket omfattande del av årets granskningsbetänkande gäller granskning av administrativ praxis. Flera talare har varit inne på den saken. Jag vill särskilt peka på den större undersökning som utskottet företagit angående organisation och arbetsformer i regeringskansliet. De problemområden som där redovisas gäller den interna effektiviteten i regeringskansliet, relationerna till kommittéväsendet och andra former för externt expertarbete, relationen till riksdagen och relationerna till myndigheterna.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsar-
betets inriktning,
m. m.*

Jag vill med anledning av de synpunkter som här framförts av bl. a. Bertil Fiskesjö försäkra att jag är en varm anhängare av den svenska modell som tar sig uttryck i en omfattande politikermedverkan i sådana led som den beredningsprocess som föregår regeringsbesluten, riksdagens behandling av frågorna och verkställigheten i förvaltningen. I riksdagen finns på grund av politikernas medverkan på olika nivåer något av en saktighetens koalition mellan ledamöter från skilda partier med speciell sakkunskap inom vissa ämnesområden. Detta leder till att regeringar oberoende av partifärg har trycket på sig att inte släppa ifrån sig sakligt undermåliga förslag.

Ett enigt utskott har i likhet med tidigare år – vilket här redan har påpekats – gjort kritiska uttalanden beträffande anhopningen av propositioner i riksmötets slutskede. Vidare har vi med skärpa vänt oss mot att författningarna utfärdas för sent. Också beträffande proceduren vid lagrådsgranskning gör vi vissa kritiska påpekanden, även om vi också kan hitta en och annan positiv sak såsom att systemet med s. k. förhandsföredragningar har minskat i omfattning.

Jag vill uttrycka en viss förvåning över att de borgerliga partierna mitt under den granskning som utskottet är i färd med rörande beredningen av regeringsärenden redan nu har ansett sig böra i en reservation avge kritiska omdömen. Som jag sade i förra årets granskningsdebatt bör vi göra vår bedömning på ett större material än som nu föreligger. Det kommer att grävas fram av utskottets kansli och kommer att redovisas nästa år.

Lagrådets kritik mot bristande beredning gäller tre fall under 1983 och ett tillfälle under 1984. Under 1983 gäller det propositionen om tillfällig vinstskatt och propositionen om löntagarfonder. Vidare kritiseras förslaget till lag om inbetalning på avverkningskonto. Under 1984 har lagrådet gjort liknande anmärkningar mot förslaget till lag om fastighetsskatt.

Regeringen har, tycker vi i majoriteten, eftersom vi nu måste avge en bedömning så här tidigt, i dessa fall framfört nöjaktiga förklaringar till behovet av att snabbt söka lösningar på de samhällsproblem som aktualiseras i dessa propositioner. Kontakter har även tagits med berörda myndigheter, även om i något fall ärendenas brådskande karaktär bidragit till att ett fullständigt remissförfarande inte har kunnat genomföras. Jag vill sammanfattningsvis ange såsom vår uppfattning att kravet i 7 kap. 2 § RF att behövliga upplysningar och yttranden skall inhämtas från berörda myndigheter har uppfyllts.

Jag vill tillägga: Trycket från väljarna att visa handlingskraft kan vara väl så viktigt att ta hänsyn till för en regering så länge man håller sig inom ramen för regeringsformens krav på beredning. Det kan t. o. m. väga tyngre än vad som framförs av jurister i lagrådet i deras formella krav på beredningsarbetet. Det är min övertygelse att vår undersökning kommer att visa att sådana hänsyn till väljarnas krav på handlingskraft hos en regering har tagits av regeringar med olika partisammansättning. Nästa år kommer vi att ha en bättre överblick och kan då avge mer rättvisande omdömen än dem som återfinns i den borgerliga reservation som jag nu yrkar avslag på.

Beträffande regeringsarbetets organisation gäller att särskild uppmärk-

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Granskningsar-
betets inriktning,
m. m.*

samhet i dag ägnas samordningen av arbetet, där en viktig roll har tilldelats statsrådsberedningen, finansdepartementet och civildepartementet. En viktig bakgrund till det arbete som nu försiggår är den beställning som konstitutionsutskottet gjorde 1979/80 om att en parlamentarisk utredning skulle granska den statliga förvaltningens arbetssätt. I några motioner hade uttryckts oro över att den statliga byråkratin blivit för okänslig för riksdagens och regeringens styrsignaler. Bland motionärerna återfanns Karl Boo, bl. a. tidigare ordförande i konstitutionsutskottet.

Sett i ett internationellt perspektiv var den debatt som då drogs upp inte överraskande. I den debatt som förts i olika länder, bl. a. i Norge i anslutning till den norska maktutredningen, har vetenskapsmän, politiker och andra samhällsdebattörer gjort gällande att folkstyret inom industrivärlden haft svårigheter att hålla den växande byråkratin stånge. Den svenska förvaltningsutredningen varnade i sitt betänkande för en självstyrande förvaltning.

Det blir anledning för konstitutionsutskottet att återkomma till frågan, då verksledningsutredningens betänkande publiceras. Själv delar jag förvaltningsutredningens bestämda slutsats att bestämmelserna i regeringsformen inte reser några besvärande hinder för regeringen att styra de statliga myndigheterna på det sätt och i den omfattning som är önskvärd. Samtidigt vill jag gärna instämma i utredningens uppfattning om det stora värdet med självständiga myndigheter.

Kanske har vi anledning att betänka det något ändrade läge som inträtt på grund av att vi har gått in i ett labilare parlamentariskt skede. Politiker i socialdemokratiska regeringar eller koalitioner med socialdemokratisk ledning satt under perioden 1932 – 1976 länge på sina poster och skaffade sig en betydande administrativ rutin. Mellan politiker och tjänstemän utvecklades ett fruktbart samarbete, trots att tjänstemännen ofta hade en annan politisk uppfattning än regeringen. Tjänstemännen var lojala mot sin ledning, och särskilda styrinstrument var mindre behövliga.

Det mera labila skede vi nu befinner oss i kan skapa svårigheter för nytillträdande regeringar, både i kontakten med verksledningar och inom departementen. Samtidigt kan byråchefer och departementsråd i kanslihuset på finskt vis stå mer och mer för kontinuiteten och därmed få ett starkt inflytande även över innehållet i verksamheten.

Statsförvaltningens uppgift var tidigare att tolka och tillämpa lagar och bestämmelser. Nu har man fått fler politiska uppgifter. Man planerar, organiserar och ger olika former av service till medborgarna. Det blir då mycket viktigt att myndigheternas handlande verkligen har en politisk förankring. Mot den bakgrunden tror jag att konstitutionsutskottet i sin granskande verksamhet får många skäl till att återkomma till frågan om riksdagens och regeringens inbördes roller och deras förhållande till statsförvaltningen.

Jag är övertygad om att svenska folket vill ha handlingsdugliga regeringar och riksdagar. Riksdagen utgörs av folkets valda ombud, och riksdagens beslut och intentioner måste genomföras. Annars underkänner vi den folksuveränitetsprincip vår författning bygger på.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

Då jag hör Anders Björcks personfixerade kritik mot statsministern som tog upp en så stor del av hans inledningsanförande – och han återkommer säkert – kommer jag att tänka på en diskussion som jag härom dagen var med om i Publicistklubben. Den handlade om professor Jörgen Westerståhls bok om massmediers nyhetsförmedling. Där talas om att under decennier har den s. k. eländesrapporteringen upptagit cirka en tredjedel av tidningarnas nyhetsrapportering och innehållet i radions och TV:s nyhetsprogram. Förr var det brott och olyckor. Nu är det bl. a. politiska "affärer".

Westerståhl har också noterat framväxten av den s. k. konfrontationsjournalistiken under senare delen av 1970-talet. Vart fjärde inslag i radio och television innehåller en häftig kritik mot utpekade personer och företeelser. Westerståhl tillägger att politikerna ibland har anpassat sig till denna utveckling. Chansen för dem att bli uppmärksammade i radio, TV och tidningar växer påtagligt, ju vildsintare angrepp de ägnar sig åt.

Låt mig notera att vice ordföranden Anders Björck är skicklig att i samband med konstitutionsutskottets granskning marknadsföra sin person i massmedierna. Talet om statsministerns stolligheter och lögner och det nya bidraget i dag, pajaseri, är säkert mycket massmediattraktiva, men fråga är väl om det sättet att polemisera gör konstitutionsutskottets granskningsarbete riktig-rättvisa. Inne i sessionssalen, det är min erfarenhet, har vi betydligt lättare att förstå varandra, men då handlar det om mindre spektakulära ärenden än de som kommer att återfinnas i många av vice ordförandens uttalanden här i kammaren i dag.

Bland årets granskningsfrågor – när man nu kommit så mycket in på Olof Palmes person – är det två eller tre där statsministern agerat, och då faktiskt i ganska blygsamma roller. Uttalandet från statsrådsberedningen i frågan om en säpo-anställds intervju har statsministern inte formulerat, utan han har godkänt syftet med detsamma, nämligen att tillrättalägga. I fråga om Algeriet har statsministern förmedlat kontakter med företrädare för landets regering. Jag kan inte finna annat än att man här tillägger statsministern och hans agerande en orimligt stor roll.

Låt mig också gärna vitsorda vad som sagts här om utskottets uttalande om ett handhavande av en viss hemlig handling. Men jag tycker då, att om vi är eniga om ett uttalande, bör man citera det i dess helhet. Den enighet som vi nått beträffande den här frågan om besöket av en företrädare för statsrådsberedningen hos utskottets kansli omfattade också följande uttalande, som inte citerades av Anders Björck:

"Statsministern har emellertid uttalat att besöket i fråga varit avsett enbart som led i ett normalt informationsutbyte. Mot denna bakgrund har utskottet inte funnit anledning att rikta kritik i ärendet."

Jag vill också peka på det i promemorian återgivna uttalandet av kanslichefen om de mycket goda kontakter som han regelmässigt har med statsrådsberedningen och om dess öppenhet.

Jag vill gärna säga att jag tycker det är orättvist att påstå att regeringen visar bristande samarbetsvilja under granskningen. Den som läser protokollet kan ju själv döma. Där finns en rad utfrågningar av statsråd, där finns en

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

rad bilagor med material som redovisats från regeringens sida. Den har i hög grad visat öppenhet. Det är självklart att den skall göra detta, men jag vill notera det med tanke på att vice ordföranden här spred omdömen om samarbetet som t. ex. inte delas av utskottets skickliga kansli.

Till det mest egendomliga i den kritik som framfördes i Anders Björcks avsnitt om statsministern var hans påstående att Olof Palme skulle ha som en utmärkande egenskap att vara skygg inför offentlighetens ljus. Det tror jag inte många andra vill vitsorda.

Jag vill gärna påpeka att en rad av de frågor som behandlats av utskottet också har varit föremål för en offentlig debatt här i kammaren med bl. a. Anders Björck och Olof Palme som medagerande. Jag är inte så säker på att dessa offentliga meningsutbyten stöder Anders Björcks tes, att det varit statsministern som förlorat på offentligheten.

Slutligen hör det till min uppgift att yrka avslag på den reservation som Karin Ahrlund talade om och som de borgerliga avgett angående diarieföring av ett brev som Kjell-Olof Feldt skrivit till vänsterpartiet kommunisterna i ett politiskt sammanhang. Där har Kjell-Olof Feldt enligt majoritetens uppfattning agerat som ledamot av det socialdemokratiska partiets verkställande utskott och inte som finansminister. Vi granskar inte de politiska partierna. Det rör sig här inte om någon offentlig handling.

Med detta skall jag avsluta denna inledande rundas första del och yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 7 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Får jag först konstatera att Olle Svensson och jag uppenbarligen är överens om att det är viktigt att konstitutionsutskottet i framtiden, hur nu än personsammansättningen där kan vara efter valet, uppmärksammar frågan om relationerna inte bara mellan regering och förvaltning – nog så intressant i och för sig – utan också mellan riksdag och förvaltning. Det är ett problem som enligt min bestämda uppfattning har blivit mer och mer akut. Vi har, herr talman, ett ansvar för att intentionerna bakom riksdagens lagstiftning också slår igenom i förvaltningen och att förvaltningen icke, som Olle Svensson citerade och då förhoppningsvis med ogillande, blir en självstyrande del av det svenska samhället. Jag hoppas att utskottet verkligen tar denna granskningsuppgift på allvar i framtiden.

Sedan tycks Olle Svensson tro att jag skulle vara särskilt personfixerad vid Olof Palme. Så är dess bättre inte fallet. Någon större roll upptar han inte i min tankevärld, det kan jag försäkra Olle Svensson. Det intressanta är emellertid att Olof Palme faktiskt är landets statsminister. I vilket annat land som helst som gör anspråk på att vara demokratiskt är det självklart och naturligt att statsministerns roll när det gäller den konstitutionella granskningen uppmärksammas, tas på allvar och diskuteras.

Några av oss var för ett tag sedan i England tillsammans med folkstyrelsekommittén – utskottets ordförande hör till dem – och kunde då konstatera, i den mån vi inte visste det redan tidigare, vilken parlamentarisk kontroll som underhuset utövar mot premiärministern. Vederbörande får vara beredd på

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets inriktning,
m. m.*

en granskning av ett helt annat slag än vad vi är vana vid här i Sverige. Statsminister Olof Palme är inte utsatt för någon personföljelse, om det nu tycks vara det Olle Svensson menade, från ledamöterna i denna kammare. Tvärtom, han lever i det avseendet jämfört med sina kolleger i Västeuropa i en mycket behaglig tillvaro.

Det är inte så att det är jag som har infört begreppet pajaseri i detta sammanhang. Begreppet pajaseri är i den politiska verksamheten ett direkt citat från Olof Palme när han karakteriserade den moderate partiledarens aktiviteter för något år sedan. Det är den typen av omdömen som Olof Palme ursprungligen står för, inte någon representant för moderata samlingspartiet.

Det är ändå så att statsministern företräder regeringen. När han uppträder inför konstitutionsutskottet är det självklart att bedömningen av regeringen har ett samband med statsministerns uppträdande. Då är det viktigt att han uppträder på ett sådant sätt – det gäller naturligtvis alla som kommer till konstitutionsutskottet oavsett partifärg – att utskottets granskningsuppgift underlättas. Då har inte minst Olle Svensson som konstitutionsutskottets ordförande en viktig uppgift att se till att de som inbjuds till konstitutionsutskottet uppträder på ett sådant sätt att vår uppgift kan fullgöras. Men vad gjorde Olof Palme – landets statsminister, om vi nu skall använda den termen för att talet om personfixering skall tonas ned – när han var inför konstitutionsutskottet? Ja, herr talman, var och en har ju tillgång till protokollet.

Vi kan konstatera att han inte svarade på direkta frågor. Vid ett par tillfällen ljög han inför konstitutionsutskottet. Han ifrågasatte utskottsledamöters intellektuella kapacitet. Han beskyllde efter utskottsutfrågningen inför massmedia ledamöter av utskottet för att använda utskottet för att skapa affärer och missbruka utskottets kontrollmakt.

Och detta försvarar konstitutionsutskottets ordförande! Jag tror han gör det mot bättre vetande. Jag har träffat många ledamöter, från olika partier, som var med vid utskottsutfrågningen. De har haft en ganska gemensam uppfattning om att statsministern uppträdde ovärdigt.

Om han nu gör det, då tycker jag att det är han som skall tilldelas en reprimand – inte någon ledamot i utskottet. Och det ankommer på konstitutionsutskottets ordförande att göra detta, oavsett om det gäller Olof Palme eller någon annan.

Får jag sluta med ett citat, herr talman. Det gäller förra årets granskning. I massmedia framkom att statsministern kanske skulle riskera att bli prickad av konstitutionsutskottet. Då meddelade samme statsminister: Jag tänker inte låta mig prickas av konstitutionsutskottet! När han hade sagt detta blev det heller inte någon prickning från utskottets sida. I vilket annat land, herr talman, skulle någonting sådant kunna inträffa utan parlamentariska efterräkningar?

Anf. 8 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Utskottets ordförande Olle Svensson talar om vildsinta angrepp mot regeringen och Olof Palme, men detta tal riskerar väl ändå att

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Gransknings-
arbetets inriktning,
m. m.*

bli en besvärande bumerang. Alla vi som följer den offentliga debatten och tar del av vad som sägs vet ju att den som i första hand står för vildsinta angrepp är ju statsminister Palme. Vilken annan partiledare skulle t. ex. i den här talarstolen vilja säga att freden skulle vara hotad om vi fick ett regeringsskifte? Det är ett så häpnadsväckande uttalande att man nästan inte tror att det har förekommit, men så är det.

Upprepade gånger när utskottet tagit upp frågor till granskning har det blivit mycket skarpa utfall ifrån just Olof Palmes sida. Vid ett tillfälle kallade han dem som aktualiserade en fråga för i biblisk mening onda människor – vad nu det kan innebära.

Jag tycker för min del att man bör vinnlägga sig om ett anständigt språk och ett uttryckssätt som ger riktiga proportioner i den politiska debatten. Det är litet svårt att försöka se Olof Palme som det oskuldsfulla och oberättigat kritiserade lammet i sådana här sammanhang; den saken torde stå klar för alla.

Jag begärde inte ordet för att ta upp denna fråga även om den kan ha sitt psykologiska liksom också massmediala intresse. Jag vill återkomma till frågan om beredningen av regeringsärenden.

Det är uppenbarligen så att frågor som kommit hit till riksdagen har i många fall varit dåligt beredda. Lagrådet har anmärkt på det. Här i riksdagen har vi fått formdebatter just omkring frågornas beredning. Vi kommer alla ihåg den senaste stora debatten på det området. Det gällde fastighetsskatten, där regeringen t. o. m. fick be bostadsutskottet ändra ett redan justerat betänkande.

Jag menar alltså att det finns grundad anledning för lagrådets kritik och för den kritik som framförts i riksdagen av sättet att bereda ärenden. Man säger att detta är uttryck för något slags handlingskraft. Trycket från väljarna gör att man måste visa handlingskraft – ja, det är klart att man skall göra det. Men det hindrar inte att man noggrant skall förbereda de förslag som läggs fram i riksdagen. Det måste ingå i handlingskraften att de beslut som vi fattar är väl beredda, att de kan tillämpas på ett anständigt sätt och att folk begriper vad de innehåller. Ur tillämpningssynpunkt och rättssäkerhetssynpunkt är detta mycket viktiga frågor. Jag tror att den regering som sitter vid makten, oavsett vilken regering det är, har anledning att ta med stort allvar på den kritik som har framförts just vad gäller beredningen av regeringsärenden.

Anf. 9 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Låt mig först avsluta mitt förra anförande genom att yrka bifall till reservation 2, vilket jag glömde vid det tillfället.

Olle Svensson drog själv upp de fall där vi har framfört särskild kritik i fråga om lagrådsgranskningen. Han tyckte att det fanns nöjaktiga förklaringar till att man hade underlåtit att följa regeringsformen. Det gällde bl. a. vinstskatten och fastighetsskatten. Olle Svensson sade att trycket från väljarna ibland är så starkt att det är väl så viktigt med ett snabbt beslut som med en ordentlig granskning av lagförslagen.

Herr talman! Jag måste fråga Olle Svensson: Tror Olle Svensson att

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Gransknings-
arbetets inriktning,
m. m.*

svenska folket gick omkring och längtade efter fastighetsskatten? I så fall har inte Olle Svensson riktigt uppfattat stämningen i landet. Tror Olle Svensson vidare att trycket från väljarna var så oerhört stort att regeringen måste visa handlingskraft och forcera beslutet om den nya vinstskatten? Det tror inte jag att Olle Svensson egentligen anser. Däremot är han satt att försvara regeringens iver när det gäller nya skatter och att försvara bortseendet från en riktig beredning.

Jag kan hålla med Olle Svensson om att det finns ett värde i att regeringen kan styra också myndigheter och att det finns ett värde i att myndigheterna är självständiga. Men jag vill redan nu säga, med tanke på de senaste dagarnas händelser, att när regeringen har gett någon ett uppdrag anser jag att regeringen måste lita på den som har fått uppdraget och inte i hemlighet blanda sig i handläggningen. Olof Palme har ju uppenbarligen gjort det i samband med strejken.

Riksdagens beslut måste genomföras, sade Olle Svensson. Ja, det råder det väl ändå ingen oenighet om. Ingen har sagt något annat. Vi har tvärtom klagat på att regeringen är senfärdig, t. ex. vid utgivningen av författnings-samlingen, och i det fallet är vi eniga.

I någon mån kan jag hålla med Olle Svensson om att det är beklagligt att så mycket i dagens politiska debatt är väldigt personfixerat. Det är bättre med en saklig debatt – det skulle vara trevligare om vi kunde ha det på det sättet. Men när landets statsminister är den som börjar och den som alltid går till personangrepp, så kan knappast oppositionen stå där stillatigande. Rege-ringspartiet tycker inte om att vi kritiserar Olof Palmes person, hans uppträdande inför utskottet eller hans sätt att välja uttryck. Jag kan försäkra Olle Svensson att vi skulle vara mycket gladare om vi inte behövde kritisera statsministern eller något annat statsråd. Däremot kan vi inte hålla med om att Olof Palme har en blygsam roll i Sverige. Vi har en annan uppfattning. Statsministern bör inte heller ha en blygsam roll.

Så några ord om Kjell-Olof Feldts brev. Olle Svensson sade att vi i konstitutionsutskottet inte granskade de politiska partierna. Nej, verkligen inte! Det har jag aldrig påstått att vi skulle göra. Men om en partipolitiskt aktiv person också är en myndighetsperson och som sådan faktiskt är landets finansminister, ägnar han sig åt skattefrågor i denna tjänst. Om han till ett annat parti skriver brev om en kommande skatt är det någonting som han har gjort i sin egenskap av landets finansminister. Då skall han diarieföra brevet och behålla en kopia av det. Det är på denna punkt som vi tycker att finansministern har varit slarvig, och det är därför som Kjell-Olof Feldt behöver läsa på tryckfrihetsförordningens regler.

Min kollega i vänsterpartiet kommunisterna var bekymrad och påstod att ett liberalt hjärta inte skulle klappa för de utsatta. Jag kan försäkra herr Berndtson att mitt socialliberala hjärta klappar för utsatta människor, antingen de hör till vänster- eller högersidan. Men jag finner för den skull inte anledning att skriva under en anmärkning mot regeringen för att den inte motiverar sitt beslut i ett utnämningsärende. Det tillhör nämligen inte traditionen att vi gör det i Sverige. Sedan kan man naturligtvis diskutera om det är bra eller inte.

Anf. 10 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag skall gärna hålla Olle Svensson räkning för att han hade många problem att ta upp i sitt anförande, men jag är samtidigt oroad över den tystnad som råder om de rättsproblem som jag berörde. Utskottet säger nämligen inte heller någonting om den här aktuella personkontrollsprövet. Det är något av "locket på" – här skall inget synas. Utskottet redovisar vissa kända data, men förhåller sig inte på något sätt till den tillämpning av personalkontrollkungörelsen som har skett. Jag menar att det är en viktig fråga i granskningssammanhang.

Det finns ändå ett mönster i dessa ärenden, nämligen någon form av aktivitet som tyder på vänsteråsikter. I ett fall var det ett framträdande på värnpliktsriksdagen, i ett annat deltagande i ledningen för skogsarbetarstrejken. Det är det faktum att det handlar om vanliga jobbare som jag tycker borde stämma socialdemokraterna till eftertanke. Arbetarrörelsens historia är fylld av trakasserier och svartlistning. Därför borde man på den kanten vara mer vaksam mot vad som pågår.

Karin Ahrland säger att hennes socialliberala hjärta klappar likadant för höger och vänster. Jag är inte alldeles övertygad på den punkten. I varje fall har det aldrig gällt när det har handlat om åsiktsregistrering, som är den andra fråga där vi har pekat på brister i rättsförhållandena. Har möjligen de liberala genomgått ett hjärtbyte och fått en högerpump i stället?

Anf. 11 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag är något förvånad över att Anders Björck, och i viss mån Bertil Fiskesjö, ägnar så stor del av sin debattid åt att i dag diskutera uppförandefrågor. Ni har flera gånger haft möjlighet att tala om detta ämne, såväl efter utskottsutfrågningen som i andra sammanhang. Ert agerande i dag tyder därför på att vi här kan använda ordspråket "tomma tunnor skramlar mest". Ni har av utskottets granskning fått ut så enormt få faktiska saker att anföra mot regeringen att ni i stället för denna debatt.

Anders Björck sade att Sveriges statsminister var föremål för en ganska beskedlig granskning jämfört med regeringschefer i andra länder. Låt mig till detta säga att engelska politiker inte är sådana prinsessor på ärten som Anders Björck. Om man läser protokollen från det engelska parlamentet och ser vilka uttryckssätt som används där, kommer man fram till att det i den svenska parlamentsdebatten är fråga om ganska milda västanfläktar. Jag tycker att Anders Björck borde ägna någon stund åt självrannsakan och fråga sig om han hör till de mest timida och försiktiga, till dem som med största omsorg väljer sina uttryck i den politiska debatten. Efter en sådan självrannsakan kunde han kanske gå över till sakfrågorna och inrikta sig på att diskutera det som står i granskningsbetänkandet.

Karin Ahrland och Bertil Fiskesjö tar faktiskt upp en intressant fråga, som jag berörde ganska utförligt, nämligen om regeringens beredning av vissa konkreta ärenden har varit ofullständig. Jag skall gärna diskutera detta, men jag vill samtidigt säga att jag tycker att det hade varit positivt om vi haft ett större material att utgå ifrån när vi för den debatten. Men låt mig gå in på de fall som nämndes!

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Gransknings-
arbetets inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Gransknings-
arbetets inriktning,
m. m.*

Jag börjar med frågan om fastighetsskatten. Det är klart att den frågan gäller en åtgärd som kanske inte är så populär i alla kretsar. Men regeringen bedömde frågan som angelägen, och det finns flera motiv för regeringens handlande i det här fallet. Att förslaget inte blev föremål för sedvanlig remiss innan det förelades lagrådet berodde på att det var uppbyggt enligt i stort sett samma principer som gäller för hyreshusavgiften. Inte heller den var väl särskilt efterfrågad – den var ju ett påfund av Birgit Friggebo från folkpartiet, men den var kanske inte så omtyckt i alla fall – men när det gäller själva beredningsfrågan hade ärendet ändå behandlats tidigare. Med hänsyn till de förberedelser som främst riksskatteverket behövde göra var det också angeläget att lagförslaget kunde föreläggas riksdagen under våren 1984. Under ärendets hela beredning i regeringskansliet hade dessutom flertalet av de berörda intresseorganisationerna kontaktats.

Här talades vidare om löntagarfonderna och bristande beredning av det förslaget. När vi behandlade den frågan har det visat sig att folkpartiet och moderaterna även i år helt enkelt har vägrat att delta i t. ex. en utredning om valen till löntagarfondernas styrelser. Också tidigare, efter det att man gjorde sin kovändning i löntagarfondsfrågan, har man visat ett stort ointresse i det här sammanhanget. Här rör det sig nog om den politiska viljan. Även om ni tycker illa om löntagarfonder, så bör ni väl inte förvägra en regering att lägga fram ett förslag, om regeringen anser sig böra göra det. I det här fallet tycker jag att kritiken är egendomlig.

Sedan har vi frågan om avverkningskontot. Ja, den resulterade visserligen i en proposition om vissa skogspolitiska åtgärder, men propositionen innehöll inte något förslag om avverkningskonto, som var det förslag som kritiserades hårdast av lagrådet. Varför kritisera regeringen för att den är lyhörd för lagrådets synpunkter? Det måste ju i stället vara någonting positivt.

Detsamma gäller för den fjärde frågan, dvs. frågan om den tillfälliga vinstskatten. Man menade att det var nödvändigt att lägga fram ett förslag för att det skulle åstadkomma en dämpande effekt på lönerörelsen, vilket var syftet med denna tillfälliga vinstskatt.

Det rör sig här på alla punkter om frågor där politiska värderingar går in. Jag säger som jag gjorde i mitt inledande anförande: Även om man följer regeringsformens beredningsparagraf är det inte självklart att lagrådets kritiska synpunkter är de som vi som folkvalda politiker har mest anledning att ta hänsyn till i sådana här fall.

Anf. 12 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! På en punkt är Olle Svensson och jag alldeles överens, nämligen att det är synd att vi i granskningsarbetet skall behöva ägna så mycken tid åt att diskutera Olof Palmes person. Jag tror att det finns ett alldeles utmärkt recept för att slippa detta, så att vi kan ägna mer tid åt sakfrågorna. Det är helt enkelt att Olle Svensson talar med sin partivän statsministern om att han i fortsättningen bör uppträda på ett värdigt och korrekt sätt inför konstitutionsutskottet och inte ägna sig åt sådant som han gjorde vid det senaste besöket.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Gransknings-
arbetets inriktning,
m. m.*

Blir det en bättre tingens ordning i detta avseende, Olle Svensson, slipper vi den här typen av diskussioner. Men vi kan rimligtvis inte acceptera en situation, där statsministern när han kommer till utskottet inte svarar på direkta frågor, där han vid flera tillfällen direkt ljuger, där han ifrågasätter utskottsledamöters intellektuella kapacitet, där han utdelar reprimander och där han efteråt beskyller ledamöter för att utnyttja utskottet för dunkla syften. Mot allt detta har, herr talman, Olle Svensson i dagens debatt icke ett ord av kritik. Han tycker att det är helt acceptabelt. När utskottets ordförande inte griper in eller kan rikta någon kritik mot statsministern är det självklart att han icke företräder utskottet på det sätt som han borde göra.

Jag hoppas att denna debatt inte behöver föras i framtiden. Men det beror i så fall på den person som då är statsminister och på andra som besöker utskottet.

Normalt sett har detta inte varit något problem. Alla som blivit inbjudna under de år jag varit verksam i utskottet har kommit, med ett undantag – och det var LO:s ordförande Stig Malm, som vägrade att komma och svara på frågor om kollektivanslutningen. Palme har förvisso kommit men uppenbarligen betraktat dessa besök som någonting annat än vad de är avsedda till, nämligen en seriös utfrågning.

Det kan inte vara rimligt att statsministern skall få ägna sig åt allt det som jag nu talat om och som inte har ifrågasatts och att vi från oppositionens sida bara skall sitta och ta emot smädelsorna och inte få gå i svaromål. Detta är icke rimligt.

Olof Palme talade inför utskottet om statsministerämbetets värdighet. Jag håller helt med honom. Det är viktigt att vi i Sverige har respekt för olika politiska ämbeten. Statsministerämbetet förtjänar naturligtvis respekt, oavsett vilken person som för tillfället innehar det. Detta gäller även andra viktiga ämbeten. Men illa har Olof Palme ryktat sitt uppdrag som statsminister, när han gör sig skyldig till alla dessa förlöpningsar.

Får jag slutligen säga, herr talman, att också jag tycker att vi kan upphöra med den här debatten. Vi måste inom konstitutionsutskottet få möjligheter att vara effektiva i vårt granskningsarbete. Jag vidhåller att vi inte har så stora möjligheter som andra länder. I det engelska parlamentet, som här har nämnts, går det faktiskt ibland – och det bekräftade utskottets ordförande – mycket hett till, och man är från båda sidor medveten om vikten av en levande debatt. Men detta är någonting som ändå förutsätter att regeringen är samarbetsvillig.

Jag hoppas, herr talman, att Olle Svensson trots allt är beredd att rikta kritik också mot statsministern om det skulle behövas. Jag är emellertid rädd för, herr talman, att om Olle Svensson skulle lägga om stilen och rikta berättigad kritik mot statsministern, då skulle statsrådsberedningen genast rycka ut och försöka mota Olle i grind.

Anf. 13 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Olle Svensson tog i sitt senaste inlägg upp några av de fall, där lagrådet hade riktat kritik mot regeringen för bristfällig beredning. Han

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Gransknings-
arbetets inriktning,
m. m.*

menade att det fanns goda skäl för regeringen att trots detta snabbt driva igenom de förslag det gällde. Det är väl där vi skiljer oss åt.

Först och främst vill jag säga att jag håller med Olle Svensson om att det inte alls är givet att vi, vare sig i konstitutionsutskottet eller i riksdagen över huvud taget, skall svära på varje ord som sägs av lagrådet. Vi har naturligtvis skyldighet att avge ett samlat omdöme även efter ett lagrådsyttrande – ett sådant skall inte binda riksdagen. Men yttrandena från lagrådet är ju väldigt värdefulla som underlag för en bedömning inte minst utifrån de aspekter som vi inom konstitutionsutskottet har särskilt skäl att anlägga. För den skull kan man inte heller nonchalera de kritiska uttalanden som kan komma från lagrådet.

Vad gäller låt mig säga själva sakfrågan, som vi diskuterar här, rör det sig egentligen om kvaliteten på de lagstiftningsprodukter som går ut ifrån det här huset. Vi måste se till att kvaliteten är så hög som möjligt, att lagarna går att tillämpa, att människor begriper dem och att de fyller det syfte som de var avsedda att fylla. Och en rimlig begäran är i varje fall att de som själva har stiftat lagen begriper den.

Ta detta med förslaget om fastighetsskatt, som det blev beslut om. Först var det ett oerhört krångligt förslag, som faktiskt lagrådsgranskades. Lagrådet hade mycket skarp kritik att framföra, och det var enligt min mening berättigad kritik. Då gjorde man om förslaget och presenterade ett nytt, som inte var fullt så krångligt – men fortfarande oerhört krångligt. Det kan nämnas att skatten enligt det beslut som fattades skall tas ut på tolv olika grunder, som dessutom kan korsbefrukta varandra. Det är alltså en mycket krånglig materia det gäller.

Då begärdes här i riksdagen från oppositionens sida att lagrådet skulle få se på den förändrade versionen. Men denna begäran vägrade majoriteten att tillmötesgå – med hänvisning just till att man *måste* besluta, folket kräver det osv.

I de allra flesta fall är det naturligtvis ur alla synpunkter mycket bättre att man *dröjer* med ett beslut och ser till att beslutet blir bra i stället. Det finns ett slags lagstiftningsjakt, som jag tror att vi måste vara mycket observanta på. Det är så lätt att bli fången i den här sinnesstämningen, att nu måste vi göra något och vi måste göra det snabbt. Nej, det är viktigt att man tänker efter före beslutet, vad det är man skall göra.

Vidare löntagarfonderna, som Olle Svensson också tog upp. Där klagade lagrådet över att det inte hade förekommit någon samlad remissbehandling av det förslag som lades. Och det har ju visat sig efteråt också, att löntagarfondsförslaget är kolossalt bristfälligt. På en punkt strider beslutet direkt mot grundlagen, och det har vi från centerns sida tagit upp i en motion till årets riksdag. Så är det.

Det framgick också att man inte ens visste vad löntagarfonderna var för någonting, när den frågan ställdes på sin spets, och jag har här i kammaren haft debatter med Kjell-Olof Feldt om detta. Man påstod att löntagarfonderna var innovationer, vilket ju är ett ur förvaltningsrättslig synpunkt märkligt begrepp. Det krävdes flera domstolsutslag innan vi fick fastlagt att löntagar-

fonderna var myndigheter. Så litet visste man alltså när det gällde vad man verkligen beslutade om!

Jag skulle kunna ta upp många andra saker. Man gjorde påståenden om hur vinstdelningsskatten skulle slå t. ex. på olika typer av företag, företag av olika storlek. Det har visat sig att det inte alls blivit så som man påstod att det skulle bli. Mindre företag står för 75 % av vinstdelningsskatten, företag som enligt vad som sades i samband med beslutet om löntagarfonderna på det hela taget skulle komma undan – det var de stora företagen som skulle drabbas.

Till slut vill jag bara säga, att jag tror att det är befogat med en varning inför dessa entusiastiska propåer, att vi skall ta efter språkbruket i det engelska parlamentet. Man är visserligen uppfinningsrik när det gäller personliga förolämpningar, och sådana kan vara trevliga och upphetsande för stunden, men jag tycker för min del inte att personliga förolämpningar av det slaget eller det allmänna bråk som förekommer i det engelska parlamentet är något eftersträvansvärt exempel att följa för Sveriges riksdags del.

Anf. 14 KARIN AHRLAND (fp):

Herr tälman! Först vill jag säga några ord till Nils Berndtson, som när han förstod varför jag inte stod bakom den ena reservationen försökte locka in mig på den andra.

Det är faktiskt så, Nils Berndtson, att vi folkpartister inte bara är socialliberaler, vi är noga med rättssäkerheten också. Som Nils Berndtson kanske kan erinra sig, rör det ärende han talar om en akt på cirka en halv meter papper. Det var jag som i utskottet sade ifrån att jag inte vill vara med om att granska ett sådant här ärende om att folk får eller inte får ut hemliga handlingar utan att själv ha gått igenom papperen och sett på vad det är för handlingar. Jag kan icke bilda mig en egen uppfattning om jag inte har sett vad som står i akten. Den tiden stod inte till buds, och då är det bättre för rättssäkerheten att vi avstår från att i konstitutionsutskottet gå igenom detta ärende i år.

Dessutom vet Nils Berndtson att ärendet ligger hos JO för granskning. Det går för övrigt bra att komma tillbaka nästa år, när vi har mer tid på oss.

Det är viktigt att vi inte bara därför att vi *tror* att det står vissa saker i vissa akter som kommer till utskottet går åstad och gör bestämda uttalanden.

Så till Olle Svensson. Jag kan instämma i det mesta som Bertil Fiskesjö har sagt. Jag skall därför inte behöva förlänga den här debatten så mycket. Men en sak Olle Svensson sade apropå våra invändningar om lagrådsgranskningen var att det hade varit positivt om vi hade haft ett större material. Det kan väl inte Olle Svensson ha menat? Vi är ju upprörda över att det över huvud taget finns något material där vi kan anmärka på att regeringen inte låter förslagen lagrådsgranskas. Vi vill inte ha fyra ärenden, vi vill inte ha något – det är ju först då landet är riktigt styrt. Jag utgår faktiskt från att Olle Svensson ändå håller med mig om den saken, att det hade varit bättre både för landet och för regeringen om det inte hade funnits fyra sådana här ärenden där lagrådets invändningar borde ha tagits mera på allvar.

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Gransknings-
arbetets inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Gransknings-
arbetets inriktning,
m. m.*

Olle Svensson säger: Ni tycker illa om löntagarfonder. Ja, det är klart att vi tycker illa om löntagarfonder! Det vet väl alla. Men vi har inte hindrat regeringen från att lägga fram lagförslag för den sakens skull. Vi har klandrat regeringen för att det är illa berett, och det är en helt annan sak.

Till sist, herr talman: Jag tänker inte diskutera Olof Palmes person mera, även om det medför att vad jag säger är massmedialt mindre intressant.

Anf. 15 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Folkpartiet är noga med rättssäkerheten, säger Karin Ahrland, och så drar hon slutsatsen att det är bättre för rättssäkerheten att ingenting göra i de här fallen. Det tycker jag är litet oroande.

Karin Ahrland kan väl ändå ha synpunkter på hur man skall förhålla sig till för det första: bör regeln att en utvisningshotad eller hans ombud skall få ta del av anklagelserna gälla, eller skall undantagen gälla; för det andra: bör regeln att den som är registrerad enligt personalkontrollkungörelsens bestämmelser också skall få ta del av skälen till att han eller hon är registrerad gälla, eller skall också där undantagen gälla?

Det är nämligen detta som är kärnproblemet. Vid varje tillfälle när någon person är registrerad och därmed utsätts för yrkesförbud, gömmer man skälen till detta bakom hemligstämpeln, och då kommer dessa personer i en rättslös ställning, som jag tror att Karin Ahrland som jurist inte gärna skulle acceptera i några andra rättssammanhang i vårt samhälle.

Anf. 16 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag måste påminna om att jag inte sade att det är bättre att ingenting göra. Jag sade att vi kan ta upp detta nästa år om Nils Berndtson så vill, när vi har erforderlig tid för att läsa alla de papper som man måste läsa om man skall kunna göra en riktig bedömning. Det är detta som kallas för rättssäkerhet, och det tycker jag faktiskt att konstitutionsutskottet skall slå vakt om. Det gäller även Nils Berndtson.

Anf. 17 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag tror att vi redan har något överskridit vår tid för inledningsrundan, så jag skall fatta mig mycket kort.

Låt mig bara säga att jag hoppas att vi nu skall kunna föra en diskussion när det gäller relationen mellan regering och riksdag som inte utgår från personomdömen av olika slag utan från det material som t. ex. folkstyrelsekommittén har lagt fram och som regeringen har tagit upp i en proposition. Det innebär att vi kanske på ett bättre sätt än tidigare kan placera parlamentet i centrum som debattarena och beslutsforum. Jag avstår från att fullfölja den andra debatten.

Däremot skulle jag slutgiltigt vilja rätta till ett missförstånd hos Karin Ahrland. Hon vet mycket väl att konstitutionsutskottet inte nöjer sig med att granska den beredning som skett från regeringens sida under 1983 och 1984, som de aktuella exemplen kommer ifrån, utan kommer att fullfölja detta arbete. Det är därför naturligt att vi bör ha ett större material att bygga på

innan vi kan komma med några tvärsäkra omdömen om hur man klarar avvägningarna mellan å ena sidan en riksdagsmajoritets och regerings intresse att få saker och ting gjorda som folk begär av dem och å andra sidan intresset att det skall bli ett så noggrant och gott lagstiftningsarbete som möjligt.

Anf. 18 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag framhårdar i att påstå att Olle Svensson inte gärna kan mena att det vore bra om vi finge ett större material där minoriteten kan klaga på att regeringen inte låter lagrådsgranska sina lagförslag. Olle Svensson och jag måste kunna vara eniga om att det är bättre om vi inte får något material alls på det området.

Anf. 19 TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Granskningsarbetets inriktning, m. m. samt avsnitten 1-8 anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 9: Utlänningsärenden.

Anf. 20 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag skall uppehålla mig vid utlänningsärendena och vår reservation 3 som har fogats till betänkandet i denna del.

Bakgrunden är den, att på Stora torget i Uppsala mördades den 20 juni i fjol en kurd från Turkiet. Det var ett mycket rått mord. Han sköts ner mitt i rusningstiden på Stora torget bland alla människor som fanns där.

Detta gav kanske oss svenskar en liten påminnelse om vad som försiggår i länder där förtryck utövas. Det är fullt klart att det sker i Turkiet gentemot den kurdiska minoriteten. Det är en sak, men vi kan aldrig acceptera att det förs in sådana här element i en sådan kamp på svensk mark, även om kampen i det land där den förs kan vara hur rättfärdig som helst. Därför måste naturligtvis en sådan handling fördömas och beivras, och de skyldiga måste uppsökas och bestraffas. Det är oerhört viktigt att hålla på det.

På den sidan av saken finns naturligtvis inga skilda uppfattningar, utan alla är överens om detta.

Vad som hänt sedan är däremot intressant. Det är därför ärendet har kommit upp, och jag tror att det kommer att växa i framtiden, med tanke på vad som har kommit fram de senaste dagarna i denna fråga. Länsåklagaren i Uppsala län och polismyndigheten tog naturligtvis upp saken, utredning sattes i gång osv.

Jag vill här citera ur den JO-anmälan som har legat till grund för detta ärende och som ingår i en PM som har synats i samband med konstitutionsutskottets granskning. Det är advokaten Tomas Nilsson som gjort denna JO-anmälan, och han skriver där bl. a. följande, som jag vill läsa in till kammarens protokoll:

"Länsåklagaren i Uppsala län, Bertil Carrick, meddelade den 5 september 1984 ett beslut i saken av följande innehåll: 'Den 20 juni 1984 berövades turkiska medborgaren Enver ATA livet på stora torget i Uppsala. Den på

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Utlänningsärenden

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Utlänningsärenden

grund härav inledda förundersökningen avsåg inte bara att utreda vem som var gärningsman, utan även om gärningsmannen hade medhjälpare. I sistnämnda hänseendet har verkställts omfattande utredning, vilken jag har tagit del av. De misstankar mot eventuella medhjälpare som därvid framkommit har icke varit av sådan styrka att *skäl*ig misstanke kan anses föreligga och ett ingripande med tvångsåtgärder är befogat. När det i varje fall i nuläget ej finns skäl fullfölja förundersökningen i vad avser misstanke om medhjälp, beslutar jag att förundersökningen i denna del skall nedläggas. Om fortsatt spaning ger anledning därtill kan förundersökningen i vad avser ifrågasatt medhjälp återupptas.

Förundersökningen har därefter inte återupptagits.”

Detta var alltså länsåklagarens bedömning av den här frågan. Gärningsmannen greps mycket snabbt – någon timme efter mordet. Länsåklagaren i Uppsala kunde icke konstatera att det hade funnits någon medhjälpare eller att *några andra personer varit inblandade*.

Vad händer sedan? Jo, rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, Säpo, tar upp fallet, och då får vi ett helt annat läge. Fallet vidgas till att vara ett organiserat mord, utfört av en kurdisk organisation i Sverige med rötter också i andra delar av Europa, Västtyskland och naturligtvis i de kurdiska delarna av Turkiet, där denna organisation, PKK, Kurdistans arbetarparti, faktiskt slåss med vapen i hand mot den turkiska militärjuntan.

Man tillämpar utlänningslagens terroristparagrafer. Man griper i snabb följd en antal kurder bosatta i Sverige – till att börja med åtta stycken och sedermera ytterligare tre. Med stöd av de välkända terroristparagraferna i utlänningslagen håller man dessa personer i förvar, i häkte, under lång tid. De tilldelas naturligtvis biträden – advokater – , varav Tomas Nilsson, som gjort denna anmälan, var en. Utredningen fortsätter på denna grund i stället för på den gamla vanliga grunden så att säga, den som tillämpades vid den utredning som lades ned av länsåklagaren i Uppsala.

Det är här man kommer in på det som vi måste kritisera i det här fallet. Det är här som fel har begåtts enligt vår uppfattning. Man har med lagens hjälp hemligstämplat material. Man har på ett sätt som skarpt måste kritiseras hindrat rättshjälpen, alltså advokaterna, att ta del av handlingar. Och man har på en mängd olika sätt försvärat arbetet för försvarandet av dessa kurder, som anklagas för terrorism, för att vara inblandade i mordet och för att ha organiserat det.

Enligt vår uppfattning finns här mycket lösliga band. Man har inte på ett tillfredsställande sätt kunnat bevisa att de åtta först gripna kurderna, och inte heller de senare gripna, har varit medlemmar i organisationen PKK. Man har mycket lösligt kunnat bevisa att de ens haft kontakt med de medlemmar av PKK som finns här i Sverige. Det oaktat döms de så småningom med stöd av terroristparagraferna till utvisning från vårt land. Domen verkställs naturligtvis inte, vilket hade varit orimligt, eftersom en utvisning tillbaka till Turkiet för dessa människor hade betytt detsamma som avrättning.

Det har framkommit de allra senaste veckorna att de grunder som man återopade när man försökte bevisa de utvisades anknytning till organisatio-

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Utlänningsärenden*

nen PKK var mycket lösa. Enligt uppgift i Dagens Eko de senaste dagarna har det inte funnits några bevis utan snarare mycket, mycket tunna indicier. Mot detta måste vi naturligtvis reagera.

Här föreligger naturligtvis, som min partikamrat Nils Berndtson sagt tidigare i dag, en intressekonflikt. Vi måste skydda oss mot sådana illdåd som det som inträffade på Stora torget i Uppsala, men det får inte ske till priset av att man buntar ihop folk och stämplar dem som terrorister på så lösa grunder som varit fallet här. Det är oacceptabelt.

I dagarna har, vilket meddelades i nyhetsutsändningarna i radio i morse, ytterligare en kurd arresterats, en advokat, som också anklagas för att tillhöra organisationen PKK och för att ha varit medhjälpare vid mordet i Uppsala. Den här mannen är som sagt kurd och har arbetat som advokat i Turkiet. Han har bl. a. försvarat kurderna i massrättegångarna i Diyabakir. Där greps han i rättsalen av turkisk militärpolis, hölls sedan fängslad och utsattes för en oerhört brutal tortyr. Så småningom lyckades han komma hit till Sverige. Den mannen har alltså nu gripits på samma lösa grunder. Vi har ännu inte sett vilka bevis som RPS säkerhetsavdelning vill lägga fram i det här fallet för att klassa även honom som terrorist och på de grunderna utvisa honom och låta honom sälla sig till den andra gruppen. Vi får vänta och se vad som händer.

Fakta i denna sak kvarstår: Säkerhetsavdelningen på rikspolisstyrelsen har på mycket lösa grunder anklagat dessa människor för samröre med en organisation som påstås ha legat bakom mordet i Uppsala. Man har på mycket lösa grunder hållit dem i förvar, häktade, i många veckor. Man har försvårat advokaternas arbete. Man har undanhållit material. I många fall strider detta mot terroristparagraferna i utlänningslagen, där det står att det måste vara mycket klara och skarpa bevis för att man skall kunna tillämpa lagen såsom skett i detta fall.

Vi måste rikta kritik mot vad som hänt. Det är beklagligt att konstitutionsutskottets majoritet inte på ett mera bestämt sätt har velat ta tag i den här saken. Jag tror att vi får anledning återkomma till detta och att det blir en repris nästa år, när vi på nytt tar upp granskningsärenden.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation nr 3.

Anf. 21 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet granskar regelbundet regeringens handläggning av utlänningsärenden; så även i år.

Utskottet noterar att antalet inkomna ärenden till regeringen har minskat. Åren 1979–1982 inkom till regeringen över 3 000 utlänningsärenden per år, men antalet har sedan sjunkit till ca 2 500 per år. Däremot har de s. k. väntarärendena kraftigt ökat. Väntarärenden är sådana som väntar på ytterligare uppgifter. Det kan gälla besvär angående avvisning, utvisning, verkställighet m. m. Under tiden mars 1984 till mars 1985 har balansen av sådana ärenden ökat från ca 400 till drygt 1 400. Denna ökning beror till stor del på att det förekommit en ökad tillströmning av flyktingärenden. Det gäller turkiska medborgare men också människor från Libanon, som

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Utlänningsärenden

antingen är medborgare i Libanon eller statslösa.

Handläggningstiderna i regeringskansliet för dessa s. k. väntarärenden har också under den senaste tiden ökat, särskilt i fråga om ärenden som regeringen har återremitterat till invandrarverket. För två år sedan var handläggningstiden i genomsnitt ca 170 dagar men har i år ökat till omkring 300 dagar.

Utskottet vill understryka nödvändigheten av att handläggningstiderna inte förlängs. Fortsatta ansträngningar måste göras för att förkorta handläggningstiderna för de mer komplicerade ärendena, men hela tiden måste naturligtvis rättssäkerheten stå i centrum.

Utskottet har i år också särskilt granskat regeringens handläggning av s. k. terroristärenden. Här har vpk fogat en reservation till betänkandet, reservation nr 3, där vpk anser att regeringen skulle ha informerat de utvisningshotade presumtiva terroristernas ombud om innehållet i de sekretessbelagda handlingarna även om inte förhörprotokollen lämnades ut.

Reservationens första mening överensstämmer med en mening i utskottets skrivning som helt belyser det dilemma man här ställs inför. Den meningen lyder:

”Utskottet konstaterar att det i ärenden av förevarande karaktär inte sällan måste uppkomma svåra intressekonflikter mellan å ena sidan partens rättmätiga krav på att få ta del av allt som kan åberopas emot honom och å andra sidan uppgiftslämnarens krav att inte utsättas för risken av allvarliga övergrepp.”

Här har vi, herr talman, så att säga problemet i ett nötskal. Vad vet man i den situationen om vad som kan inträffa om innehållet i hemliga handlingar lämnas ut? Kan Oswald Söderqvist bedöma det? – jag kan det inte.

Terroristbestämmelserna i utlänningslagen innebär att en utlänningslag kan avvisas eller utvisas, om det finns grundad anledning anta att han tillhör eller verkar för en organisation eller grupp som, med hänsyn till vad som är känt om dess verksamhet, kan befaras utanför sitt hemland använda våld, hot eller tvång för politiska syften och därvid begå sådana gärningar även här i Sverige.

I reservationen sägs också att det är av största vikt att regeringen och berörda myndigheter ”inte alltför lättvindigt” åberopar sekretessmöjligheter i fall som de förevarande. Jag delar helt den åsikten. Men så har inte heller skett. Tvärtom har sekretessbesluten, som framgår av granskningen, övervägts på punkt efter punkt. Dessa ärenden har behandlats med största möjliga varsamhet.

Jag vill, herr talman, yrka avslag på reservation nr 3 och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 22 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är viktigt med statistik över allmänna utlänningsärenden m. m. Jag föredrar emellertid att hålla mig till sakfrågan i detta fall.

Anledningen till att vi har fogat en reservation till betänkandet är att sekretessbestämmelserna i detta ärende har hårdtagits på ett ganska

uppenbart sätt. Annars skulle inte samtliga de advokater som blivit utsedda som biträden till dessa kurder ha reagerat på det sätt som de gjorde. Advokaterna är välrenommerade, många av dem har arbetat med flera sådana här fall, och de slår inte larm utan att det finns grundad anledning att göra det.

Jag vill än en gång påminna om de uppgifter som har kommit fram de senaste dagarna om att det är på mycket lösa grunder som dessa anklagade personer påstås ha anknytning till eller på något sätt ha varit i kontakt med denna organisation, PKK, som är klassad som en terroristorganisation. Det står mycket tydligt i terroristparagrafen i utlänningslagen, att om det skall bli fråga om utvisning måste det först klart bevisas att de anklagade hör till organisationen, har deltagit i organisationens arbete osv. Det har inte kunnat klart bevisas i detta fall, och det är det som är den springande punkten.

Det är helt självklart att en sådan här händelse väcker oro. Den har väckt oerhört stor oro i den stora kurdiska invandrargruppen i Sverige, varav ca 2 000 finns i Uppsala, där jag bor. För den skull får vi inte släppa efter på kraven på rättssäkerhet för folk som anklagas för sådana här allvarliga saker, men det har skett i detta fall. Det finns ingenting i Wivi-Anne Cederqvists anförande som motsäger detta. Hon säger precis det som vi har hört förut, om sekretessstämpel m. m. Det enda man har kunnat hänvisa till är just att ärendena är sekretessbelagda och att uppgifter inte kan lämnas ut. Advokaterna har slagit larm därför att de vet vilka omständigheter som ligger bakom detta. I de flesta fall, för att inte säga alla, har det inte kunnat beläggas att de anklagade har haft kontakter med denna organisation, vilket enligt terroristparagrafen måste bevisas för att de skall kunna utvisas. Det är den springande punkten i denna fråga. Dessa ärenden måste behandlas varligare, med större noggrannhet, och det får inte vara tillåtet att behandla människor på det sätt som här har skett.

Anf. 23 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag vill säga till Oswald Söderqvist att utskottet inte har haft tillfälle att behandla de uppgifter som kommit de senaste dagarna. Det är därför mycket svårt att tala om dem här. Vi har i utskottet inte kunnat sätta oss in i dem och kontrollera dem.

När det gäller de enskilda fall som Oswald Söderqvist tar upp anser jag inte att vi kan gå in på dem, utan vi bör bedöma frågan i stort. Vi har inte heller kunnat ta del av de sekretessbelagda handlingarna. Eftersom JO ännu inte har behandlat detta ärende får vi avvakta det och eventuellt återkomma nästa år.

Anf. 24 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är klart att konstitutionsutskottet inte har kunnat ta ställning till de uppgifter som har framkommit de allra senaste dagarna, men de hör ändå hit. De bevisar att besluten var alltför dåligt underbyggda när de fattades, och därför måste vi naturligtvis komma igen.

Jag kan inte hålla med Wivi-Anne Cederqvist när hon vill avfärda det jag

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Utlänningsärenden

säger med att vi inte kan diskutera enskilda fall. Det är naturligtvis hela tiden fråga om enskilda fall som vi diskuterar lagarnas tillämpning på. Om lagarnas tillämpning i olika enskilda fall inte är korrekt, är det alltså ni i konstitutionsutskottet som skall se till att den blir det. Ni måste ta hänsyn till, bedöma och granska detta enskilda fall – hela konstitutionsutskottets granskning går ju ut på det. Wivi-Anne Cederqvists argument är alltså inte bärande. Vi kommer säkert att återkomma till denna fråga, för den är så pass viktig att den måste granskas och utredas ytterligare.

Anf. 25 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag kan inte hålla med Oswald Söderqvist om att uppgifterna som framkommit de senaste dagarna bevisar någonting.

Anf. 26 TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Utlänningsärenden anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 10: Regeringens åtgärder beträffande jämställdhetsfrågor.

Anf. 27 KARIN AIRLAND (fp):

Herr talman! Jag vill gärna ta upp vissa frågor där utskottet är enigt. I dechargedebatten handlar det faktiskt inte bara om att argumentera för eller emot olika lagförslag. Det handlar också om hur regeringen sköter eller missköter sitt fögderi, och då tycker vi från folkpartiets sida att det är ganska naturligt att man inte bara lägger en större utredning med konstitutionsutskottets slutsatser till handlingarna utan också ägnar den några minuters kommentar i debatten. För folkpartiet är det en självklarhet att i alla sammanhang uppmärksamma jämställdhetsfrågorna. De är sannerligen för viktiga för att begravas i tysthet bara därför att alla partier i utskottet har kunnat enas i bedömningen, både när vi har sagt att något är bra och när vi har sagt att något kunde vara mycket, mycket bättre.

Herr talman! Någon gång i vintras sade justitieministern enligt en artikel i Dagens Nyheter: Man kan väl inte ta en kvinna var gång. Repliken fälldes när han fått kritik för att han hade förbigått en kvinna vid en departementsrådsutnämning. Den repliken säger, tycker jag, en hel del. Han vill inte diskutera den aktuella frågan och undviker att svara direkt på varför han har föredragit en manlig sökande framför en kvinnlig. I stället öser han ur sig ett generellt påstående, som vem som helst faktiskt kan instämma i. Man kan inte ta en kvinna var gång en tjänst skall tillsättas, det är alldeles riktigt. Men nu är det så, att det förra året utnämndes 23 departementsråd i regeringskansliet, två av dem var kvinnor. Det är mindre än 9 %. Ytterligare kommentarer på den punkten är egentligen överflödiga, men man crinrar sig lätt att den obotfärdige alltid tycks ha förhinder. Det går inte att skylla på att man inte kan ta en kvinna varje gång, när man har tagit 21 män av 23 möjliga. Det är tyvärr säkert så, att det kanske inte fanns en teoretisk möjlighet att utnämna kvinnor 11 eller 12 gånger, vilket hade varit varannan gång. Men det fanns möjlighet fler än två gånger, och det är inte bra att regeringen missar sådana

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Regeringens åtgärder
beträffande
jämsällhetsfrågor*

chanser. Det finns sannerligen skäl för riksdagen att som ett *enigt* utskott skriver "ånyo understryka angelägenheten av kraftfulla insatser på detta område".

Lika illa är förhållandena när det gäller kvinnlig representation i statliga utredningar. Ingenting har hänt som har förbättrat situationen sedan förra året. Tvärtom har vi kunnat se att det är sämre i år än förra året. Av sammanlagt 36 nya utredningsordförande t. ex. var bara 2 kvinnor. Det verkar nästan som om siffran 2 vore magisk för regeringen, men t. o. m. i de mest primitiva kulturer har folk kunnat räkna åtminstone till 3, innan de säger många. När det gäller ledamöter i statliga kommittéer har regeringen tidigare alltid kunnat skylla ifrån sig på de andra partierna med tanke på hur de nominerar kandidater. Jag kan inte underlåta att nämna att jag för snart 20 år sedan, det var 1967, i en partiledarutfrågning som Fredrika-Bremer-Förbundet anordnade frågade den dåvarande statsministern Tage Erlander om han var nöjd med den dåliga kvinnorepresentationen i utredningarna. Då var den mindre än 7 %. Jag har hans ordagranna svar: "Ja, vi har nog försökt få en lite fylligare kvinnorepresentation. Jag är inte nöjd nu heller, men det sammanhänger med rekryteringsprincipen. Antag att vi skall tillsätta en kommitté med 7 ledamöter. Då vänder vi oss i regel till de politiska partiernas ledningar och jag medger att det är enklare för regeringspartiet att placera in en kvinna bland de 7 ledamöterna och att det kan bli naturligt för de tre borgerliga partierna att utse en karl. --- Vi har ett stort ansvar här som regeringsparti och jag skall inte smita undan det ansvaret."

Det gick några år. Vi fick en ny statsminister, Olof Palme, som fick samma fråga 1973. Då var siffran fortfarande 7 %. Han svarade bl. a.: "Det är inte tillfredsställande. Jag vill gärna erkänna att jag personligen med hjälp av mina medarbetare noga bevakar den här frågan. Numera släpps inga utredningar fram utan att man har diskuterat möjligheterna att öka kvinnorepresentationen. Det har krävts särskilda åtgärder både när det gäller de representanter regeringen utser och när det gäller de nomineringar vi får från organisationer."

Men, herr talman, det räcker inte med att bara diskutera möjligheterna att öka kvinnorepresentationen. Man måste faktiskt utnyttja sina möjligheter också. Därför är det bra, i och för sig, att den nuvarande regeringen har följt tidigare regerings exempel och bett om förslag på både en kvinna och en man när någon organisation eller något parti skall nominera kandidater till utredningar. Men det hade varit bättre om man också i regeringskansliet hade utvärderat hur organisationerna har svarat på den här tillsägelsen eller om man, i likhet med den norska regeringen, helt enkelt stoppat utnämningarna när organisationerna inte lämnat två förslag. Efter 20 år borde regeringen ha insett att det inte räcker med att statsministern försäkrar att han noga bevakar frågan. En bevakning är fullständigt meningslös om den inte leder till resultat.

Vi skall senare diskutera vissa frågor med utrikespolitisk anknytning. Men jag måste dra in några sådana aspekter redan här. I sommar håller Förenta nationerna en tredje kvinnokonferens i Nairobi. Sverige har faktiskt

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

Regeringens åtgärder beträffande jämställdhetsfrågor

internationellt sett ett ganska gott rykte när det gäller jämställdheten, det vet jag av egen erfarenhet. Många tror t. o. m. att vi är världsbäst. bara därför att vår lagstiftning numera inte har särregler för kvinnor eller män.

Jag har ofta i internationella sammanhang fått frågan vad jag egentligen kämpar för i Sverige, där kvinnor och män är jämställda. Skall jag i Nairobi svara med fakta alltifrån inkomstskillnader till skillnader i inflytande? Visst skulle jag nästan kunna skryta med att det finns fem kvinnliga statsråd, men hur skall jag förklara att det bara finns två statssekreterare och än värre endast två kvinnliga verkschefer av 186 och att regeringen inte har utnämnt någon kvinna på ledande post det senaste året?

Nå, herr talman, jag har lärt mig hur man i utrikespolitiska sammanhang – där vi försöker hålla ihop – försvarar Sverige, och det skall jag naturligtvis göra i Nairobi också. Det finns positiva sidor att dra fram, det har vi också gjort i utskottet. Men jag tänker inte göra det hur länge som helst. Jag tycker nämligen inte att konstitutionsutskottet skall finna sig i att jämställdhetsfrågorna möter samma nonchalans från regeringens sida som vi har mött när det gäller utgivningen av författningssamlingen. År efter år har vi enigt och i skarpa ordalag begärt förändringar till det bättre, för att sedan nästa år bara upptäcka att regeringen inte tycks ha tagit oss på allvar. Vi i folkpartiet tycker att man skall ta den här granskningen på allvar och försöka att åstadkomma bättre förhållanden.

Det enda, herr talman, jag är riktigt nöjd med är att utskottet är enigt i de kritiska avsnitten och att den här delen av debatten inte som förra året kommer sist.

Anf. 28 STURE THUN (s):

Herr talman! I förra årets granskningsbetänkande, som även innehöll ett avsnitt om jämställdhetsfrågor, vilket Karin Ahrlund har påpekat här, uttalade vi vår avsikt att följa utvecklingen i de här frågorna. Förra årets granskning var närmast inriktad på regeringens praxis beträffande tillsättningsärenden i förhållande till jämställdhetslagen. Årets granskning har utvidgats till att omfatta regeringens åtgärder beträffande jämställdhetsfrågor utifrån ett vidare begrepp.

Utskottets undersökning av tillsättandet av kvinnor på högre tjänster såväl i regeringskansliet som inom den centrala förvaltningen visar att kvinnorepresentationen är mycket låg, ja, i vissa fall sämre än den var 1984.

Kvinnorepresentationen i statliga utredningar och kommittéer är enligt 1985 års kommittéberättelse i stort sett oförändrad mot föregående år.

Av utskottets granskning framgår således att några framsteg inte gjorts vad gäller antalet kvinnor i den statliga förvaltningen. Denna del av utskottets granskning visar ingen positiv utveckling ur jämställdhetssynpunkt.

Men som jag framhöll tidigare har utskottet i år utvidgat granskningen till att omfatta regeringens åtgärder beträffande jämställdhetsfrågor i ett vidare perspektiv och inte enbart tillsättningsärenden.

Av detta arbete har framgått att regeringen vidtagit en rad åtgärder för att främja jämställdheten.

Jag vill här beröra några av dessa. En arbetsgrupp inom regeringskansliet, som tillsattes 1983, lade i juni förra året fram ett förslag till handlingsprogram för att öka antalet kvinnliga tjänster inom kansliet fram till budgetåret 1987/88.

Förslaget till handlingsprogram bereds för närvarande i regeringskansliet enligt vad utskottet erfarit.

Under 1984 utfärdades en ny jämställdhetsförordning för den statliga verksamheten.

Enligt denna förordning skall myndighet, när den föreslår någon till uppdrag inom områden där det inte råder jämn könsfördelning, föreslå en av vardera könet.

När myndigheten själv skall ge någon ett uppdrag skall den verka för att det går att välja mellan personer av vardera könet.

Vidare kan framhållas att statsrådet Anita Gradin under 1984 haft överläggningar med arbetsmarknadens parter för att diskutera kvinnorepresentationen.

Under 1984 fick samtliga länsstyrelser i uppdrag att i samverkan med länskolnämnder och länsarbetsnämnder redovisa program för att stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Detta skall redovisas i år.

Herr talman! På internationella kvinnodagen den 8 mars i år presenterade jämställdhetsministern en proposition: Kvinnornas villkor på arbetsmarknaden. I propositionen föreslogs en rad åtgärder för att främja jämställdheten.

Pengar föreslogs utgå till projekt från förskola till olika delar av arbetsmarknaden. Utskottet ser mycket positivt på de initiativ som tas för att öka jämställdheten och finner det angeläget att detta arbete fortsätter.

Jag framhöll förra året i granskningsdebatten att jämställdhet mellan kvinnor och män är en viktig fråga för oss socialdemokrater och att vi kommer att arbeta vidare med denna.

Min uppfattning är att årets granskningsarbete visar att regeringen arbetat vidare för ökad jämställdhet. Men ännu återstår mycket innan målet om det jämställda samhället är uppnått.

I det kärva ekonomiska läge som nu råder har jämställdhetsarbetet fått stå tillbaka. Den gemensamma sektorns expansion har avstannat. Förvärsarbetet för många kvinnor hotas och möjligheterna att genom bättre barnomsorg kunna ta sig ut i förvärvslivet minskar på det viset.

En politik som låser fast kvinnor och män i sina traditionella roller måste motarbetas. Den är ett hot mot jämställdheten. Det är endast genom en politik som syftar till jämlikhet mellan alla människor som jämställdhet mellan könen kan förverkligas. Men jämställdhetsarbetet kräver medvetenhet, vilja och helhetssyn. I detta arbete måste både kvinnor och män delta. Både mans- och kvinnorollen måste ifrågasättas och omprövas.

Genom sina traditionella roller besitter kvinnor och män olika kunskaper och erfarenheter i dag. Detta faktum måste tas till vara i samhället. Målet måste vara ett samhälle där kvinnor och män har lika möjligheter och ansvar, så att de kan utveckla och ta till vara sina anlag och sin förmåga på livets områden.

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens åtgärder beträffande
jämställdhetsfrågor*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens åt-
gärder beträffande
jämställdhetsfrågor*

Dåliga tider, lågkonjunktur och ekonomiska kriser är ingen ursäkt för att släppa kravet på solidaritet mellan olika grupper av människor.

I arbetet med att rekonstruera landets ekonomi och åter bygga upp det starka samhället måste alla delta.

Varje samhällsinsats påverkar både kvinnors och mäns villkor. Att skapa jämställdhet måste därför vara ett väsentligt mål för reformarbetet inom samhället.

Jag är liksom Karin Ahrland mycket tillfreds med att utskottet är enigt i sitt betänkande vad gäller jämställdhetsdelen.

Anf. 29 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Något av vad Sture Thun sade fordrar en liten kommentar. Han berättade med en viss stolthet att det i juni förra året lades fram ett förslag till handlingsprogram för jämställdhet inom regeringskansliet. I förslaget sägs att det 1987/88 bör finnas 50 % kvinnor i lönefältet F 21–23, 40 % kvinnor i lönefältet F 23–26, och 20 % kvinnor på chefslöneplanet exkl. statsråd och statssekreterare. Det är ett bra förslag, men det finns en stor brist med det: Det är fortfarande enligt vad Sture Thun också sade föremål för beredning i regeringskansliet. Det har alltså gått nästan ett helt år utan att regeringen har gjort någonting åt det. När det tar ett år för regeringen att bereda en så enkel sak kan man inte påstå att regeringen visat någon särskilt stor handlingskraft när det gäller de saker som vi förra året talade om.

Sture Thun sade också att jämställdhetsarbetet i ett kärvt ekonomiskt läge ofta får stå tillbaka. Sådant tycker jag inte att vi skall finna oss i, herr talman! Det är nämligen ett nationalekonomiskt slöseri att inte uppfatta att kvinnor och män har samma begåvning och är precis lika kapabla att sköta sina jobb och arbeta för landet.

Anf. 30 STURE THUN (s):

Herr talman! I den proposition som jag nämnde och som jämställdhetsministern lade fram på internationella kvinnodagen, den 8 mars, skriver hon att chefen för civildepartementet senare i en proposition om den statliga personalpolitiken kommer att för riksdagen presentera riktlinjer för det fortsatta arbetet för jämställdhet mellan kvinnor och män i statsförvaltningen. Efter vad jag förstår och har hört skall den propositionen komma nu i maj. Därmed har det arbetet framskridit en hel del sedan förra året, Karin Ahrland.

Likaså kan man peka på att jämställdhetsministern i den nämnda propositionen tar upp vad konstitutionsutskottet förra året sade om det här. Efter vad jag vet kommer det att behandlas i ett betänkande från arbetsmarknadsutskottet senare under vårriksdagen; då får vi anledning att återkomma till det.

Sedan vill jag bara påpeka att jag helt delar uppfattningen att jämställdhetsarbetet inte får stå tillbaka i dåliga tider.

Anf. 31 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag är den första att inse att Anita Gradin inte har det lätt i sitt arbete som jämställdhetsminister. Hon får ju inte själv signera propositionen, som eventuellt kommer denna månad, trots att beredningen alltså började för exakt ett år sedan.

Anf. 32 STURE THUN (s):

Herr talman! Jag ser det så, att det då är angeläget att vi alla hjälper jämställdhetsministern i hennes arbete att uppnå jämställdhet. Den delen av det politiska arbetet ligger inom civildepartementets område, och det är därför civilministern som skall signera propositionen.

Anf. 33 TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringens åtgärder beträffande jämställdhetsfrågor anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 11: Regeringens behandling av riksdagens skrivelser.

Anf. 34 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Låt mig börja med att instämma i de påpekanden som här har gjorts om att det är viktigt att vi i dag till behandling tar upp också sådana ärenden om vilka vi är eniga.

Först ett par ord om punkten 11 b beträffande radiologisk onkologi i konstitutionsutskottets granskningsbetänkande 1984/85:35. Enheten för radiologisk onkologi bildades av en forskningsgrupp, som bröts ut ur försvarets forskningsanstalts dåvarande institution för radiologi i samband med utlokaliseringen till Umeå 1979. Forskningen gäller strålframkallade tumörer och bygger på resultat uppnådda vid FOA. Verksamheten har till en del finansierats genom särskilda avgiftsmedel från kärnkraftsindustrin.

I budgetproposition 1983/84:100 anmälde regeringen att medel ej längre föreslogs för enhetens verksamhet, som skulle övertas av Stockholms universitet. Jordbruksutskottet framhöll i sitt betänkande 1983/84:34 att kontaktade myndigheter och organisationer ställde sig positiva till verksamheten.

Riksdagsbeslutet, som följde utskottet, kom regeringen till handa den 7 juni, men först den 4 oktober uppdrogs åt Stockholms universitet och statens strålskyddsinstitut att inom tre veckor inkomma med förslag. Utskottet har noterat den långa tidsutdräkten mellan erhållandet av skrivelsen och uppdragen till Stockholms universitet och statens strålskyddsinstitut och anser den otillfredsställande men har inte funnit att den verkställda granskningen ger anledning till särskilt uttalande.

Herr talman! Ej heller beträffande punkten 11 c om forskarutbildningens meritvärde har KU funnit att den verkställda granskningen ger anledning till särskilt uttalande. Tillåt mig dock ett par reflexioner.

Riksdagen behandlade frågan om forskarutbildningens meritvärde våren 1984. I propositionen i januari hade riksdagen beretts tillfälle att ta del av vad föredragande statsråd anfört i frågan. Beträffande befordringsgrundens

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens be-
handling av riksdag-
ens skrivelser*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens be-
handling av riksdag-
ens skrivelser*

meritförtjänster uttalade statsrådet att fullgjord forskarutbildning skulle få tillgodoräknas med fyra år samt att han avsåg återkomma med förslag efter remissbehandlingen av förslagen.

Det finns dock anledning notera, herr talman, att remisstiden gick ut redan i december 1983. Ännu har inte förslaget om tillgodoräkning av fyra år vid sökande av tjänst för de forskningsutbildade lagts på riksdagens bord. Det är beklagligt att så ej skett och detta har självklart inneburit problem – i många fall kanske svåra problem – för våra forskningsutbildade. Min förväntan är att riksdagen snarast kan fatta beslut i frågan.

Anf. 35 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottet redovisar i sitt betänkande regeringens handläggning av ett antal skrivelser från riksdagen. Två av de aktuella frågeställningarna gällande enheten för radiologisk onkologi och forskarutbildningens meritvärde har väckts av Karin Ahrlund.

Dessutom finns under avsnittet en granskning av vad som hänt med riksdagens upprepade beslut om trygghetsförsäkring för skogsbrukare. Konstitutionsutskottets betänkande utmynnar inte i något särskilt uttalande från utskottets sida, men för samtliga tre ärenden gäller att utskottet påtalar att regeringen inte visat den snabbhet som rimligen kan begäras i verkställighet av riksdagens uppdrag. Denna handläggning behöver kommenteras.

Enheten för radiologisk onkologi är sedan budgetåret 1981/82 överförd till universitetet i Stockholm. I detta sammanhang har av budgetskäl kalkylerats med en partiell nedläggning av verksamheten. Jordbruksutskottet anförde i ett betänkande våren 1984 att berörda huvudmän borde ges erforderligt rådrum att planera för den fortsatta verksamheten på något längre sikt.

Som framgår av granskningsbetänkandet uppdrog regeringen åt berörda myndigheter att inkomma med förslag i ärendet först den 4 oktober. Då skulle förslag redovisas inom tre veckor. Ärendet vilade sålunda ca fyra månader hos regeringen, och sedan skulle förslag redovisas inom tre veckor.

I budgetpropositionen redovisas att berörda myndigheter inte anser sig kunna ställa medel till enhetens förfogande. Det kan konstateras att enheten till följd av förseningen inte fått det rådrum och den planeringstid som rimligen kan inrymmas i riksdagens ställningstagande.

Riksdagen anslöt sig våren 1984 till förslag att forskarutbildning skulle få tillgodoräknas med fyra år som befodringsgrund. Berört statsråd skulle återkomma till regeringen bl. a. beträffande förtjänstbegreppet. Konstitutionsutskottet konstaterar att riksdagens beslut först i maj 1985 resulterat i åtgärder från regeringens sida.

Den långa handläggningstiden har medfört oro och osäkerhet under handläggningen av olika ärenden. Inte minst för berörda forskare har det varit otillfredsställande att klara regler inte funnits. Även om det i detta sammanhang inte riktas någon formell anmärkning mot regeringen, är det betydelsefullt att det i granskningsbetänkandet konstateras att riksdagens beslut i juni 1984 först i maj 1985 gett resultat i form av åtgärder från regeringen.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens be-
handling av riksdag-
ens skrivelser*

Riksdagens beslut om trygghetsförsäkring för skogsbrukare visar på en ännu längre handläggningstid i regeringen. Riksdagens beslut har dessutom ännu inte resulterat i definitivt förslag. Som det sägs i granskningsbetänkandet, är frågan föremål för förnyade övervägningar i regeringskansliet.

Andra talare kommer kanske att gå in djupare i beskrivningen av händelseförloppet i detta ärende. Jag vill nu endast referera till vad jordbruksutskottet senast sagt, då utskottet vidhåller sin inställning från 1982. Utskottet anför att det finns goda skäl för att använda skogsvårdsavgifter. Oavsett hur finansieringsfrågan löses är det angeläget att en trygghetsförsäkring kommer till stånd, säger jordbruksutskottet. Tydligt kan förseningen bero på att regeringen inte delar jordbruksutskottets och riksdagens syn på finansieringen.

I granskningsbetänkandet framhåller konstitutionsutskottet att förslag borde ha kunnat föreläggas riksdagen inom rimlig tid. Jag vill, herr talman, understryka att jag finner det tillfredsställande att konstitutionsutskottet gör det uttalandet.

Anf. 36 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Det är ett enigt utskott som redovisar regeringens behandling av riksdagens skrivelser, även angående radiologisk onkologi och forskarutbildningens meritvärde. Jag vill erinra om att utskottet granskar den konstitutionella delen, dvs. regeringens handläggning, och inte sakfrågorna.

En av de äldsta kvarstående riksdagsskrivelserna gäller ett riksdagsbeslut från 1970 om utredning angående de multinationella företagens beskattning, men den frågan bereds för närvarande i regeringskansliet.

Riksdagsbeslutet om radiologisk onkologi kom regeringen till handa, som tidigare sagts, den 7 juni förra året. Efter några månader – närmare bestämt den 4 oktober – vidtog regeringen åtgärder i frågan.

Även riksdagsbeslutet om forskarutbildningens meritvärde kom regeringen till handa den 7 juni. Det har efter utvärdering av remissbehandling resulterat i åtgärder från regeringens sida i maj.

Herr talman! Man kan inte säga att dessa frågor handlagts på det snabba sätt som för övrigt kännetecknar regeringen, men det betyder inte att man för den skull kan säga att frågorna dragits i någon långbänk.

Anf. 37 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Min avsikt är att göra en kort kommentar till den här punkten i betänkandet. Ett trygghetspaket för skogsbrukare har blivit en följetong i riksdagen. Under allmänna motionstiden 1981/82 väcktes tre motioner med hemställan om ett förslag från regeringen angående ett trygghetspaket för skogsbrukare. I jordbruksutskottets betänkande 1982/83:5 framhölls det önskvärda i att frågan fick en snar lösning. Detta uttalades åter av utskottet i betänkandet 1984/85:14 samt slutligen i betänkandet 1984/85:25. Det har under den här tiden också ställts ett flertal frågor om detta trygghetspaket.

Det har också framhållits att finansieringen av denna reform borde kunna ske med skogsvårdsavgiftsmedel. Här har jordbruksministern varit ganska

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens be-
handling av riksdag-
ens skrivelser*

ensam om att hävda en annan uppfattning. Av principiella skäl har han inte varit beredd att förorda att reformen finansieras genom skogsvårdsavgiftsmedel.

Det är väl ändå litet märkligt att utskott och riksdag anser det vara möjligt att finansiera reformen med dessa avgiftsmedel, men att jordbruksministern har framhärdat med sin principiella invändning. Det har dessutom varit enhälliga beslut i en del fall i såväl utskott som kammare. Om man tar del av jordbruksutskottets senaste betänkande, 1984/85:25, finner man att det där framhålls att eftersom flera goda skäl kan anföras för uppfattningen att försäkringen bör finansieras med medel som flyter in genom skogsvårdsavgiften bör denna väg prövas som finansiering.

Konstitutionsutskottet har vid sin granskning av detta ärende dragit den slutsatsen – även om utskottet har förståelse för problem av administrativt slag – att förslag borde ha kunnat föreläggas riksdagen inom rimlig tid efter det första riksdagsbeslutet.

Detta är en slutsats som jag helt kan instämma i. Det är att beklaga att den här reformen har förhalats i så många år. Jag får väl i likhet med konstitutionsutskottet förutsätta att något nu kommer att hända på det här området.

Anf. 38 OVE ERIKSSON (m):

Herr talman! Det är ytterst sällan ett granskningsärende resulterar i en gemensam skrivning med kritik riktad mot regeringen. Detta har dock inträffat i ärendet angående trygghetsförsäkring för skogsbrukare. Kritiken är inte speciellt hård och den konstitutionella avvikelserna i regeringens handläggning inte heller den allra allvarligaste. Det rör sig i princip om hur tidsbegreppet *snar* skall tolkas.

Riksdagen fattade hösten 1982 ett enhälligt beslut där man gav regeringen till känna att den borde lägga fram förslag om en trygghetsförsäkring för skogsbrukare som inte samtidigt är jordbrukare. Det betonades att det var önskvärt att frågan fick en snar lösning.

Regeringen har nu haft två och ett halvt år på sig att klara denna uppgift. Tre budgetpropositioner har lagts utan att något förslag har presenterats, och det tycker inte utskottet är tillfredsställande. "Även om utskottet har förståelse för att särskilda problem av administrativt slag kan uppkomma om budgetmedel inte tas i anspråk, borde enligt utskottets mening förslag ha kunnat föreläggas riksdagen inom rimlig tid efter det första riksdagsbeslutet", heter det i utskottets skrivning.

Jordbruksministerns ovilja att lägga fram ett förslag om en trygghetsförsäkring för skogsbrukare och därmed effektuera riksdagens önskan grundar sig på finansieringsproblematiken. I årets budgetproposition förklarar jordbruksministern att han av principiella skäl inte kan godta att försäkringen finansieras över statsbudgeten med medel som har influtit i form av skogsvårdsavgifter.

I ett frågesvar för nästan exakt ett år sedan förklarade jordbruksministern att alla de medel som skogsvårdsavgiften ger var intecknade för allmänna

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Regeringens be-
handling av riksdag-
ens skrivelser*

insatser för det svenska skogsbruket och att det inte fanns något utrymme för ett trygghetspaket. Jag ställer mig i dag liksom för ett år sedan kritisk till denna uppfattning. Skogsvårdsavgiften har under socialdemokratisk regim höjts till 0,8 % av skogsbruksvärdet. Det inbringar cirka en halv miljard kronor till statskassan. Utan att ha tillgång till någon formell avräkning av utgifter mot avgiftsmedel – något som jordbruksministern vägrar att redovisa – kan man hävda att de 15 miljoner som försäkringen skulle kosta mycket väl ryms inom avgiftsramen. Skogsvårdsavgiften i sin nuvarande nivå upplevs mer och mer som en straffskatt på näringen.

Jordbruksministrernas principiella invändning mot att använda skogsvårdsmedel delas inte av riksdagen. De tre borgerliga partierna reserverade sig när frågan på nytt behandlades i kammaren för drygt en månad sedan för att ett trygghetspaket skulle finansieras med medel från skogsvårdsavgiften. Och den socialistiska majoriteten säger, som tidigare citerats här, i sin skrivning: "Eftersom flera goda skäl kan anföras för uppfattningen att försäkringen bör finansieras med medel som flyter in genom skogsvårdsavgiften bör denna väg prövas som finansiering."

Nu finns det också andra pålagor på skogsbruket som borde kunna ligga till grund för finansiering av en försäkring som bedöms som angelägen av en enig riksdag. Motorsågar och röjningssågar slukar betydande kvantiteter bensen som ger staten stora skatteinkomster. Drivmedelsskatten är ju avsedd för vägunderhåll och utbyggnad av vägväsendet, men röjningssågar och motorsågar är ju inga fordon. Drivmedelsskatten är i detta fall en ren skatt och inkomst till statskassan.

Räknar man med att det privata skogsbruket årligen avverkar ca 30 miljoner skogskubikmeter och att hälften av detta sker manuellt med motorsåg som drar en halv liter bensen per kubikmeter, innebär det med nuvarande bensinskatt om 2,33 kr. per liter att bondeskogsbruket betalar drygt 15 milj. kr. i drivmedelsskatt om året. En uppskattning av bensinåtgången vid röjning ger ytterligare någon miljon i skatteinkomster för staten. Sammantaget räcker beloppet väl till att finansiera den föreslagna trygghetsförsäkringen.

Herr talman! Regeringen borde ha ägnat mer intresse åt den här frågan och visat större fantasi för att klara finansieringen. Vid upprepade tillfällen har riksdagen klart markerat att förslag om en trygghetsförsäkring borde föreläggas riksdagen oavsett hur finansieringsfrågan slutligen löses.

Som en av anmälarna av det här ärendet tycker jag att regeringen nonchalerat riksdagsbeslutet. Jag har dock inte funnit anledning att driva frågan om en mer kritisk skrivning speciellt hårt. Det viktigaste för mig och för utskottet, säkert också för riksdagen, är att frågan nu äntligen löses. Det är min förhoppning att det uttalande som utskottet och riksdagen nu gör skall medverka till att så blir fallet.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets skrivning i detta avseende.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringens be-
handling av riksdag-
ens skrivelser*

Anf. 39 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Vad gäller regeringens behandling av riksdagens skrivelse om trygghetsförsäkring för skogsbrukare har utskottet gjort en utförlig redovisning. Det finns anledning att påpeka i denna debatt att vi är eniga om utskottets skrivning, vilket gör att jag kan fatta mig kort i detta ärende.

Vi är överens om att det är angeläget att alla som arbetar inom skogsbruk har ett bra försäkringsskydd. Dagens kritik riktar sig enbart mot den behandling som gjorts av nuvarande jordbruksministern. Som framgår av utskottets redovisning behandlade den borgerliga regeringen frågan i december 1981. Då beslöt man att inte vidta någon åtgärd vad gäller försäkringsskydd för skogsbrukare. Detta skedde med motiveringen att finansieringsfrågan inte var löst. Därefter har, det förnekar jag inte, riksdagen behandlat frågan vid ett flertal tillfällen och i skrivelse till regeringen gjort hemställan om åtgärder.

När den borgerliga regeringen behandlade frågan i december 1981 avfärdades frågan om trygghetsförsäkring för skogsbrukare därför att man inte ansåg sig kunna lösa finansieringen via skogsvårdsavgifter. I ett senare skede av riksdagens behandling har frågan överlämnats till regeringen för att den skall lösa finansieringsfrågan.

Vi är inte oeniga om att det är angeläget att skogsbrukarnas trygghetsfrågor löses, men finansieringsfrågan måste också lösas. Det är finansieringen av trygghetsförsäkringen som varit svårigheten, vilket visade sig redan 1981.

John Andersson säger att jordbruksministern har varit ganska ensam om att inte kunna använda skogsvårdsavgifterna för att finansiera trygghetsförsäkringen. Jag vill då säga att han har gott sällskap. Även den borgerliga regeringen från 1981 avslög denna fråga på samma grunder.

Men frågan är ju fortfarande aktuell i regeringskansliet. Därför tycker jag att det för dagen inte finns anledning att göra annat än hänvisa till den skrivning som finns i utskottets betänkande och följa utskottets förslag.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 40 OVE ERIKSSON (m):

Herr talman! Det är riktigt som Ove Karlsson säger att ärendet aktualiserades också under en tidigare regering. Men nu är det denna regering vi granskar. Ärendet har anmälts nu, och vi måste utgå ifrån det riksdagsbeslut, 1982 på hösten, som ligger till grund för anmälan. Därefter har det gått två och ett halvt år och kommit tre budgetpropositioner utan att ärendet tagits fram. Det är detta vi vill kritisera. Ordet snart kan inte tolkas så vitt att det täcker denna behandling. Ärendet borde ha tagits fram till beslut tidigare.

Anf. 41 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som Ove Karlsson säger, att en propå om en trygghetsförsäkring för skogsbrukare avfärdades av den borgerliga regeringen. Men jag sätter faktiskt större tillit till en socialdemokratisk regering när det gäller att kunna lösa en sådan här fråga. Jag utgår ifrån att Ove Karlsson gör detsamma. Därför tycker jag att det inte är någon ursäkt att

hänvisa till den borgerliga regeringen i detta sammanhang.

Det är också så att det aktuella riksdagsbeslutet har fattats under den tid som socialdemokraterna har suttit i regeringsställning. Jag sätter, som sagt, tillit till att en socialdemokratisk regering skall se på en trygghetsfråga som denna på ett annat sätt än vad den borgerliga regeringen på sin tid gjorde.

Anf. 42 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Jag tror att John Andersson gör rätt i att sätta större tillit till en socialdemokratisk regering i den här frågan än till en borgerlig. Det visade sig redan 1981.

Att för dagen ha någon större debatt i denna fråga tycker jag inte är speciellt angeläget, eftersom vi är ganska överens om att ett trygghetspaket för skogsbrukare är angeläget. Det råder inga delade meningar i principfrågan.

Efter den skrivning som gjorts i utskottet tycker jag inte heller det finns anledning att tvista om denna fråga eller att göra några speciella uttalanden.

Ove Eriksson har debatterat denna fråga tidigare med jordbruksministern och då framfört sina synpunkter.

Jag kan bara beträffande detta med skogsvårdsavgiften tillägga att man från borgerligt håll får bestämma sig för hur man skall ha det. Vad skall man finansiera med skogsvårdsavgiften? Ibland har man propåer om att den bör avskaffas. Nu vill man använda den till att finansiera vissa utgiftsposter.

Anf. 43 OVE ERIKSSON (m):

Herr talman! Utan att jag går in på trovärdigheten när det gäller den ena eller den andra regeringen vill jag konstatera att det är den nuvarande socialdemokratiska regeringen som mot enhälliga, upprepade riksdagsbeslut inte har tagit fram den proposition som skulle ge dessa skogsbrukare den trygghet som de förtjänar.

Anf. 44 TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringens behandling av riksdagens skrivelser anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 12 b: Utrikesdepartementets rutiner vid kontakter med massmedierna.

Anf. 45 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Bakom denna på kanslislivens avfattade rubrik gömmer sig den s. k. Bodströmaffären. Riksdagen har vid ett flertal tillfällen behandlat saken och bl. a. röstat om misstroende mot utrikesministern.

Herr talman! Det finns mot denna bakgrund ingen anledning att gå in i detalj om vad som har förekommit. Ett antal erfarna journalister har emellertid med bestämdhet uppfattat det som om utrikesministern har haft en från regeringen avvikande uppfattning i fråga om förekomsten av främmande ubåtar i svenska farvatten.

Utrikesministern har emellertid förnekat att han uttalat sig på så sätt att något missförstånd skulle ha kunnat uppstå. Frågan är då vem man skall sätta

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

tilltro till – fem journalister med utrikespolitisk inriktning eller det statsråd som, om de uttalanden som tillskrivits honom hade varit korrekta, enligt statsministern hade skrivit under sin egen politiska dödsdom.

Det är i ett sådant läge intressant att se vilka som har haft tillgång till skriftliga uppteckningar från middagen på Dagens Nyheter. Enligt utfrågningen av utrikesdepartementets presschef Lars Lönnback, som var med på middagen, förde inte någon från utrikesdepartementet några anteckningar under middagen. Inte heller gjordes av utrikesdepartementets närvarande personal någon samtalsuppteckning efter middagen.

Journalisterna däremot förde under middagen anteckningar, som sedan jämfördes innan publicering skedde. Det finns mot denna bakgrund anledning att sätta tilltro till den version av händelseförloppet som journalisterna har givit offentlighet åt.

Det gör inte saken bättre att utrikesministern därefter, t. ex. vid den offentliga debatt som jag hade med honom i Umeå den 18 april, insinuerat att journalisterna hade varit så alkoholpåverkade att de hade kunnat missuppfatta honom och att detta var orsaken till att de först några dagar senare kunde kollationera sina anteckningar. Det kan inte, fru talman, förbättra utrikesministerns trovärdighet att han tillgriper sådana argument.

Det är också anmärkningsvärt att utrikesministern inför utskottet antyder att en av de närvarande journalisterna skulle ägna sig åt att skapa för den socialdemokratiska regeringen negativa affärer i syfte att säkra eller medverka till en borgerlig valseger i höst. Trots upprepade frågor vägrade utrikesministern inför utskottet att ta avstånd från denna sin antydan. Inte ens sedan hans påstående hade vederlagts bl. a. av hans egen sakkunnige har något avståndstagande skett. Jag hänvisar här, fru talman, till det brev från två journalister som finns med i ett särskilt yttrande från utskottets borgerliga ledamöter. Såvitt jag kan förstå vederlägger detta brev helt och hållet utrikesministerns insinuationer om att man från olika journalisters sida medvetet skulle arbeta på att skapa affärer i partipolitiskt syfte.

Också statsministern har visat prov på mindre gott omdöme genom att i denna kammare angripa en av de journalister som var med på DN-middagen, Lars Christiansson från Svenska Dagbladet, väl medveten om att denne då inte hade möjlighet att direkt försvara sig. Det är uppenbart att obekväma journalister numera riskerar en åthutning från stats- och utrikesministrarna. Enskilda riksdagsmän har ju som bekant också råkat ut för samma sak. Utrikesministern är faktiskt skyldig Lars Christiansson en ursäkt för sin förlöpning i konstitutionsutskottet.

Det finns, fru talman, anledning att ifrågasätta den attityd som utrikesministern har till massmedia. Den måste betraktas som mycket snäv, ja, rent av fientlig till dem som skriver på ett sätt som inte gillas av honom. Det är naturligtvis huvudorsaken till att utrikesministern i dag har mycket dåliga relationer med massmedia.

Middagen på Dagens Nyheter kom till stånd för att förbättra utrikesministerns dåliga kontakter med just massmedia. Nu blev resultatet inte bara politisk uppståndelse, utan också en ytterligare försämring av kontakterna.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

Det måste betraktas som allvarligt. Skall den svenska utrikespolitiska linjen stödjas av vårt eget folk och vinna respekt och trovärdighet utomlands är det viktigt att vi har en utrikesledning som är on speaking terms med massmedia. Så är uppenbarligen inte förhållandet i dag.

Det finns här också anledning att fästa uppmärksamheten på statsministerns framträdande inför utskottet. Enligt honom beror problemen – i den mån de över huvud taget existerar – i så fall "på vissa massmedia". Regeringens ståndpunkt är, enligt Olof Palme, "kristallklar".

Också i detta avseende är Olof Palme, utrikesministern och regeringen ofelbara. Det är hela tiden andra som har fel, som bär skulden till missförstånd, bråk eller vad det nu kan vara fråga om. Det är journalister och oppositionspolitiker – ja, alla utom regeringens ledamöter.

Detta, fru talman, är naturligtvis inte trovärdigt. Men det upprepas gång på gång, och utskottets socialistiska majoritet tycker inte att det finns anledning att ingripa. Bodströmaffären kommer därför för omvärlden och eftervärlden att framstå som ett monument inte bara över en utrikesministers oklara uttalanden om centrala element i svensk säkerhetspolitik, utan också över otillständiga angrepp mot journalister som vågar skriva vad de hört. Och allt detta sker utan att utskottets majoritet finner anledning att reagera. I vilket annat land, fru talman, hade detta varit möjligt?

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 4 som är fogad till utskottets betänkande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 46 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Den fråga som är utgångspunkt för det avsnitt som vi nu behandlar har, som alla vet, väckt stor uppmärksamhet. Den har bl. a. i olika omgångar varit uppe till behandling i riksdagen, och vi har haft en förtroendekomröstning om utrikesministern med anledning av hans uttalanden om förekomsten av utländska ubåtar i svenskt vatten. Att vi från utskottets sida – och det gäller, föreställer jag mig, såväl majoritet som minoritet – i skrivningarna rätt kortfattat går förbi dessa uppmärksammade händelser beror inte på att det nu skulle råda enighet om vad som förevarit vid den bekanta middagen eller på att kritiken skulle vara utplånad. Kritiken från oppositionens sida kvarstår härvidlag.

Orsaken till knappheten i utskottets skrivning är i stället att den del av ärendet som jag nu berört befinner sig i gränslandet för vad utskottet har att syssla med i sin granskande verksamhet. Detta gör att jag fortsättningsvis inte kommer att debattera den bekanta middagen, speciellt som vi faktiskt inte har tagit upp denna fråga i utskottet.

Men den famösa middagen och en rad andra händelser, inte minst en mängd uttalanden från utrikesministern om pressen, har gjort att det varit av intresse att se på utrikesdepartementet och informationsfrågorna och på relationerna till massmedia från departementets sida. Av utfrågningen av

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

utrikesministern framgår att relationerna till massmedia varit synnerligen ansträngda och att utrikesministern har en mycket restriktiv syn på i vilka former information skall ges. Det skall vara strikta och formellt sanktionerade kanaler. Alla skall få samma information, och ingenting skall silas där bredvid.

Vad man kan konstatera är att det normala umgänget mellan myndigheter och massmedia och även mellan andra departement och massmedia är mera avspänt. I stort sett tycks det gå utan alltför mycket gnissel och utan strikta och högtidliga deklarationer om hur det bör gå till. Det finns således ett rätt fritt flöde, och ingen brukar klaga över detta. För allmänhetens upplysning är det uppenbarligen till fromma, och det är också i god överensstämmelse med det kunskapsinhämtande som sanktioneras av vår tryckfrihetslagstiftning, exempelvis genom det meddelarskydd som finns.

Men på utrikesdepartementet är det, som framgår av granskningsbetänkandet, kärvare. Utrikesministern tycks t. o. m. tro på rena konspirationer från pressens sida, enligt vad han uppgett för utskottet. Journalister skulle planlägga och marknadsföra allchanda skumma affärer för att komma åt utrikesministern och regeringen. Skämtsamma uttalanden från journalister vid någon glad tillställning vidarebefordras som uttalanden gjorda på blodigt allvar och tas till intäkt för konspirationsteoriernas giltighet.

En sådan inställning är naturligtvis inte någon god grund för den informationsförmedling till allmänheten som i stort och smått bör ske över massmedia även från UD. Det är således viktigt att misstänksamheten skingras och ersätts med ett ömsesidigt förtroende mellan ansvariga i departementet och företrädare för massmedia. Alla makthavare får naturligtvis finna sig i en kritisk granskning. De får också finna sig i att de inte kan styra vad massmedia anser vara värt att publicera eller det sätt på vilket det publiceras.

Vi gör ett påpekande om detta, fru talman, i reservation nr 4. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Anf. 47 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det finns mycket av relevanta frågor och seriösa resonemang i vårens dechargebetänkande, vilket det för övrigt brukar göra. Men enligt min mening finns det från den borgerliga sidan också en tendens att föra fram irrelevanta och konstlade frågor eller att basera förslag till meningsyttringar på hypoteser, utan verklig bevisföring eller bevisvärdering.

Ett exempel på en i hög grad konstlad fråga är just att man söker göra sak av utrikesdepartementets massmediakontakter. Vad är det utrikesledningen har sagt? Den har sagt det som varje offentlig institution måste säga, nämligen att alla medborgare och alla massmedia skall behandlas lika och att behandlingen skall gå tillbaka på tryckfrihetsförordning och sekretesslagstiftning. Vad skulle utrikesledningen annars ha sagt? Skulle den ha sagt att somliga kan få mer information än andra? Skulle den ha sagt att man kan läcka som man vill till Svenska Dagbladet, men att andra skall hållas kort?

En annan aspekt: inte minst de borgerliga betonar ju ständigt, och

naturligtvis med viss rätt, att det utrikespolitiska läget har blivit ömtåligare och mer komplicerat. Skall det då vara något märkvärdigt i att ett utrikesdepartement håller en viss ordning när det gäller vem som skall göra officiella pressuttalanden? Detta är ju egentligen ingenting annat än ett klarläggande av vems ord som gäller såsom regeringens och av vad som är ett politiskt ansvarigt uttalande. Det är sedan en helt annan sak att det står varje medborgare fritt att söka i det som är offentliga uppgifter, och att det står varje journalist fritt att försöka inhämta underhandsuppgifter vid sidan av de här officiella umgängesformerna mellan UD och massmedia. Därvid gäller tryckfrihetsförordning och meddelarskydd. Och därvid står den fria journalisten naturligtvis sin givna risk, liksom tjänstemannen som lämnar uppgiften gör. Där kan det i sista hand i ett tryckfrihetsmål få fastslås om öppenhetssinnesresset och demokratin väger tyngre än sekretessintresset i det särskilda fallet. Men detta berörs och hindras inte av att man har en viss arbetsordning i den offentliga institutionens umgänge med massmedia.

Det är för övrigt inte så litet av dubbelmoral som avslöjas i just den här frågan. Jag har ju suttit i riksdagen så länge att jag minns IB-affären. Den gången gällde det samhällskritik från vänster. Då var de borgerliga, med undantag för några personer, energiska förespråkare för sekretessintresset. Det skall kanske i det sammanhanget erinras om att man från en officiell institution ju måste ha samma hållning i tryckfrihetsfrågor oavsett om intressenten heter FIB/Kulturfront eller Svenska Dagbladet.

Låt mig, fru talman, kort också något kommentera det som här i debatten har klassificerats såsom middagen i gränslandet. Jag menar att man, när man bedömer frågan om trovärdigheten av uppgifter om vad som förevar och vad som sades, skall vara oerhört försiktig med uttalandena från de journalister som har velat göra gällande att utrikesministern hade fällt yttranden som inte stämde med den officiella regeringsuppfattningen sådan den i övrigt hade kommit till uttryck. Man har här att göra med komplicerade vittnespsykologiska frågor, där man erfarenhetsmässigt vet att det när man i efterhand försöker att minnas och när man kollar sina anteckningar är väldigt lätt att intala sig något om vad som har skett, i synnerhet om man är bärare av ett intresse för en viss tolkning. Därmed är det ingen skugga fallen på den som gör så, för det är fråga om en naturlig och ofta omedveten och psykologisk process. Den väldiga emfas med vilken dessa journalister har försvarat sina tolkningar tyder på att de i sitt undermedvetna är en aning osäkra på dem. Jag tycker inte att detta är en fråga som vi behöver dra in i en konstitutionell debatt. Vi har ju för övrigt "tvättat" den frågan alldeles tillräckligt i samband med debatten som föregick förtroendeomröstningen tidigare.

Jag vill också göra den kommentaren att frågan om i vilken grad som ett regeringsdepartement, som har sagts här, är on speaking terms med massmedia -- dvs. vilka relationer, goda eller sämre, som det har med dessa, ju egentligen inte är någon konstitutionell fråga. Man kan inte heller gradera eller bedöma ett departement eller en minister från konstitutionella utgångspunkter med hänsyn till vilka relationer han eller hon har med pressen och andra massmedia. Relationerna kan vara hjärtliga eller spända, men det

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

behöver ju inte alls bero på saker och ting som har med konstitutionella procedurer eller beteenden att göra, utan det kan helt enkelt vara så att det finns en politisk konflikt inbyggd i relationerna som av naturliga skäl måste ta sig uttryck i åsiktsskillnader, irritationer, polemik och sådana saker. Detta är ju inget märkligt i en parlamentarisk demokrati och bör egentligen inte föranleda några konstitutionella resonemang eller anmärkningar.

Sammanfattningsvis kan vi från vpk:s sida inte finna att utrikesministern har begått fel i den här saken. Den arbetsordning som han har försökt tillämpa och redogjort för inför utskottet och som finns som bilaga till betänkandet är klar och entydig. Och den inkräktar enligt vår mening inte på rättigheter och ansvarsordning i tryckfrihetssak. Vi yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Anf. 48 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! Jag skall uppehålla mig vid punkt 12 b och den tillhörande reservationen. Till den reservationen – det gäller UD:s rutiner för kontakter med massmedia – är bara att säga att den ju egentligen är blygsam i sin form åtminstone i jämförelse med det våldsamma ståhej, som tidigare förekommit i denna fråga. Anders Björck har nu i sitt anförande försökt blasa upp frågan igen. Fiskesjö talar om "gränsland" och är betydligt mera nyanserad. Bakgrunden är ju bekant:

Först var det en sammankomst på Dagens Nyheter, vars syfte uppgavs ha varit att förbättra arbetsformerna för journalisterna. Sedan, när några dagar gått och överläggningar skett, kom några av dessa journalisters offentliga tolkning av vad de ansåg att utrikesministern uttalat om förekomsten av främmande ubåtar i svenska kustvatten. Så följde skarpa uttalanden från de borgerliga partierna, och som en kulmen i anslutning till den allmänpolitiska debatten den 6 februari yrkande om mistroendeförklaring mot utrikesminister Bodström. Yrkandet avvisades av kammaren efter debatt. Det sagda är en historieskrivning. Jag skall inte uppehålla mig vid den utrikespolitiska frågan här – det avsnittet anser jag vara nog diskuterat.

Vad utskottet reellt har granskat är alltså vilka rutiner som numera gäller vid UD:s kontakter med massmedier, efter den policy som utrikesministern infört.

Rutinerna innebär i korthet att informationer i politiska frågor ges av den politiskt ansvariga ledningen och genom pressbyrån. Därifrån kan informationen fördjupas. Det förutsättes därvid en klar gränsdragning mellan hemligt och öppet material. Det öppna materialet skall givetvis lämnas till alla, och källan skall kunna citeras. Alla journalister behandlas då lika – en rimlig princip, kan man tycka.

I fråga om det hemliga materialet gäller naturligtvis andra rutiner. Hemligstämpeln måste hävas etc. Den krets som kan komma i fråga när det gäller att ta del av sådana handlingar är begränsad.

Utrikesministern har alltså angett riktlinjer för utformningen av departementets massmediakontakter. Det är en självklar rättighet som hans ställning som departementschef ger honom. Han har inte gått utanför denna

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

rättighet. Som majoriteten papekat i sin skrivning har utrikesministern i direktiven självfallet inte åsidosatt det regelsystem om meddelarfrihet som fastlagts genom tryckfrihetsförordning och sekretesslag.

I reservation nr 4, gemensam för alla borgerliga partier, talas om en restriktiv syn på mediakontakter från utrikesministrernas sida. Man preciserar inte vad man menar.

Min uppfattning är att ett förtroendefullt förhållande mellan ansvariga informationsgivare och massmediernas företrädare inte behöver hindras av lämpliga och vettiga rutiner. Reservanterna har måhända en annan syn på saken, och det utgör väl ett exempel på vad man tänker sig, när ett brev från journalister är föremål för ett långt citat i de borgerligas särskilda yttrande på denna punkt.

Utrikesministern har inför KU uttryckligen betonat att utrikespolitiken så långt som möjligt skall vara föremål för insyn och debatt. Beträffande hemliga handlingar har han uttryckt det så "att den som har ett seriöst behov av att få ta del av hemliga handlingar skall få sin ansökan prövad i liberal anda." Bodström gör i ett annat sammanhang den naturliga inskränkningen: "S. k. underhandskontakter och förtrolig information bör UD-tjänstemännen inte ha med massmedia – – –."

Vad är det då vi egentligen diskuterar? Borde ni inte bland de borgerliga reservanterna, med tanke på den tidigare så ilskna debatten och ert förslag om misstroendeförklaring, kunna säga med Carl Bildt, i en av hans kanske få lyckliga stunder, att "orden har flugit väl högt."

Några dagar efter den allmänpolitiska debatten handlade tidningarnas ledarkommentarer redan om helt andra saker. Eller som Arne Ruth skrev i Dagens Nyheter: "Bodströmaffären tonar bort i de sedvanliga magsura efterslängarna i Svenska Dagbladet." Samma skribent uttalade också: "Nyhetsförmedlingen är numera styrande lika mycket som speglande. Journalistmiddagen med Lennart Bodström illustrerar nästan övertydligt mediernas förmåga att iscensätta en händelse."

Måste ni ledamöter på den borgerliga sidan alltid utnyttja era partiets pressmässiga övertag och alltid spela med er press?

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets skrivning och avslag på reservation 4.

Anf. 49 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! De sista meningarna i Yngve Nyquists inlägg ansluter till de tankegångar som fördes fram vid utskottsutfrågningen av Lennart Bodström, nämligen att det hela tiden handlar om att från journalisternas sida – som då anses gå i politikernas ledband – skapa affärer. Yngve Nyquist talade om mediernas förmåga att dra i gång affärer och utnyttja det borgerliga pressövertaget, etc. Lennart Bodström var inne på precis samma tankegångar i utskottet. Det är väl, fru talman, ändå rimligt att vi i denna debatt något uppehåller oss vid hur de som deltar i en utskottsutfrågning uppträder och vad de säger.

Inför utskottet sade utrikesminister Bodström: "Några dagar tidigare hade

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

Christiansson träffat en journalist som heter Fredrik Braconnier och en tredje journalist. Då diskuterar de det kommande valet, varvid Christiansson säger: "Det här vinner de borgerliga inte med mindre än att det skapas affärer av något slag."

Vi försökte fråga utrikesministern om han verkligen menar att några namngivna journalister i sin journalistik håller på att skapa affär i partipolitiskt syfte. Utrikesministern vägrade att ta avstånd från sitt påstående. Tvärtom sade han: "Jag anser att utskottet för sin bedömning bör ha kännedom om alla relevanta fakta, och här har jag nämnt ett faktum." Utrikesministern framhärdar alltså. Det är journalisterna som har fel. Han är oskyldig, liksom också regeringen. Inte ens när det till utskottet inkommer en skrivelse, som smular sönder de här insinuationerna – bl. a. med hjälp av uttalanden från utrikesministerns närmaste medarbetare – finner utskottsmajoriteten anledning att komma med någon form av viljeyttring. Man tiger, och det är kanske klokast. Yngve Nyquist går faktiskt i dag ett steg längre. Han spinner vidare på samma tråd.

Fru talman! Jag menar att utfrågningar inför utskott ändå måste innebära att de som är där försöker tala sanning, och visar det sig sedan att vad som har sagts uppenbarligen icke är korrekt – och ingen har ifrågasatt att det brev som vi har fått icke är korrekt – ja, då tycker jag att anständigheten bjuder att utskottet verkligen gör någon form av markering. Så görs emellertid inte, utan man spinner glatt vidare på samma tema.

Det finns ingen anledning att här närmare gå in på vad som exakt hände vid den aktuella middagen. Jag håller med om att saken har diskuterats ganska mycket. Men vi måste reagera emot att det görs denna typ av insinuationer, vi måste reagera emot att utrikesministern i andra sammanhang går ut och försöker insinuera att stämningen vid middagen var sådan att de som var där icke kan göra anspråk på att vara trovärdiga.

Jag tycker faktiskt, fru talman, att det finns anledning att vara särskilt aktsam när det gäller utrikesdepartementets kontakter med massmedia. I viss utsträckning gäller speciella förhållanden på detta område. Man kan inte i alla avseenden behandla detta departement exakt på samma sätt som man behandlar andra. Därför, fru talman: Om det skulle vara på det sättet att landets utrikesminister gång på gång faller uttalanden, som innebär att den svenska säkerhetspolitiken, att vår neutralitetspolitik, icke uppfattas med den respekt som den måste ha, ja då är det naturligtvis allvarligare än om problem med massmedia uppstår i fråga om rent inrikespolitiska frågor, som icke har någon betydelse för vårt lands nationella säkerhet.

Anf. 50 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Yngve Nyquist tyckte att orden flugit väl högt i den fråga som vi nu diskuterar. Jag är lite förvånad över detta. Så särskilt högljudd har inte den debatt varit som vi har haft i den här frågan.

Jag är också litet förvånad över att få se Jörn Svensson som en ivrig kämpa på sekretessens barrikader. I andra sammanhang har han gjort sig till talesman för en annan syn.

Men det som fick mig att begära ordet var egentligen att Jörn Svensson menade att detta inte var någon fråga som föll under konstitutionsutskottets granskning. Det tycker jag absolut att det gör, med den inriktning som vi har gett den här frågan. Vi har att behandla inte bara regeringens handlande i enlighet med gällande konstitution. utan vi har också att kontinuerligt följa och klarlägga de arbetsformer som används inom regeringen och den praxis som utvecklas. I detta ingår naturligtvis också de externa relationerna från regeringen gentemot allmänheten, däribland massmedia.

För min del tycker jag att det är rätt viktigt att man – det gäller alla myndigheter, även regeringen – inte har ett alltför stelbent informationsflöde. Det finns en del som klagar över att systemet med informationssekreterare i departementen har tagit död på möjligheten att få information. Det kanske ligger något i det. Det blir ett litet stelt system. Allting skall gå i uppgjorda kanaler, i stället för att man kan odla de kontakter som normalt ingår i ett öppet samhälles massmediala bevakning.

I utskottet ställde jag en fråga till utrikesministern om hur han ser på meddelarskyddet. Något tillfredsställande svar fick jag inte på den frågan. Det som har sagts här i tidigare inlägg gör att jag finner det befogat att ställa samma fråga till Jörn Svensson och Yngve Nyquist: Vad tycker ni om meddelarskyddet?

Anf. 51 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! När man hör Anders Björeks inlägg är det bara att konstatera att han är otroligt personfixerad. Den här gången är det alltså Bodström som är drabbad. Det han vill lägga i utrikesministerns mun har sagts tidigare i debatter här i kammaren, i offentliga diskussioner mellan utrikesministern och Anders Björck, och jag har ingen anledning att kommentera det.

Men – för att återgå till kopplingen när det gäller informationerna från UD till pressen – det är naturligtvis journalisternas bakgrund av kunskaper och kombinationsförmåga som leder fram till goda analyser. Allt det vi oftast skådar i bladen av tillspetsning, förenkling, polarisering, intensifiering och personifiering för ut i en zon som inte alls speglar verkligheten. Den förtroliga off the record-principen har ingen tillskyndare i Lennart Bodström, och det tror jag att vi skall vara glada för.

Sedan ställer Bertil Fiskesjö en fråga om meddelarskydd. Vi har givetvis, från de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet, redan tidigare sagt ifrån att vi respekterar detta, och det trodde jag inte att jag skulle behöva upprepa från den här talarstolen. Men det tycks också hos Bertil Fiskesjö finnas en liten känsla av att uttalanden som görs från journalister är skämtsamma, men uttalanden som görs av utrikesministern skall vägas på guldväg. Jag tror att vi får se litet förnuftigare och litet mer mänskligt på våra relationer!

Anf. 52 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det tycks föreligga ett missförstånd i diskussionen. Man behandlar de arbetsregler som har uppställts inom utrikesdepartementet som

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

om de kunde förändra – och hade till syfte att förändra – tillämpningen av tryckfrihetsförordningen, som om de så att säga försköt gränsen på ett sätt som gjorde att sekretessen ökade, meddelarfriheten minskade eller meddelarskyddet genombröts. Men så är inte alls fallet.

Det är ju normalt i varje institution – t. ö. m. i varje riksdagsgrupp, det vågar jag påstå – att man har vissa regler för vem som skall uttala sig på gruppens eller partiets vägnar i vissa frågor, vem som skall sköta massmedia-kontakterna vid visst tillfälle. Det är självklart att ett utrikesdepartement, med det litet speciella material det rör sig med, också måste ha sådana regler. Men det har man – och det har man uppenbarligen haft – därför att det är viktigt att fastlägga vad som är den officiella åsikten och vad som eventuellt inte är det. Men det har ingenting att göra med att journalisterna för den skull har sin frihet att informellt söka och mottaga information och att tjänstemän har sin frihet inom tryckfrihetsförordningens ram att lämna sådan information. Det är bara fråga om informationens grad av status, fråga om att undanröja missuppfattningar från massmedias sida om vad som är regeringens och utrikesledningens åsikt och vad som är bakgrundstal och resonemang i största allmänhet, som kommer från människor som inte är ansvariga för den officiella utrikespolitiken. Detta har egentligen ingenting med tryckfrihet och sekretess att göra, utan det är bara en arbetsordning. Det är det som har lett oss fram till att det som skett på intet sätt bryter mot några konstitutionella principer.

Sedan är jag inte heller riktigt överens med Anders Björck när han intar en något lustig position och menar att det skulle räda några speciella förhållanden inom utrikesdepartementets område. Det gör det, rent praktiskt, på så sätt att det naturligtvis finns mer ömtåligt och sekretessbelagt material i det departementet än i de flesta andra. Men det innebär inte att tryckfrihetsförordning, meddelarskydd, arbetsrutiner för umgänge med pressen osv. i princip på något sätt är konstitutionellt annorlunda. Vi kan inte tillämpa tryckfrihetsförordningen på ett vis i ett departement och på ett annat vis i ett annat, utan det måste ske på samma sätt.

När det sedan slutligen gäller utrikesministerns relationer till massmedia, som på något sätt tycks vara kärnpunkten för de borgerliga, det som de fäster sig vid, kan man väl inte i rimlighetens namn förebrå en minister för att han i vissa kontroversiella och brännbara politiska frågor, i tolkningsfrågor på utrikespolitikens område, intar en polemisk attityd mot det han anser vara felaktig eller missvisande information i pressen. – Sådant förekommer. Likaväl som pressen har att kritisera och naturligtvis med hårdhet kan kritisera en utrikesminister, kan naturligtvis utrikesministern föra en polemik med pressen. Allt kan inte vara frid och fröjd i ett demokratiskt samhälle. Det kan inte vara total enhetlighet i åsiktsbildningen!

I sådana sammanhang – när man vet att det finns kontroverser kring delar av utrikespolitiken eller tolkar den olika – må det vara ett regeringsdepartements och en departementschefs rätt att föreskriva vissa typer av umgängesformer för det inre arbetet i departementet. Därmed har han inte skaffat sig -- och får inte skaffa sig -- någon rätt att genombryta tryckfrihetsförordningens

skyddsprinciper eller meddelarfriheten. Och det har, såvitt jag förstår, inte heller varit avsikten och inte skett.

Anf. 53 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Det tycks vara ett genomgående drag hos de socialdemokratiska debattörerna i dag att anse att man om man har kritiska synpunkter på ett statsråds handlande är "otroligt personfixerad", för att i det här fallet citera Yngve Nyquist. Det är naturligtvis rena dumheterna. Det är alldeles självklart att ett statsråd som är föremål för konstitutionsutskottets granskning måste granskas på ett sätt som verkligen är meningsfullt. Om sedan statsrådet – det må vara statsministern eller utrikesministern – kommer med felaktiga uppgifter, glider undan eller uppträder ovärdigt måste detta påtalas. Det har ingenting med personfixering att göra – inte ett dugg!

Men det tycks vara så att man från socialdemokratiskt håll i vissa av de här "affärerna" – vi kommer säkerligen att få se det i den följande debatten – inte är intresserad av att diskutera vad som har hänt, utan man är intresserad av att lägga på locket. Därför talar man om personfixering, man talar om att det ena eller andra är mer massmedialt och att vissa av utskottets ledamöter därför ägnar sig åt att bearbeta vissa frågor. Den argumenteringen är mycket tunn och visar bara hur litet man i sak har att andraga till försvar för de statsråd som är föremål för utskottets granskning.

Den s. k. Bodströmaffären blev en stor sak, inte bara på grund av middagen utan på grund av att det har varit känt att utrikesministern i vissa sammanhang inte varit tillräckligt klar när det gäller vitala element i svensk säkerhetspolitik. Det är ändå anmärkningsvärt om det uppstår misstankar om eller om det vid en tillställning av det slaget mer eller mindre bekräftas att den för landets utrikespolitik närmast ansvarige har en från den officiella regeringsståndpunkten avvikande uppfattning. Det var därför, fru talman, som det blev en sådan uppståndelse efteråt.

Till sitt försvar har utrikesministern andragit andra uttalanden, t. ex. det samtal han hade med Sydkoreas utrikesminister. Vi kunde i konstitutionsutskottet konstatera att det uttalande som han åberopat till sin fördel i själva verket visar att han också där uttrycker sig mycket oklart.

Sedan, fru talman, kan jag hålla med Jörn Svensson på en punkt. Han sade ordagrant att utrikesdepartementet har en speciell position och arbetar med speciellt material. För att slå vakt om vår nationella säkerhet måste man ställa speciella krav när det gäller klarheten i de uttalanden som kommer från utrikesledningen.

Anf. 54 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Bara några ord ytterligare om information och informationsvägar. De som sitter i riksdagen om något år kommer att på ett ingående sätt konfronteras med dessa frågor i och med att förslaget till ny yttrandefrihetsgrundlag läggs fram för riksdagen. Det är faktiskt på det sättet att om man skall ha en från olika samhällsaspekter tillfredsställande information krävs det, precis som Yngve Nyquist sade, välinformerade journalister, och inte

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Utrikesdeparte-
mentets rutiner vid
kontakter med
massmedierna*

bara journalister som helt och hållet måste förlita sig på kortfattade officiella meddelanden från ansvariga tjänstemän.

Jag satt för något år sedan med i en utredning som sysslade med tystnadsplikt och liknande. Där hörde vi oss för hur olika myndigheter bedömde detta att man kunde använda sig av meddelarfriheten och tala öppet med journalister. Det visade sig då att de som hade den mest vidsträckt och frekventa erfarenheten av detta system var mycket belåtna med det. De ville inte på något sätt inskränka det eller göra informationen mera formaliserad. Just detta, sade de, att vi vet att de som kommer att skriva om dessa saker verkligen känner till vad det rör sig om är en ganska betydande – om än inte absolut – garanti för att informationen blir någorlunda korrekt.

Det gäller ett snårigt område. Man kan inte begära att argumentationsfärdorna skall bli absolut raka. Men just därför att det är ett snårigt område och därför att vi har en gammal tradition – som inte alls är vanlig utomlands – och denna tradition har fungerat mycket bra, är det viktigt att vi inte hamnar på ett sidospår. Det är en uppenbar risk när det gäller departementen – även UD – att man får en alltför formaliserad informationsström officiellt sanktionerad från departementen till massmedia. Då minskar kunnigheten hos journalisterna. Benägenheten att spekulera och att pröva sådant som man tror möjligtvis kan vara sant ökar, när man inte anser sig ha fått tillräckliga kontakter med dem som verkligen vet:

Anf. 55 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! Anders Björck talar mindre om möjligheterna att skapa bättre information mellan UD och journalisterna än om affärer. Han talar på nytt om Bodströmaffären. Han har tidigare talat om hur statsministern har hamnat i affärer. Man kan fråga sig: Vem är det som skapar affärerna och vilka intressen ligger bakom? Jag anser fortfarande att den viktigaste förutsättningen för att vi i tidningarna skall få läsa förnämliga analyser och redogörelser är att journalisterna har god kunskap och kombinationsförmåga. Det får vi hoppas att de kommer att skaffa sig. Det kommer att vara avgörande för vad som skall skrivas när det gäller så känsliga saker som vår utrikespolitik.

Anf. 56 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Yngve Nyquist frågar vem som har skapat affärerna. Därom kan jag ge besked. Affärer skapar den socialdemokratiska regeringen, inte minst statsministern och utrikesministern, på egen hand. Det behövs inte någon hjälp från några journalister eller borgerliga ledamöter på den punkten.

Får jag till sist, eftersom denna debatt tycks gå mot ett slut, säga att det ändå är notabelt att man från socialdemokratiskt håll inte på något sätt har velat kommentera eller ta avstånd från de häftiga angrepp och insinuationer om att vi skapar affärer som har kommit från utrikesministern i konstitutionsutskottet. Jag ser det naturligtvis såsom ett erkännande av att man tycker att

det är så obehagligt att behöva ta itu med den typen av angrepp när det gäller de egna att man undviker en debatt.

Anf. 57 YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! Här får vi på nytt höra uttalanden av denna sort från Anders Björck. När ett par journalister skriver till KU anser man på den borgerliga sidan att det är så angeläget att presentera det för riksdagen att en stor del av skrivelsen tas in i det särskilda yttrandet. Samma journalister har även skrivit en bok. Man får vara glad, herr Björck, över att de inte har skickat boken till de borgerliga ledamöterna. Då hade vi väl fått hela boken med i ert särskilda yttrande.

Anf. 58 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Jag har redan fått boken, men jag har inte haft någon tanke på att foga den till utskottets betänkande.

Däremot är det väl ändå rimligt, herr Nyquist, att om det kommer fram uppgifter som visar att vad ett statsråd har sagt inför utskottet icke överensstämmer med sanningen, att utskottet prövar ett sådant brev som det som kommit in till utskottet. Det har man från socialdemokratiskt håll inte velat göra, och jag har all förståelse för att man har undvikit det.

Anf. 59 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Utrikesdepartementets rutiner vid kontakter med massmedierna anmälde talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 12 c: Visst uttalande av statsrådsberedningen.

Anf. 60 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Bakom den ganska oskyldiga rubriken på detta avsnitt döljer sig det uppmärksammade uttalandet av Olof Palmes statssekreterare Ulf Larsson om den i höstas utgivna boken *Industrispionage*, av Charlie Nordblom.

Boken väckte stor uppmärksamhet, eftersom den utpekade ett större antal medlemmar av Sovjetunionens ambassad i Stockholm såsom sysselsatta med olaglig underrättelseverksamhet. En tjänsteman från säkerhetspolisen – som hade rikspolischefens tillstånd att framträda i TV – bekräftade att den bild som gavs i boken om Sovjetunionens ambassads verksamhet var i princip riktig.

Därefter tog statssekreterare Ulf Larsson initiativ till en sammankomst, där statssekreteraren i justitiedepartementet, kabinettssekreteraren och chefen för säkerhetspolisen var närvarande. Efter detta gick Ulf Larsson – efter samråd med statsministern – ut med ett uttalande där det sades att det var allvarligt att det i boken riktades anklagelser mot praktiskt taget en hel ambassad.

Ärendet har varit föremål för bl. a. en frågedebatt i riksdagen, i vilken statsministern begagnade tillfället att rikta anklagelser mot moderata samlingspartiet och företrädare för detta parti när det gäller allmänna

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

utrikespolitiska frågor. I frågedebatten vägrade statsministern att svara på en del av de frågor som ställdes.

Statsministern har därför hörts av konstitutionsutskottet om det uttalande som statsrådsberedningen gjort om boken. På en fråga av mig om uttalandet av Ulf Larsson om boken *Industrispionage* var sanktionerat av regeringen svarade statsministern – jag citerar nu ordagrant: "På en avgörande punkt anser jag att herr Björck ger en helt felaktig beskrivning. Varken Ulf Larsson eller regeringen har över huvud taget uttalat sig om boken – vi har uttalat oss om ett uttalande av en företrädare för SÄPO."

Låt oss, fru talman, titta på vad statsministern sade från riksdagens talarstol i november förra året – jag citerar återigen ordagrant: "Vi uttalar oss inte om böcker, men i det här fallet var det nödvändigt."

Man kan alltså lätt konstatera – genom att jämföra utskottets protokoll och kammарprotokollet – att statsministern ljuger inför konstitutionsutskottet. Ulf Larssons uttalande handlade i högsta grad om boken. Det finns det svart på vitt på. I sitt uttalande säger Larsson: "I boken riktas anklagelser mot praktiskt taget en hel ambassad. Detta är allvarligt."

Det är alltså inget tvivel om vad som sagts och inte sagts, eftersom allt finns på papper – det är bara att jämföra uttalandena. Men detta spelar naturligtvis ingen som helst roll för utskottets socialistiska majoritet. Jag tror att vad som än sägs eller skrivs fäster man inte något avseende vid det i den här typen av frågor.

Men det är kanske ändå inte det mest allvarliga, för jag tror inte att någon hade väntat sig något annat, även om jag gärna skall medge att det ibland har funnits företrädare också för den socialistiska delen av riksdagen som har visat ett visst rättsmedvetande när det gäller granskningsfrågor. Det allvarliga är ju att genom sitt av statsministern sanktionerade uttalande har Ulf Larsson lagt sig i den fria opinionsbildningen i Sverige. Hans uttalande måste uppfattas som en varning till journalister som skriver saker som av olika skäl ogillas av statsrådsberedningen.

Frågan är när det är dags för nästa uttalande. Skall man bryta den praxis man tidigare haft att icke uttala sig om böcker? Eller vad händer om man *inte* uttalar sig om en bok som innehåller motsvarande anklagelser? Det kommer säkerligen att publiceras många böcker av det här slaget; de är faktiskt inte unika, om man tittar över ett längre tidsperspektiv. Innebär frånvaron av ett uttalande från statsrådsberedningen i fortsättningen att anklagelserna därigenom måste anses vara korrekta? Det kommer naturligtvis att bli den slutsats som många drar.

Jag sade att det länge har funnits en praxis att regeringen inte uttalar sig om uppgifter av det slag som finns i den här boken. I den mån regeringen ingriper skall det ske genom att utländska diplomater som bedriver olovlig verksamhet förklaras icke önskvärda och därigenom tvingas lämna landet.

Nu har utskottets granskning inte sysslat med frågan i vad mån säkerhetspolisens önskemål om att vissa diplomater skall utvisas beaktats av regeringen. Vi vet faktiskt inte i utskottet vad säpo har begärt och i vad mån detta har lett till åtgärder. Konstitutionsutskottet granskar inte säpos verksamhet, utan detta faller på justitieutskottet.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

Men granskningen av Ulf Larssons uttalande ger anledning till kritik. Denna kritik drabbar naturligtvis i hög grad hans chef, statsministern, som har ljugit inför utskottet och varit ohövlig när frågor har ställts. Jag vill bara ge ett enda exempel på statsministerns uppträdande. Jag sade ordagrant inför utskottet: "Den sovjetiske pressattachén förklarade efter Ulf Larssons uttalande att han var nöjd med att det av regeringens representant klarlagts att 'boken bygger på lögn'."

Då kastar Olof Palme ur sig: "Jag är ledsen att behöva säga det, men det betyder bara att den sovjetiske pressattachéns intellektuella fattningsförmåga är i klass med riksdagsmannen Björcks. Ni påstår båda att Ulf Larsson har sagt att boken är olämplig. Han har inte uttalat sig om boken – han har bara uttalat sig om vad en representant för SÄPO har sagt."

Fru talman! Så ljuger alltså statsministern inför utskottet. Så uttrycker han sig när han får besvärliga frågor.

Herr Palme talar i samma utfrågning om statsministerämbetets värdighet. Vi instämmer säkert alla i att det är av vikt att värdigheten upprätthålls i vad gäller detta ämbete. Efter årets besök i konstitutionsutskottet är det dock klarare än någonsin att herr Palme inte är den lämpligaste att fylla detta ämbete, och absolut inte när det gäller att uppträda lämpligt. Att landets statsminister för ett sådant språk och får uppträda som han gjorde vid behandlingen av detta ärende inför utskottet utan ingripande visar bara att spelreglerna numera sätts upp av statsministern – inte av utskottet.

Man får hoppas att vi i framtiden slipper uttalanden av det slag som Ulf Larsson har gjort. De bidrar inte till att omvärlden respekterar vår vilja att värna oss mot verksamhet som är direkt riktad mot vårt lands säkerhet.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 5 som är fogad till utskottets betänkande.

Anf. 61 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! I det ärende som nu är uppe har det förekommit många turer som i och för sig kan diskuteras.

Det centrala för mig och det som gjorde att jag anmälde ärendet för särskild granskning av konstitutionsutskottet är dock att jag anser att det ur olika aspekter är olyckligt, om regeringen går ut med uttalanden om böcker som publiceras. Och det är det som har skett i det här fallet.

Att boken i fråga kan tas upp onådigt av främmande makt är ingen förmildrande omständighet. Ur ett vidare perspektiv är detta snarare särskilt betänkligt. Det kan utan tvivel ge främmande makt det intrycket att regeringen kan påverka vad som skrivs och trycks och att det kan löna sig med påstötningar.

Nu är det ju så, att enligt tryckfrihetsförordningen, som är en grundlag, har vi ingen förhandscensur, inte ens från regeringen. Man kan skriva och ge ut vad som helst. Om det skall vidtas åtgärder mot någon skrift, skall det ske i de former som anges i tryckfrihetsförordningen. Och något sådant har det inte varit tal om i det här fallet. Jag tycker att det är en bra ordning som vi har. Den är bra därför att den ger en mycket vidsträckt tryckfrihet, vilket är A och

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

O i en demokrati. Men den är bra också ur den synpunkten att den är ett skydd även för regeringar och myndigheter. Uppkommer klagomål från främmande makt, kan man bara två sina händer och hänvisa till att man enligt svensk tryckfrihetslagstiftning inte har någon rätt att ingripa ens mot det som av främmande makt kan te sig högst förgräpligt.

Vad som således hänt är att det getts ut en bok med en mängd påståenden om vad man kan ha för sig på Sovjets ambassad. Detta föranledde en av statssekreterarna i statsrådsberedningen, Ulf Larsson, att gå ut med ett uttalande, där han å regeringens vägnar tar avstånd från innehållet i boken. Enligt vad som framgått av utskottets granskning bereddades ärendet i såväl justitie- som utrikesdepartementet och godkändes av statsminister Palme. Det var således inte något som gjordes i hastigt mod. Det var noga avvägt.

När det sedan gick upp för regeringen att det gjorda uttalandet kanske inte var så klyftigt, har man försökt att vända det hela till att uttalandet var riktat mot vad en representant för säpo sagt. Jag skall inte ta upp någon diskussion här om huruvida detta i sig kunde ha varit lyckligt eller ej. Det hör inte till saken, och vi granskar inte säpo.

Vad regeringen uttalade sig om var faktiskt boken. Utskottet har tryckt av uttalandet på s. 30, och där kan var och en se att det förhåller sig så. I uttalandet heter det bl. a., som redan Anders Björck citerat:

”I boken riktas nu anklagelser mot praktiskt taget en hel ambassad. Detta är allvarligt.”

Palme hade, som jag nyss nämnde, godkänt uttalandet. Men vid utfrågningen i utskottet yttrade han bl. a. följande: ”Ni påstår båda att Ulf Larsson har sagt att boken är olämplig. Han har inte uttalat sig om boken – han har bara uttalat sig om vad en representant för SÄPO har sagt.”

Detta uttalande från statsministerns sida är rätt häpnadsväckande, för att uttrycka sig milt. Det är en kvalificerad form av uppenbart medveten desinformation.

Sanningen är ju i dubbel mening den rakt motsatta. Regeringsuttalandet riktar sig direkt mot boken. Däremot sägs det ingenting alls om vad en säporepresentant sagt. Palme försöker således bluffa utskottet. Varför?, kan man verkligen fråga sig.

Med hänsyn till vad som finns redovisat svart på vitt tycker jag att det är mycket märkligt att utskottets socialistiska majoritet inte har någon som helst kritik mot statsministern. Detta är en fråga av den karaktären att vi borde ha kunnat vara helt eniga om ett kritiskt uttalande. I sak är det viktigt att vi håller på de principer som tidigare gällt. Regeringen skall inte med fördömande uttalanden lägga sig i vilka böcker som publiceras. Till detta kommer att statsministern skall tala sanning när han utfrågas av utskottet. Jag beklagar att vi inte kunnat bli ense på denna punkt.

Jag yrkar bifall till reservation 5.

Anf. 62 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Det händer i mörkare stunder att jag för mig själv ställer frågan om inte vi som dagligen sysslar med politik – som yrke – övervärderar

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

betydelsen av mycket som sägs – eller förtigs – i riksdag och regering. Vi vill gärna tro att allt vi tycker, tänker, talar och skriver går fram till och har betydelse för alla. Så är det naturligtvis inte. Men oavsett om det går fram till alla har ändå vissa saker stor betydelse för alla, det handlar om principer. Principerna måste vi hålla på även i s. k. affärer när vi granskar dem i konstitutionsutskottet.

En av de viktigaste principerna vi är satta att värna om är tryckfriheten, som hör till våra grundläggande fri- och rättigheter och gäller friheten att i tal och skrift meddela upplysningar och uttrycka tankar och åsikter. Den friheten innebär att myndigheter inte får angripa någon för hans åsikter annat än inför domstol. Och för att någon skall kunna fällas av domstol krävs det som bekant att han ägnat sig åt mycket allvarliga saker som högförräderi, uppror och annat otäckt.

Traditionen har dessutom medfört att regeringen inte heller recenserar böcker eller tryckta skrifter, än mindre fördömer innehållet. Men, fru talman, regeringen Palme kan i all sin handlingskraft, som man så gärna talar om, inte låta bli att fördöma böcker, vilket är precis vad som skedde när statssekreterare Larsson efter samråd med statsministern gick ut och om Charlie Nordbloms bok sade: "I boken riktas nu anklagelser mot praktiskt taget en hel ambassad. Detta är allvarligt".

Fru talman, jag har under utskottets överläggningar sagt att jag kan ha förståelse för att regeringen under de omständigheter som rådde fann det värt – och det kunde finnas vissa skäl – att göra ett uttalande. Vissa svar av en säpotjänsteman i en TV-intervju hade tydligen missuppfattats eller kunnat missuppfattas och kunde därför leda till krav på ingripande av något slag från regeringen. Om det inte fanns skäl för sådant ingripande kunde möjligen det behöva förklaras. Men då skulle det i så fall ha varit fråga om en dementi, eller förklaring av vad säpo egentligen sagt. Därav följer absolut inte att det är ursäktligt att göra ett så rent klantigt uttalande och göra en värdering av boken.

Det låg, fru talman, en hel del i vad statssekreterare Larsson sade inför utskottet. "Vi har varken resurser eller anledning att kommentera böcker." Jag kan hålla med statssekreterare Larsson om att han inte har någon anledning att kommentera böcker. Men då är det ganska illa att han använder de få resurser han har till att faktiskt göra det och angripa en boks innehåll.

Hela den här historien var bedrövlig från början. Den blev inte bättre av att statsministern sedan vid utskottsutfrågningen vid flera tillfällen blankt förnekade att Larsson uttalat sig om boken. Det kan bara finnas två orsaker till det. Antingen har statsministern inte själv läst uttalandet som gjordes på regeringens vägnar eller också försökte han medvetet slå blå dunster i ögonen på konstitutionsutskottets ledamöter. Båda möjligheterna är precis lika allvarliga.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 5.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

Anf. 63 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag är verkligen oroad över det hyckleri som präglar de tre oppositionsföreträdarnas yttranden i den här frågan, och jag känner en viss indignation mot det sätt på vilket man lägger upp kritiken i det här ärendet. Varför gör jag det? Om det sker en granskning skall vi väl också försöka ta intryck av de upplysningar som vi får under utfrågningar och genom de handlingar som vi blir delgivna.

Här har man nästan helt undvikit att diskutera de viktiga förhållanden som kommit fram under granskningen och som enligt min uppfattning lämnar en rimlig förklaring till att statssekreterare Ulf Larsson gjorde ett uttalande på regeringens vägnar.

Bakgrunden är ett uttalande vid en intervju i TV-programmet Rapport den 22 oktober 1984. En tjänsteman vid säpo besvarade då frågor om riktigheten i de uppgifter som lämnats i Charlie Nordbloms bok Industrispionage. Enligt den boken skulle ett betydande antal personer verksamma inom den sovjetiska ambassaden ägna sig åt olika former av spioneri.

Inför utskottet har Ulf Larsson förklarat att syftet med de åtgärder som vidtogs med anledning av intervjun var att bringa klarhet i uttalandet, eftersom detta uttalande hade tolkats som en verifiering av bokens uppgifter. Man blev i regeringskansliet övertygad om att det behövdes ett klagörande uttalande sedan man haft överläggningar med chefen för säkerhetspolisen, med statssekreteraren i justitiedepartementet och med kabinettssekreteraren i utrikesdepartementet. Det var efter detta sammanträde då dessa frågor behandlades som den här kommunikén utformades. Kommunikéns slutmening innehåller det väsentliga som man borde säga, nämligen att uppgifterna inte bekräftas av den behöriga svenska myndigheten.

Regeringen hade alltså fått förfrågningar med anledning av att en säpotjänsteman hade verifierat dessa uppgifter. Man måste då göra ett uttalande eftersom även säpochefen ansåg att man inte hade möjligheter att säga att uppgifterna om att det fanns spioner på den sovjetiska ambassaden var riktiga. Hade myndigheten kunnat verifiera uppgifterna hade det varit regeringens skyldighet att utvisa de utpekade diplomaterna.

Statsministerns medverkan i detta inskränkte sig till att han gav en klarorder om att ett uttalande skulle göras med just det angivna syftet. Men han såg aldrig uttalandet i dess slutgiltiga skick.

Jag tycker att kritiken mot statsministern i detta sammanhang är mycket svårförståelig. Det måste ändå ses som en skyldighet för regeringen att undanröja de oklarheter som här kunnat uppstå. Jag tolkar reservationen och det som Karin Ahrland anförde, dock inte Anders Björcks anförande här, på ett sådant sätt att även reservanterna erkänner behovet av ett uttalande. Då inskränker sig deras kritik till att gälla uttalandets utformning – inte att man gick ut och dementerade att det hos svenska myndigheter fanns uppgifter verifierade om att ca 18 personer på den sovjetiska ambassaden var spioner.

Anf. 64 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Jag blev ytterst förvånad när jag hörde inledningen till anförandet av utskottets ordförande. Han sade att vi borgerliga ledamöter som har deltagit i denna debatt ägnar oss åt hyckleri när vi diskuterar frågan om statsrådsberedningens uttalande med anledning av Charlie Nordbloms bok. Detta är ytterst anmärkningsvärt. Att utskottets ordförande står här och beskyller ett antal kolleger för hyckleri kan inte få passera obemärkt.

Olle Svensson sade vidare – och här kan vi tala om hyckleri – att vi borde försöka ta intryck av utfrågningarna och upplysningarna. Ja, det är sannerligen vad vi borde göra. Men utskottets ordförande har inte tagit något som helst intryck av att statsministern ljög inför utskottet och dessutom betedde sig ovärdigt. Olle Svensson kommenterar det över huvud taget inte. Detta om något är djupt avslöjande när det gäller den roll som utskottets ordförande anser att han och hans parti skall spela vid granskningen. Han kommenterar över huvud taget icke statsministerns uttalande, trots att det icke råder något som helst tvivel om vad som har sagts.

Jag vill direkt fråga utskottets ordförande: Anser Olle Svensson att statsministerns uppgift inför konstitutionsutskottet att statssekreterare Larssons uttalande över huvud taget inte handlar om Charlie Nordbloms bok är korrekt? Det måste gå att här i dag, innan vi avslutar denna debattomgång, få ett ja eller ett nej på den frågan.

Det finns också anledning att något fundera över varför statsrådsberedningen reagerade på det sätt som den gjorde. Det måste finnas något skäl.

Vad sade säpotjänstemannen egentligen i TV? Går man till utskriften av TV-framträdandet finner man att reportern frågade: Är det riktigt det som står i boken, alla de här uppgifterna i boken? Då sade säpotjänstemannen bara: "Ja i princip kan man säga att det är riktigt. Den företeelse som beskrivs där är en verklighet som vi har att arbeta med." Det var allt som sades.

Detta föranledde enligt statsministern – men vi har alltså konstaterat att han ljuger – att säpochefen, kabinettssekreteraren och statssekreteraren i justitiedepartementet sammanträdde med statssekreteraren i statsrådsberedningen, som sammanställde ett uttalande som statsministern sedan godkände. Man undrar vad som egentligen ligger bakom.

Man blir än mer förvånad över statsministerns uppgifter inför konstitutionsutskottet. Han talade där om de 18 personer som namnges i boken. I själva verket namnges i boken 33 personer. Jag förstår inte riktigt var statsministern får siffran 18 personer från. Är det någon form av freudiansk "slip"?

Jag vill avsluta, fru talman, med en direkt fråga till utskottets ordförande: Är, enligt Olle Svenssons mening, statsministerns uppgifter inför utskottet att statssekreterare Larsson uttalande icke handlar om Charlie Nordbloms bok korrekta eller inte?

Anf. 65 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Också jag reagerade när utskottets ordförande anklagade oss för hyckleri. Att Olle Svensson viftar vilt omkring sig och använder det höga

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

tonläge som Yngve Nyquist nyligen förmanade oss att inte använda måste vara ett utslag av att utskottets ordförande känner sig oerhört hårt trängd och vet att det är en hopplös sak som han försvarar.

Den version av vad som har förevarit som jag gav i mitt anförande är, Olle Svensson, helt korrekt. Ingen behöver tro på mig när jag säger detta, för det är bara att slå upp handlingarna i konstitutionsutskottets betänkande och läsa själv. Det är det enklaste sättet att kolla vem som har rätt och vem som har fel i det här ärendet. Olle Svensson vill väl inte påstå att vi har tagit in förfälskade handlingar i konstitutionsutskottets betänkande? Vi är väl ense om att det som står i handlingarna där är korrekt?

Det är helt enkelt så att uttalandet riktar sig mot boken. Det riktar sig inte mot säpo. Jag tar inte upp någon diskussion om huruvida det kan ha varit berättigat eller ej, eftersom detta förhållande inte varit föremål för granskning från utskottets sida. Granskningen gäller regeringens uttalande mot en i Sverige utgiven bok och vilka konsekvenser detta kan få.

Jag skulle vilja fråga Olle Svensson: Vad skall regeringen göra nästa gång det utges en mot något land kritisk bok och detta lands ambassad börjar morra? Skall regeringen då återigen rusa ut och säga: Det som står i den här boken är inte korrekt.

Det här är en väldigt farlig väg att gå, vilket jag tog upp redan i mitt inledningsanförande. Det ger påtryckarmakter trumf på hand. Och det är fullständigt onödigt, eftersom vi i vårt land har den utomordentliga ordningen att regeringen bara kan säga: Ja ja, det skrivs så mycket, men enligt den svenska tryckfrihetsförordningen får vi inte ingripa mot vad som skrivs, så det får stå för författarnas räkning.

Regeringen behöver alltså över huvud taget inte ta ställning till vad som står i olika böcker. Man kan bara visa kalken ifrån sig.

Den fråga som har ställts till Olle Svensson är naturligtvis mycket viktig. Den kan vara ett test på det tal om hyckleri som han själv vill utveckla. Talade Palme sanning i utskottet eller gjorde han det inte?

Anf. 66 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Det är litet märkligt, men i dag får jag gång på gång höra Olle Svensson säga saker och ting som jag faktiskt är ganska övertygad om att han inte riktigt menar. Jag tror inte att Olle Svensson menar att någon av oss är hycklare. Det är dessutom litet förvånande att Olle Svensson börjar använda den typen av argument i debatten. Vi brukar försöka avhålla oss från att ta till sådana argument – det finns tillräckligt många andra här i riksdagen och också i regeringen som gör det.

Olle Svensson säger att vi inte har hållit oss till fakta. Men det är ju fakta, nämligen uttalandet, som har gjort att ärendet blivit anmält till konstitutionsutskottet. Det är inte fråga om någonting som vi bara har läst i tidningarna. Det finns ett uttalande, och vi har läst det. Vi har läst det på vårt sätt, och vi kan icke förstå annat än att det är en kommentar som Ulf Larsson har gjort om uppgifter i en bok.

Vi fick också höra att statsministern har medverkat när det gäller syftet

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

bakom uttalandet, men att han aldrig såg det skrivna uttalandet. Det är mycket möjligt att det gick till på det sättet, men det ursäktar faktiskt inte statsministern. Ännu mindre ursäktar det honom att han i konstitutionsutskottet faktiskt lämnar uppgifter som ger intrycket att han inte sett uttalandet, vilket jag var inne på i slutet av mitt tidigare anförande. Statsministerns agerande på den punkten tycker jag är allvarligt.

Hela den här historien har blivit till två ärenden. Alldeles för ofta händer just detta. Den nu aktuella frågan anmäldes till utskottet därför att en statssekreterare hade recenserat en bok. Vi har tyvärr fått lov att ägna en hel del tid åt vad som hände när statsministern sedan förnekade att statssekreteraren sagt det som vi alla har papper på.

Anf. 67 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag brukar inte ta till alltför stora ord, men jag måste säga att jag är ganska upprörd över er uppläggnings av den här debatten. Låt mig få förklara varför.

Min upprördhet beror på att ni ägnar er åt ordrytteri. Det är ju inget tvivel om att granskningen har visat att uttalandet från den 24 oktober har ett samband med TV-programmet Rapport den 22 oktober. Uttalandet var alltså avsett att dementera uppgifter som man hade tolkat på det sättet att en svensk myndighet hade bekräftat att det fanns ett stort antal spioner på den sovjetiska ambassaden. Det var med anledning av detta som uttalandet gjordes. Man kan möjligen kritisera utformningen, men det framgår ju klart av det sista stycket i uttalandet att "uppgifterna i fråga får därför stå för författarens egen räkning. De bekräftas inte heller av den behöriga svenska myndigheten."

När man nu far fram med så starka beskyllningar mot statsministern för att medvetet ha vilselett utskottet och farit ut med lögn, bör man inte då stå på ganska säker grund? Det är väl en rätt så allvarlig anklagelse att rikta mot statsministern i ett land?

Vad sade då statsministern? Det refererade ni inte, utan ni återgav bara rumphuggna citat. Statsministern sade följande: "Det utges i landet en massa böcker, intressanta och ointressanta, sannfärdiga och lögnaktiga. Det är omöjligt för regeringen att uttala sig om alla dessa böcker. Vi har heller ingen sådan ambition, och det vore tveksamt från yttrandefrihetssynpunkt." Denna principiella inställning refereras inte av Bertil Fiskejö, utan han påstår att statsministern och regeringen har precis motsatt inställning och att detta har bevisats.

Sedan säger statsministern: "Charlie Nordbloms bok om sovjetspionage har inte regeringen haft anledning att uttala sig om. Däremot: när en representant för SÄPO sade att uppgifterna var riktiga, blev det en fråga för regeringen." Självfallet blev då också boken, eftersom den var utgångspunkten för den här intervjun, en fråga för regeringen.

Statsministern sade vidare: "Då måste vi kontrollera uppgiften, för om företrädaren för SÄPO hade rätt måste åtgärder vidtas mot de 18 namngivna diplomaterna, t. ex. utvisning. Om denna företrädare för SÄPO hade fel och

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

inte hade någon bevisning på denna punkt --- måste företrädare för regeringen säga detta." Statsministern understryker att "uttalandet gällde uteslutande vad denne företrädare för SÄPO hade sagt i televisionen och gällde inte boken."

Det som man måste gå ut och dementera var självfallet bara de uppgifter i boken som säpotjänstemannen hade verifierat. Statsministern menar att denna distinktion måste göras absolut klar och fortsätter: "Det räckte inte att SÄPO dementerade sig själv, eftersom frågan omedelbart fördes upp på regeringsnivå." En hel rad tidningar frågade om regeringen hade för avsikt att utvisa de namngivna diplomaterna. Statsministern tyckte att det då var viktigt att den ämbetsman i kanslihuset som är den främst ansvarige för säkerhetsfrågor yttrade sig.

Med tanke på Anders Björcks argumentation här bör man lägga märke till att även säpochefen ansåg att man måste gå ut och göra klart att det inte fanns någonting i säpos dossier som bekräftade att dessa personer på den sovjetiska ambassaden var spioner. Skulle regeringen då, mot säpochefens vilja, ha avstått från att gå ut med ett sådant här korrigerande meddelande?

Jag vidhåller: Ni har missat väldigt många viktiga punkter i granskningen. Om jag är vänlig kan jag säga att ni har läst mycket slarvigt, och ni har dragit felaktiga slutsatser av regeringens syn på yttrandefrihet. Jag förstår inte av vilken anledning ni sprider uppgifter om att regeringen har avsikter att göra inskränkningar i den fria debatten. Några sådana avsikter har aldrig funnits från regeringens sida.

Anf. 68 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Det har ju redan sagts här att utskottets ordförande kämpar en alldeles hopplös kamp när han försöker förklara – eller säg hellre bortförklara – vad statsministern har sagt. Här behövs, som Karin Ahrland sade, inte något vidare resonemang om vad som faktiskt har förevarit. Det framgår ju utomordentligt klart av statsministerns egna uttalanden vid olika tillfällen. Och det som lästes upp av Olle Svensson bekräftar detta ytterligare. Det finns liksom ingen anledning att ifrågasätta vad som har förevarit.

Olle Svensson säger att man måste stå på säker grund när man uttalar sig i den här frågan. Ja, sannerligen – så är det. Men är det någon som står på ett gungfly här, så är det Olle Svensson. Han gör de mest bisarra tolkningar som tänkas kan och försöker komma med bortförklaringar. Vad det handlar om är otvivelaktigt att det gällde ett uttalande om *boken* och att detta uttalande gjordes därför att man ogillade innehållet i boken.

Sedan sägs det att säpochefen inte på något sätt har bekräftat att uppgifterna i boken var riktiga. Detta är icke korrekt. Olle Svensson firade – välförtjänt, hoppas jag – sin 60-årsdag när vi hade säpochefen hos oss. Det fördes inget protokoll – en del av oss förde emellertid minnesanteckningar. Det finns ingen anledning att gå in närmare på vad som sades i det här sammanhanget. Men det är faktiskt inte så att säpo har fritagit dessa 18 diplomater – som Olof Palme säger; i själva verket gällde det 33 namngivna personer.

Jag tror, fru talman, att den här debatten inte leder särskilt mycket längre. Men *en* sak har replikskiftet ändå klargjort: Olof Palme kan säga precis vad han vill, komma med vilka felaktiga påståenden som helst, uttrycka sig precis som det lyster honom – utan att detta föranleder någon reaktion från konstitutionsutskottets ordförande.

Och man är frestad att säga: Kom inte med några ytterligare förklaringar, Olle Svensson, det blir bara värre!

Anf. 69 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Ibland har man lust att avsluta en debatt inte med hänsyn till sig själv och inte ens av hänsyn till den lyssnande publiken utan av hänsyn till debattmotståndaren. Jag är i ett sådant läge nu.

Jag beklagar djupt att Olle Svensson har tillåtit sig att använda de överord som han grep till mot oss andra i utskottet. Det är inte trevligt. Och jag beklagar också att Olle Svensson inte kan inse, att när vi debatterar en sak, så måste vi utgå från vad som faktiskt är publicerat i de handlingar som vi citerar. Det har *vi* gjort, det har *jag* gjort, och jag upprepar än en gång: Uttalandet riktar sig mot *boken*, det riktar sig icke emot säpo. Jag har inte diskuterat säpos handlande eller huruvida det hade varit befogat med något uttalande mot säpo. Men jag tycker det är utomordentligt olyckligt att en svensk regering går ut och officiellt betygsätter böcker som kommer ut i Sverige. Privat får naturligtvis ett statsråd eller en statssekreterare ha vilken uppfattning vederbörande vill om utkommande böcker. Men som statsorgan skall inte regeringen – och då inte heller dess ledamöter – uttala sig om innehållet i publicerade böcker.

Anf. 70 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Jag behöver inte tillägga särskilt mycket. Jag vill bara notera att Olle Svensson i sitt senaste inlägg gjorde en liten glidning, när han sade att män möjligen kan kritisera utformningen av uttalandet. Det är bra om detta upprepas i protokollet.

Olle Svensson är upprörd och påstår att vi har beskyllt statsministern för att medvetet ha farit med lögn. Jag vill, fru talman, erinra om att jag sade i mitt första inlägg, att antingen har statsministern inte läst det uttalande som gjordes på regeringens vägnar eller också försökte han medvetet slå blå dunster i ögonen på oss. Jag är icke som person i stånd att avgöra vilketdera det var, men det ena tycker jag är lika allvarligt som det andra.

Dessutom beklagar jag djupt att det ständigt händer att vi får *ett* ärende anmält för granskning, och så blir det två ärenden, därför att statsministern kanske inte uttrycker sig så klart eller korrekt som man kunde vänta sig av landets statsminister.

Anf. 71 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det har varit en intressant, om också skarp, diskussion om delvis litet komplicerade problem, och den har uppkallat mig att komma med ett par frågor till företrädarna för de borgerliga kritikerna.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

Tryckfriheten och yttrandefriheten i allmänhet måste ju gälla alla, och det är självklart att förtroendevalda politiker i olika positioner också måste ha sin rätt att uttrycka uppfattningar ifall de i något avseende är angripna eller anklagade för försumlighet i något stycke. Vad en regering eller en annan instans av förtroendevalda – och självfallet också varje administrativ myndighet – *inte* får göra är att tillämpa någon form av öppen eller dold censur, att utöva påtryckningar eller att efterforska källor – och naturligtvis får man heller inte, såsom tradition och praxis har utbildats i största allmänhet, betygsätta skrifter som ges ut.

Men om nu situationen är den att det i en tryckt skrift har förekommit påståenden vilka, med rätt eller orätt, har utgivits såsom fakta och dessa påståenden, om de är riktiga, som konsekvens innebär att regeringen de facto blir anklagad för att inte ha skött sin plikt eller för att ha varit efterlåtten gentemot främmande makt, är det en annan sak. Och det är ju så det har varit i detta fall. Om vissa sakpåståenden som debatten här har handlat om skulle ha varit riktiga, borde regeringen ha handlat på ett annat sätt än den faktiskt gjorde. De facto ligger alltså i ett visst avsnitt av den bok som här diskuteras någonting som kan tolkas som en beskyllning för försumlighet. Regeringen kommer så att säga i en tvivelaktig dager. Då är frågan: Är det på något sätt konstitutionellt tvivelaktigt, är det ett hot mot yttrande- och tryckfrihet, ifall en företrädare för regeringen i ett sådant fall deklarerar vad som är regeringens uppfattning, även om det sker i polemik mot den tryckta skriften i visst avseende? Jag kan inte se att det är något oriktigt, för det handlar ju inte om en polemik i största allmänhet eller någon recension av boken utan endast om uttalande av en åsikt i ett speciellt avseende därför att ett visst avsnitt i boken, om det tolkas på det sätt som författaren vill, innebär en beskyllning för försumlighet: regeringen borde ha handlat på ett annat sätt. Detta måste regeringen rimligtvis få lov att uttala sig om utan att den för den skull gör någonting som är konstitutionellt tvivelaktigt.

Det kan ju tänkas att vi i ett skärpt politiskt läge får en flod av skrifter här i landet som sysslar med att ta heder och ära av vissa politiska befattningshavare, som har blivit valda och tillsatta i demokratisk ordning. Rimligtvis måste väl dessa befattningshavare ha någon rätt att värja sig mot sådana påståenden och hävda motsatsen? Jag har svårt att förstå annat än att detta är ett fullständigt rimligt förfarande när man är berörd av sådant.

Just det fria meningsutbytet, polemiken, gagnar i längden sакligheten. Det är ju i denna fria diskussion som sакligheten i ett framkastat påstående kan prövas.

Jag vill ställa två frågor till de borgerliga företrädarna. För det första: Anser ni att en politiker eller en regering som direkt eller indirekt är berörd av sakpåståenden i en tryckt skrift handlar konstitutionellt tvivelaktigt om den går ut och kommenterar denna del av den tryckta skriften? För det andra vill jag med anledning av ett yttrande som gjordes av Bertil Fiskesjö i en bisats i ett av hans inlägg ställa frågan: Anser ni att Ulf Larssons uttalande är ett uttryck för att regeringen är efterlåtten gentemot den sovjetiska ambassaden?

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

Anf. 72 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag hade inte tänkt fortsätta den här debatten, men låt mig, eftersom Karin Ahrland kom med ett erkännande, erinra om hennes första anförande, där hon mycket starkt understödde – det har hon också gjort i utskottet – att det under de omständigheter som här har redovisats fanns anledning för regeringen att göra ett tillrättaläggande uttalande. En tjänsteman hade nämligen i ett TV-program uttalat sig på ett sådant sätt att det kunde uppfattas som att man verifierade bokens uppgifter. Jag tycker att det centrala i debatten är att vi är överens om detta. Jag är inte beredd att säga att det tillrättaläggande uttalandet i varje ord var perfekt; det har jag aldrig någonsin hävdat. Däremot har jag hävdat att det var en skyldighet för regeringen att i det här fallet gå ut med ett uttalande, och det gjorde man också.

Sedan hoppas jag att vi kan vara ganska överens om den ideologiska syn som vi tidigare har varit eniga om, nämligen att vi har en fri debatt i det här landet, att uppgifter som lämnas i böcker står för författarnas egen räkning och att regeringen inte har någon som helst anledning att hindra ett fritt meningsutbyte. Däremot har den rätt att göra deklARATIONER, om den anklagas för försummelse.

Anf. 73 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Till Olle Svensson apropå den senaste frågan: Jag anser inte att regeringen under alla förhållanden har en skyldighet att gå ut och göra ett tillrättaläggande, men jag anser att det kan vara förklarligt om regeringen finner skäl att göra ett tillrättaläggande, när en myndighet har gjort ett uttalande. Då är det myndighetens uttalande som regeringen skall göra ett tillrättaläggande till. Det gäller alltså *myndighetens* uttalande. Olle Svensson, inte boken!

Anf. 74 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag måste uppriktigt säga att jag inte riktigt förstod meningen med Jörn Svensson frågor. Han talade om hur viktigt det är med det fria meningsutbytet, polemiken i samhället. Ja, det är ju vakthållningen om det fria meningsutbytet, om möjligheten till polemik i samhället som det är fråga om. Vad jag har vänt mig mot är att regeringen såsom statsorgan, som högsta myndighet t. o. m., går ut och stämplar en bok. Det tycker jag icke att regeringen skall göra. Jag hade två viktiga skäl för detta, som jag angav i mitt inledningsanförande. Jag skall bara upprepa det andra skälet: Om regeringen gör detta, så kan man ge främmande makt det intrycket att det hjälper att protestera, att regeringen rycker ut och säger ifrån om man publicerar för vårt land negativa saker. Jag vill inte påstå att vi är på väg mot något sådant. Dess bättre är detta hittilldags en enstaka händelse. Inte bara därför att denna händelse är unik, men även därför, är det mycket angeläget att vi tar upp en diskussion kring den. Vi bör göra klart för oss vad som skall gälla i fortsättningen.

Jag tror att den här debatten har varit väldigt nyttig. Jag är övertygad om

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

att både regeringens ledamöter och kanslihusjästemän kommer att tänka sig för mycket noga. innan de betar sig på samma sätt igen.

När man upptäckte att man gjort en lapsus hade det korrekta varit att erkänna det. men det gjorde man inte. I stället försökte man svänga sig och säga att uttalandet riktade sig mot säpo, vilket det inte alls gjorde. Det riktade sig faktiskt mot boken. Det hade varit försonande och ursäktligt om regeringen och statsminister Palme hade sagt: Det här var en tabbe. Så skall vi naturligtvis inte göra en annan gång. – Då hade i varje fall inte jag gjort någon större affär av detta.

Anf. 75 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag vet inte om Bertil Fiskesjö och jag har förstått varandra rätt. Anledningen till att jag har blandat mig i diskussionen är att jag är seriöst intresserad av de resonemang ni för. Jag vill gärna få några klagörande besked om vad ni egentligen är ute efter.

Låt mig fråga: Om ett påstående förekommer i en tryckt skrift som ges ut i Sverige och detta påstående påtagligen berör regeringens handlande, har då regeringen, som en grupp av politiskt förtroendevalda, rätt att försvara sig mot det påstående som den anser vara falskt? Är det i själva verket gynnsamt för den fria debatten att regeringen gör på det sättet? Eller är det något konstitutionellt fel i om regeringen försöker värja sig för påståenden som framförts i en tryckt skrift och som den inte instämmer i? Kan man beskylla en regering för att, som i detta fall, vara efterlåtten eller skapa ett intryck av att vara efterlåtten mot en främmande ambassad om den har en annan sakuppfattning om ett visst förhållande på denna ambassad än vad som framförs i den tryckta skriften? Ni försöker ju antyda att det här handlar om ett otillbörligt hänsynstagande till främmande makt.

Anf. 76 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Får jag först peka på att medan Jörn Svensson helt korrekt refererar till statssekreterare Ulf Larsson som politiker, använder statsminister Palme konsekvent, i alla de sammanhang där denna fråga har berörts, beteckningen "en oförvitlig svensk ämbetsman" om Ulf Larsson. Det var nog mycket länge sedan han var ämbetsman – om han är oförvitlig vet jag inte. Innan han blev statssekreterare har han varit ett antal år på det socialdemokratiska utredningskansliet och därefter statssekreterare i den föregående socialdemokratiska administrationen. Men i Palmes ögon är han hela tiden "en oförvitlig svensk ämbetsman".

Får jag också peka på att det, oavsett hur vi uppfattar effekterna av detta uttalande, finns några som har uppfattat det på ett alldeles speciellt sätt, och det är den sovjetiska ambassaden. Den sovjetiske pressattachén gick ut och tackade den svenska regeringen för att dess representant hade klargjort att boken byggde på lögn. När man på visst håll uppfattar uttalandet på det sättet är det självklart att det finns anledning att dra öronen åt sig.

Anf. 77 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag har inte sagt att regeringen har varit eftergiven mot Sovjet. Jag har över huvud taget inte fört diskussionen i de termerna. Vad jag har sagt är att det kan finnas risk för att främmande makt uppfattar det så att det kan löna sig med påtryckningar på den svenska regeringen om det i vårt land kommer ut böcker som är kritiska mot främmande makt. Det är en av anledningarna till att jag har kritiserat detta uttalande.

Jag förstår inte varför man skall behöva göra denna fråga så komplicerad. Det enklaste är att göra precis så som jag sade tidigare, nämligen att regeringen rycker på axlarna och säger att det skrivs så mycket i detta land, att vi har tryckfrihet, att regeringen inte tar ansvar för det som skrivs och att den inte har någon rätt att gå in och stoppa någonting på bokmarknaden. Då skulle regeringen vara fri från alla bekymmer – den behöver inte ängsligt bevaka vad som skrivs och behöver över huvud taget inte ge sig in i denna typ av debatt. En svensk regering har av tradition en utmärkt situation – den utnyttjades under andra världskriget när Hitler och hans hejdukar utgjorde ett stort hot. Jag har mycket svårt att förstå varför regeringen inte bara använder sig av denna utmärkta situation.

Anf. 78 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag ber om ursäkt, men jag måste nog säga till Bertil Fiskesjö att det rimligtvis inte var av hänsyn till den sovjetiska ambassaden som regeringen gjorde uttalandet. Utgångspunkten var ju den att regeringen själv hade anledning att känna sig angripen för viss försumlighet – enligt ett påstående i boken – och därför, för egen skull, ingick i en viss polemik mot ett visst avsnitt i boken. Det var inte å Sovjetregeringens vägnar som regeringen blandade sig i en offentlig debatt, utan å sina egna vägnar. Frågan är då om regeringen hade ett legitimt skäl att komma med ett genmäle. Hade regeringen det, begick den ju inte något konstitutionellt fel. Skall man tolka lagen så, att regeringen över huvud taget inte i någon situation bör kommentera för sig själv ogynnsamma påståenden i böcker – och alltså skall vara berövad genmälesrätten – är det naturligtvis ett konstitutionellt brott. Men detta tror jag är en orimlig ståndpunkt.

Slutligen till Anders Björck. Vi kan lämna därhän hur folk på Sovjetambassaden övertolkar regeringens påståenden. Det var ju inte detta som det handlade om, utan regeringen hade en viss anledning att tala i egen sak. Vi har tyckt att det var legitimt att regeringen gjorde detta, varför vi inte har velat rikta någon anmärkning mot regeringen. Jag erkänner emellertid att det här är en materia som man skall behandla med stor återhållsamhet och försiktighet, eftersom det hela delvis är förenat med åtskilliga rättsliga komplikationer. Detta är också anledningen till att jag har ställt mina frågor.

Anf. 79 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag ber att få anmäla att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Visst uttalande av
statsrådsbered-
ningen*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Beslut beträffande
ledamotskap i
UD:s antagnings-
nämnd*

Anf. 80 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Visst uttalande av statsrådsberedningen anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 12 d: Beslut beträffande ledamotskap i UD:s antagningsnämnd.

Anf. 81 AXEL WENNERHOLM (m):

Fru talman! Utrikesdepartementets antagningsnämnd har till uppgift att bland många sökande utvälja dem som bedöms ha de bästa förutsättningarna att bli Sveriges företrädare i främmande länder, att bli förhandlare och diplomater i utrikesdepartementets tjänst. De utvalda skall så småningom lojalt verkställa svensk utrikespolitik, fastlagd av riksdagen.

Antagningsnämndens ledamöter skall bedöma de sökandes allmänna egenskaper och personliga förutsättningar att bli skickliga diplomater. Varken de som prövar aspiranterna eller kandidaterna skall under antagningsprocessen utöva någon formell exercis eller ha husförhör i vad som är officiell svensk utrikespolitik.

Bankdirektören Hugo Lindgren förordnades till ledamot av denna nämnd första gången 1977. Han omförordnades 1983. Redan 1984, året därpå och långt innan hans treåriga mandattid löpte ut, entledigades Hugo Lindgren på egen begäran efter samtal med utrikesminister Bodström. Vad kunde ha skett under året? Jo, Hugo Lindgren skrev en artikel i en morgontidning, vilken artikel innehöll vissa kritiska synpunkter på Sveriges politik gentemot Chile. Att döma av ett genmäle i tidningen hade statsrådet Bodström både oroats och retats av artikeln. Kort därefter kom samtalet och sedan entledigandet. Det är svårt att dra någon annan slutsats än att den för utrikesministern misshagliga artikeln var orsaken till att Hugo Lindgren ansågs olämplig för uppdraget att vara ledamot i antagningsnämnden.

Det är skrämmande, fru talman, att den Bodströmska bannbullen fått drabba en som har velat bredda den svenska debatten och som har utnyttjat sina demokratiska rättigheter.

Bankdirektör Hugo Lindgren representerade näringslivet. Han har i många år verkat i en företagsgrupp, vars ledning är känd och respekterad för bl. a. sin förmåga att finna goda medarbetare till ansvarsfulla befattningar. Hugo Lindgren var således mycket väl lämpad för just detta uppdrag. Men för utrikesministern var det uppenbarligen viktigare att ha lydiga, icke ifrågasättande nämndledamöter än kompetenta, självständigt tänkande ledamöter. Lennart Bodström har inte förnekat att hans agerande påverkats av Lindgrens "inställning till utrikespolitiken". Sedan har utrikesministern försökt finna ytterligare argument för sitt agerande. Han har vid förhöret inför konstitutionsutskottet åberopat Lindgrens attityd till golf, till kvinnor och till gångna tiders utrikesdepartement.

Må min suck nå protokollet.

Optimist och full av människokärlek, som alla politiker, fru talman, har jag sökt en förklaring till statsrådets beteende. Den enda ursäkt jag kommit på kan hämtas ur Lennart Bodströms förflutna. Det är inte otroligt att Lennart Bodström tidigare varit omgiven av servila ja-sägare, enligt order hängivna

ett orubbligt aldrig öppet ifrågasatt program.

Men så är det inte i Sveriges offentliga förvaltning, så får det inte vara. Befattningshavare av olika slag måste självklart, med hänsyn till den relevanta lojalitetens krav, få bidra till den allmänna debatten med sin faktakunskap och med sina synpunkter. Utveckling och framsteg kräver fri debatt och nya idéer. Det är helt främmande för Sveriges förvaltningstradition, och det strider mot Sveriges grundlagars anda, att skilja en person från ett förtroendeuppdrag därför att han deltagit i den allmänna debatten.

Med tanke även på herr Bodströms eventuella framtid i svensk förvaltning, med hänsyn också till andra eventuella tankeförtryckande Bodströmmare, måste det slås fast att utrikesministerns beteende mot Hugo Lindgren förtjänar kritik.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 6 av Anders Björck m. fl.

Anf. 82 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! En gång arbetade jag som byråkrat i ett mycket gott samarbete med en socialdemokratisk landshövding som hade gjort sin karriär som chefredaktör för en socialdemokratisk dagstidning. Jag minns hur han en gång, när han var väldigt arg över en mot honom eller länsstyrelsen kritisk artikel, sade ungefär som så: Emellanåt finns det inget jag avskyr så som en fri press, och ändå är jag beredd att offra mitt liv för att värna om den.

Det även tidigare kända försvaret för pressfriheten måste också gälla envar svensk medborgares yttrandefrihet. Vi är också i princip eniga om att Värna yttrandefriheten, som ett betänkande hette för några år sedan. När vi gör det innebär det att s. k. maktavare måste lära sig att tåla kritik. Det är faktiskt en första förutsättning för att en demokrati skall fungera.

Nu hör det dessutom till saken att den artikel av Hugo Lindgren i Svenska Dagbladet som har gett upphov till det ärende som vi debatterar nu i och för sig mest handlar om vad många andra bedömare utomlands anser om Sveriges utrikespolitik. Det är alltså inte ens genomgående Hugo Lindgrens egna åsikter som han har fått sota för, utan mer det förhållandet att han har vågat referera andra.

Samtidigt vill jag påstå att det i det här fallet inte spelar någon större roll. Det är klart i ärendet att Lindgrens artikel innehöll kritiska synpunkter på svensk utrikespolitik, kanske framför allt på statsministerns åsikter och ageranden. Det är klart, helt ostridigt, att det var just därför att Lindgren var kritisk och skrev om det som utrikesministern bad honom lämna uppdraget. Det finns ingenting som på något sätt visar att Lindgren skulle ha misskött sig genom att inte ställa upp för tjänstgöring, ställa fel frågor till de sökande eller underkänna någon bara därför att vederbörande hade skägg, bar jeans eller något sådant. Däremot, fru talman, drog utrikesministern vid förhöret i KU fram att det i en tidningsartikel har påståtts att Lindgren är road av golfspel och tycker att kvinnor skall vistas mer i klubbhuset än på banan och att den inställningen tycktes prägla hans uppfattning om kvinnor i utrikesförvaltningen.

Den gången litade tydligen Lennart Bodström på pressen. Men, fru

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Beslut beträffande
ledamotskap i
UD:s antagnings-
nämnd*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Beslut beträffande
ledamotskap i
UD:s antagnings-
nämnd*

talman, när utrikesministern – som var väl medveten om mitt engagemang för jämställdhet och om att det var jag som hade anmält ärendet – drog upp sådana helt obevisade påståenden, som dessutom bara innehöll försåtliga antydningar, blev jag nästan stum av förfäran över hur odiplomatisk en svensk utrikesminister kan vara.

För det första gillar jag inte fiske i grumligt vatten.

För det andra har jag faktiskt, i motsats till vad utrikesministerns icke namngivna tidningsartikel än må påstå, hört precis motsatsen om Hugo Lindgrens inställning till kvinnliga aspiranter.

För det tredje har varken Lennart Bodström eller jag ordentliga bevis för någondera ståndpunkten.

För det fjärde: Om det skulle vara så att alla män som tycker att kvinnor skall hålla sig i klubbhuset i stället för på golfbanan skall entledigas från sina uppdrag eller tjänster, skulle regeringen få ägna ett halvår eller ett år till att avsätta ledamöter i styrelser och nämnder.

För det femte: Lennart Bodström tycks i varje fall inte i samtalet med Lindgren ha tagit upp någonting annat än Lindgrens inställning till utrikespolitiken. Om man har många anklagelser mot en person, bör man åtminstone låta honom själv höra alla innan man inför andra försvarar sitt handlande med att räkna upp dem.

Vi som är reservanter i utskottet kan över huvud taget inte förstå hur majoriteten, dessutom ledd av en företrädare för den fria pressen, kan försvara att någon skall – såsom det har skett – bli utsatt för repressalier därför att han har skrivit en tidningsartikel med kritiska åsikter. Både utskottsmajoritetens och utrikesministerns handlande är, som vi skriver, anmärkningsvärt. Och det är egentligen lindrigt uttryckt, fru talman: Jag yrkar bifall till reservation 6.

Anf. 83 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag skall begränsa debatten så mycket som möjligt och inte polemisera mot polemik mot det uttalande som majoritetsuttalandet inte byggs på. Det görs en rad uttalanden i våra utfrågningar, och vi kan inte rannsaka allt som där sägs.

Någon formell anmärkning har inte riktats mot utrikesministern i detta ärende. Både beslutet om förordnande av ifrågavarande ledamot 1983 och entledigandet av honom, på dennes begäran, den 21 december 1984, har meddelats enligt förordning med instruktioner för utrikesdepartementets antagningsnämnd.

Vi diskuterar här lämplighetsfrågor, om vilken majoritet och reservanter kommit till olika slutsatser. Det som uppenbarade den ömsesidiga förtroendekrisen mellan utrikesministern och ledamoten finns dokumenterat i de tidningsartiklar som finns intagna som bilagor till betänkandet. Lindgrens val av röster som han åberopar för sin tes att den svenska utrikespolitiken möts med misstro i utlandet måste tolkas som uttryck för hans egen kritiska bedömning – det förstår givetvis Karin Ahrlund.

Jag tycker att det är häpnadsväckande att någon kan göra en historieskriv-

ning om omständigheter vid den lagliga regeringens fall i Chile som går ut på att förhållandena var så "kaotiska" att folket till sist och med stor svårighet fick uppmana militärerna att gripa in. – Det vore, som utrikesministern påpekat, liktydigt med att påstå att Sovjet motvilligt, på folkets uppmaning, invaderat Afghanistan.

Det framgår också att Lindgren har en mycket låg uppfattning om den utrikesminister som han mottagit förordnande från. I föraktfull ton förklarar han att det är osportsligt av den som skolats av två internationellt så erkända folkrättsexperter som Östen Undén och Sture Petrén – alltså han själv – att ta upp en diskussion i folkrätt med herr Bodström, som det står.

Sammanfattningsvis tycker jag att det är logiskt av Lindgren att söka befrielse från ett uppdrag, givet av en regering som för en enligt honom så undermålig utrikespolitik och av en utrikesminister som han inte har den ringaste respekt för. Varför skall han försätta sig i en sådan lojalitetskonflikt?

Om utrikesministerns handläggning säger utskottet att det inte har kunnat finna att utrikesministern skulle ha prioriterat andra kvalifikationer för ledamotskap i nämnden än som finns angivna i instruktionen. Den ersättare som valts från näringslivet har en mer aktuell kunskap om dess synpunkter på aspiranter till UD än Lindgren har.

En synpunkt som utskottet dessutom vill framföra med anledning av det inträffade har det kritiska innehållet, att bedömningen av en persons lämplighet för ett förtroendeuppdrag i normalfallet givetvis bör göras i anslutning till ett eventuellt ny- eller omförordnande och inte mitt under förordnandeperioden. Utrikesministern borde ha skaffat sig denna kunskap innan han beslöt omförordna den ledamot vi nu diskuterar.

Därmed ber jag att få yrka avslag på reservationen.

Anf. 84 AXEL WENNERHOLM (m):

Fru talman! Mot den här affären, som vi väl kan kalla Lindgrenaffären för att inte provocera Yngve Nyquist, finns det icke ett uns av kritik från utskottets annars så respekterade ordförande eller från hans socialistiska vänner. Han vill tydligen inte reagera mot det faktum att om man skriver en artikel som är kritisk mot någon som tidigare räckt en handen riskerar man repressalier.

Konstitutionsutskottet har för mig och jag hoppas för många en position som gör att man gärna vill följa dess utslag. Här riskerar vi då ett utslag som innebär att man godkänner repressalier vid uttryck för en uppfattning som inte överensstämmer med makthavarens. Jag tycker att detta är mer än anmärkningsvärt – det är beklagligt.

Anf. 85 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Jag tycker det var bra att Olle Svensson påminde om att det i majoritetens skrivning framförs i varje fall en viss kritik när man drar fram att prövningen av en persons lämplighet skall göras innan han förordnas. Men jag tycker inte det var bra att också Olle Svensson åberopade Hugo Lindgrens eventuella åsikter i utrikespolitiska frågor, än mindre att han

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Beslut beträffande
ledamotskap i
UD:s antagnings-
nämnd*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

åberopade vad Hugo Lindgren har för uppfattning – om den är låg eller hög – om utrikesministern. Jag är rädd för att Olle Svensson har rätt i att det bl. a. var Hugo Lindgrens uppfattning på den punkten som kom Lennart Bodström att reagera och reagera så skarpt som han gjorde. Det är just det jag haft invändningar emot när jag har sagt att den som är ledamot av en regering måste tåla kritik. Det råder andra villkor i politiken än för den som är ordförande för en större fackförening. Det kan bero på oerfarenhet hos Lennart Bodström att han gjorde som han gjorde, men den bristande erfarenheten har förlätt honom att handla tvärtemot tryckfrihetsförordningen och grundlagarna, och det är faktiskt illa.

Snälla, rara Olle Svensson! Även Lennart Bodström tog, under utskotts-förhöret, upp Afghanistan. Det är nu på det sättet att nästan varje debatt jag har haft här i riksdagen med Lennart Bodström har rört Afghanistan. Det var precis lika odiplomatiskt att använda just det argumentet som att använda påståenden om Lindgrens kvinnosyn. Jag tycker inte att Olle Svensson skall fortsätta den argumenteringen. Vi är fullständigt eniga om att det är ett elände att ryssen sitter i Afghanistan.

Anf. 86 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Det rör sig här inte om någon repressalieåtgärd. Vad jag tillät mig säga var att om man har en så olikartad utrikespolitisk inställning i förhållande till regeringen som Hugo Lindgren har visat sig ha och om man hyser så ringa respekt för den som har förordnat en, måste det väl vara naturligt att man – som också gjordes efter samtalet – ansöker om entledigande från sin befattning i antagningsnämnden. Jag vill bara upppepa: Hade utrikesministern kunnat göra sig underrättad om dessa förhållanden på ett tidigare stadium, hade det varit det bästa.

Anf. 87 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Också s. k. silkesnören är repressalier. Det är inte bättre att de förekommer när det handlar om tryckfriheten.

Anf. 88 AXEL WENNERHOLM (m):

Fru talman! Hugo Lindgrens uppgift var att medverka i urvalet av blivande framstående svenska diplomater, inte att utforma svensk utrikespolitik.

Anf. 89 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Beslut beträffande ledamotskap i UD:s antagningsnämnd anmälda talarna haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 13 a: Åtgärder för att stödja svensk export allmänt och insatser i u-länder samt avsnitt 13 b: Viss kreditutfästelse m. m. avseende Algeriet.

Anf. 90 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! BPA:s affärer i Algeriet och de märkliga turer som förevarit har ägnats stor uppmärksamhet av konstitutionsutskottet i årets granskning. Det är bra att så har skett. Detta är en affär som företer en rad konstigheter.

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
satser i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

och det är tillfredsställande att försöken att dölja vissa händelser inte har lyckats.

Enligt utskottsmajoriteten handlar det om två helt skilda saker utan något inbördes samband. Å ena sidan har det folkrörelseägda byggnadsföretaget BPA haft svåra problem med sitt dammbygge i Algeriet, vilket lett till att företaget hotas av konkurs på grund av uteblivna betalningar som en följd av den tvist som förevarit mellan BPA och den algeriska staten.

Å andra sidan har den svenska regeringen, efter en hemlighetsfull och märklig handläggning, erbjudit Algeriet en kredit, som beloppsmässigt – vad avser det s. k. gåvoelementet i krediten – ungefär överensstämmer med den skuld som Algeriet hade till BPA och som BPA alltså hade svårt att få ut av den algeriska staten. I denna kreditgivning och i kontakterna med Algeriet och BPA spelar ett antal personer, t. ex. den svenske Algerietambassadören Jean-Christophe Öberg, statssekreterare Carl Johan Åberg och statsminister Olof Palme, en viktig roll.

Utskottsmajoriteten liksom de inblandade har hävdat att det bara är tillfälligheter och att det inte finns något samband mellan dessa två händelser. Det är i så fall, fru talman, ett antal sammanträffanden som utmanar alla rimliga sannolikhetskalkyler.

Det finns här inte tid att gå igenom alla turer i denna märkliga affär. I massmedia har också gjorts rejäla genomgångar. Inte minst i tidningen Expressen har presenterats ett unikt material. I utskottets betänkande finns en beskrivning av händelseförloppet. Utifrån denna, som – det vill jag understryka – det råder enighet om, kan ett antal konstateranden göras.

1. BPA:s ledning tog under hösten 1982 direkt kontakt med statsminister Palme för att få hjälp i den tvist som man hade med det algeriska hydraulikministeriet. Frågan togs sedan upp av stats- och utrikesministrarna under den algeriske utrikesministerns besök i Sverige i januari 1983. Redan från början handlades denna fråga på absolut högsta politiska nivå i Sverige, vilket inte torde vara särskilt vanligt när det gäller svenska företag med problem av detta slag.

2. I mitten av oktober 1983 besökte statssekreterare Carl Johan Åberg Alger för att försöka åstadkomma en lösning av BPA:s tvist med de algeriska myndigheterna.

Detta resulterade i att man överenskom att ambassadörerna i resp. land skulle försöka åstadkomma någon form av lösning, och de fick i uppdrag att göra detta.

Även här, fru talman, kan man konstatera att en hög svensk tjänsteman, en politiskt tillsatt statssekreterare, gör en insats som får betraktas som mindre vanlig.

3. Statsrådsberedningen sände i november 1983 en speciell emissarie, Stefan Noréen, för att informera sig om frågan. Någon skriftlig rapport åstadkom han inte, utan han rapporterade direkt till statsministern.

Även här, fru talman, föreligger ett märkligt förhållande. Det är inte särskilt vanligt – ja, det måste betraktas som unikt – att någon från statsrådsberedningen, en av statsministerns närmaste medarbetare, deltar i

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
sats i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
sats i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

arbetet att lösa en ekonomisk tvist av det slag som här förevar.

4. I november 1983 meddelade i en skrivelse den svenske Algerietambas-
sadören Jean-Christophe Öberg de algeriska myndigheterna att den svenska
staten ville erbjuda Algeriet en kredit på en miljard kronor med ett
gåvoelement på 250 milj. kr.

Här, fru talman, är ytterligare en konstig sak. Brevet var behäftat med
felaktigheter – man fick från svensk sida göra korrigeringar, sända förklarande
brev, för att det inte skulle bli tokigt. Ambassadören Öberg handlade
uppenbarligen i mycket stor hast. Han var övertygad om att här gällde det att
handla mycket snabbt. Varför? Det följer strax en förklaring.

5. Någon beredning av detta löfte gjordes inte i en s. k. allmän beredning i
regeringen och något formellt regeringsbeslut fattades inte. Detta är också
märkligt. Här rör det sig om miljardbelopp, med ett gåvoelement på 250
milj. kr. Någon dragning i allmän beredning görs inte. Däremot ger
finansministern sitt klartecken.

Man tycker, inte minst ur konstitutionell synpunkt, att det vore rimligt,
innan regeringen ställer ut den här typen av miljardlöften, att det sker en
formellt korrekt beredning. Men det gjorde det alltså inte.

6. Det organ som formellt handlägger frågorna, BITS, fick besked om att
krediten enligt regeringens önskan skulle beviljas först vid dess sammanträde
den 7 december 1983, alltså efter det att de algeriska myndigheterna hade
fått del av erbjudandet, efter det att man hade fattat beslut på svenskt
politiskt håll.

Även här har man uppenbarligen handlagt ärendet på ett mycket speciellt
sätt. Man har gått vid sidan av de ordinarie kanalerna. Man var uppenbarli-
gen rädd för att ärendet annars hade kunnat försenas eller kanske t. o. m. att
det inte hade blivit någon kredit alls.

De här sex punkterna är vi helt överens om i utskottets recit. De är alltså
odiskutabla.

Fru talman! Det har varit svårt att få fram sanningen i detta ärende.
Statsministern har t. ex. vägrat att svara på de tio frågor som Expressen
ställde till honom förra året och som jag – för att få någon reaktion från
regeringen – framställde till statsministern i interpellationens form. Också då
vägrade han att svara och lämnade frågan vidare till utrikesministern.

Inför utskottet påstår emellertid statsministern att han har svarat på
frågorna, vilket är osanning. Också här ljuger alltså statsministern inför
utskottet.

Utskottsmajoriteten menar att det inte finns något samband mellan
kreditgivningen och BPA:s trassliga Algerietaffärer. Detta förtjänar inte
tilltro. Hela handläggningen av ärendet tyder på att affären är sjuk. Hade det
saknats ett samband, hade ärendet handlagts annorlunda. Det hade inte
behövts något hemlighetsmakeri, och statsministern hade då kunnat svara på
de frågor som ställts till honom både i massmedia och i riksdagen.

Nu måste vi konstatera att det med till visshet gränsande sannolikhet
verkligen finns ett samband. De sex punkterna som jag nämnt om handlägg-
ningen tyder klart på detta.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
satsen i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

Det finns ett tidsmässigt samband mellan frågorna. Regeringens kreditlöfte kommer när BPA ber regeringen om hjälp och företagets situation är akut.

Det finns ett beloppsmässigt samband. Gåvoelementets storlek stämmer överens med den fordran som BPA hade på den algeriska staten.

Det finns ett personmässigt samband. Det är samma personer som förhandlar i de båda affärerna, och det är personer som normalt inte skulle engagera sig i den här typen av frågor.

Utskottets borgerliga ledamöter har kommit till slutsatsen att regeringen och i första hand statsministern inte kan undgå kritik för handläggningen av ärendet. Det finns anledning att nämna att också majoriteten inser att själva handläggningen av kreditärendet aktualiserar en översyn av rutinerna när det gäller kreditgivningen i sådana här fall i fortsättningen.

I detta ligger ett halvt erkännande att det ligger en hund begraven i ärendet. Men att gräva upp den vågar man sig inte på. Då hade man tvingats medge att BPA-affären har präglats av ett sätt att hjälpa ett det socialdemokratiska partiet närstående företag som väcker allvarliga farhågor för regeringsmaktens utövande.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 7.

Anf. 91 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Just på den här punkten har konstitutionsutskottet gjort en mycket omfattande granskning. Vi har frågat ut totalt åtta personer; det har varit statsråd, det har varit ambassadörer, det har varit generaldirektörer och statssekreterare och jag vet inte allt. Och det har kommit fram mycket av intresse vid den här genomgången.

Jag vill gärna understryka att vår utrikeshandel, framför allt vår export, är av största betydelse för vårt land, speciellt för industrisysselsättningen. Exporten främjas på olika sätt, med flera instrument och under medverkan av olika myndigheter. Vi har Sveriges exportråd, som är det centrala organet, och vidare exportkreditnämnden, BITS som sysslar med krediter för u-länder och AB Svensk Exportkredit. Slutligen har vi utrikesdepartementet med dess ambassader.

Låt mig understryka att vi här dock är ense, regeringsföreträdare och opposition. Det är självklart att svenska ambassader skall hjälpa inte bara enskilda svenska medborgare när de är i nöd, utan också svenska företag när de är i nöd. Det kan vara enskilda företag, det kan vara statliga företag och det kan vara folkrörelseägda företag, som i det här fallet BPA.

Utskottets genomgång av exportärendena ger emellertid vid handen – det är i alla fall min bedömning – att samordningen inte är god. Det rycks i en massa trådar utan något gott samband. Vi hade ju här exemplet BITS, som ställdes åt sidan genom att regeringen ryckte så intensivt i den tråd som man där tyckte låg närmast till hands.

Granskningen har också visat att vissa utlandsmarknader är osunda. Vissa länder, och dit hör Algeriet, kräver både gåvor och räntesubventioner för att vi skall få göra affärer, och det är faktiskt tvivelaktigt om vårt land skall lägga ut så mycket pengar enbart i glädjen att få göra affärer. Totalt sett för

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
sats i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

folkhushållet är det inte så säkert att det blir någon vinst.

Många drar i samma tråd, och det är inget nytt. Vi har under den senaste treårsperioden fått uppleva utvecklingen av ett dubbelkommando på det utrikespolitiska området. Statsrådsberedningen har mer och mer utvecklats från att ha samordnande uppgifter till att nu tydligen få direkt operativa uppgifter. Jag vill här, liksom Anders Björck, stanna något vid den roll som departementssekreteraren Noréen spelade i denna fråga. Han hade skickats till Alger med speciella uppdrag helt vid sidan om utrikesdepartementet. Det finns inga dokument som visar vad han gjorde. Det är tecken på de operativa uppgifter som statsrådsberedningen nu börjar ta på sig.

En fråga som ställts i sammanhanget är om det finns ett otillbörligt samband mellan BPA-frågan och kreditutfästelserna vid förhandlingarna med Algeriet. Huruvida det har gjorts utfästelser från den svenska regeringens och svenska myndigheters sida att BPA-tvisten med den algeriska staten skulle lösas genom ett gåvoelement på 250 miljoner eller inte lär vi aldrig få något verkligt besked om. Sambandet mellan BPA och de svenska kreditutfästelserna har ihärdigt förnekats av regeringsrepresentanter. Men även om de svenska regeringsrepresentanterna sagt sanningen, och hela sanningen, vid utfrågningar inför KU – jag vill inte alls påstå att de utfrågade ljuger – återstår en fråga: Kan man utesluta möjligheten att den algeriska regeringen och de algeriska myndigheterna tänkt sig en lösning av BPA-tvisten på så sätt att man först förhandlar åt sig en direkt gåva eller förmånliga kreditvillkor från Sverige för att sedan ge BPA en hygglig ekonomisk uppgörelse? Om detta lär vi heller inte få några säkra besked, för vi kan ju inte kalla in representanter för den algeriska staten till en utfrågning inför KU. Vad vi däremot kan notera som ett faktum är BITS-beslutet den 7 december 1983 om ett gåvoelement på 250 miljoner. Detta har ännu inte utbetalats till de algeriska myndigheterna. Samtidigt är BPA:s ekonomiska tvist med Algeriet ännu inte löst. Kan man undgå att fastna för misstanken att här finns en koppling?

Till sist, fru talman! En sak är dock klar. Det finns – det har den här granskningen visat – brister i kommunikation i regeringen, mellan regeringen och våra utlandsmyndigheter samt mellan regeringen och svenska myndigheter. Själva handläggningen av utlandskreditfrågan vad gäller Algeriet förtjänar kritik.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 7.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 92 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! En omfattande diskussion och debatt har ägt rum som följd av de ekonomiska svårigheter BPA har haft i samband med sina åtaganden i Algeriet och de ekonomiska utfästelser regeringen tidsmässigt parallellt gjort till detta land.

Jag vill understryka att jag finner det tillfredsställande att KU tagit upp just

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.**Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
satsen i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

detta ärende till granskning. Det gäller ett företag vars ägare mycket ofta i olika sammanhang klart uttalat sin nära anknytning till socialdemokratiska partiet. Stora grupper av ägare, med eller mot sin vilja, är kollektivt anslutna just till regeringspartiet. Av de utfrågningar som är bifogade till betänkandet framgår det inte, som jag ser det, att regeringsrepresentanterna är fullt medvetna om att det finns ett speciellt behov av att granska just sambandet BPA-regeringen och krediterna mot bakgrund av detta samband. Hearingen med statsministern var i och för sig mycket säregen. Vi har hört det tidigare i dag, varför jag inte skall ta upp den debatten igen. I utfrågningen av statssekreterare Gösta Edgren framgår mycket klart att han är medveten om att detta är en känslig fråga, just med hänsyn till det sambandet.

Vad har då granskningen gett för resultat? Jo, representanterna från folkpartiet, moderata samlingspartiet och centern finner skäl att rikta anmärkningar mot regeringen på en rad punkter.

De normala formella handlingsrutiner som bör gälla vid handläggningen av ärenden av denna art har frångåtts, och det finns skäl att rikta kritik mot statsministern för detta. Utan regeringsbeslut och utan att ärendet varit handlagt i beredningen för internationellt tekniskt samarbete har Sveriges ambassadör i Algeriet instruerats att på statens vägnar utlova en kreditram på 1 miljard och dessutom gåvor på 250 miljoner. Även om – som Sven-Erik Nordin tidigare sagt här – att det inte går att bevisa ett samband, är det med hänvisning till BPA:s aktiva roll, som framgår av utfrågningarna, värt att konstatera att gåvobeloppet ganska väl överensstämmer med BPA:s fordran i Algeriet.

Det är också värt att påpeka att ambassadören i början av handläggningstiden fick missvisande instruktioner om kreditutfästelserna, och att det också har komplicerat handläggningen. Det mottagande landet har ju fått ändrade förutsättningar för de krediter som skall ges.

Det förefaller, herr talman, som om kommunikationerna inte fungerat tillfredsställande vare sig inom regeringskansliet eller i fråga om kontakterna med ambassaden. Handläggningen av frågor av den här arten kan ha stor betydelse också för de framtida kontakterna med berört land, och det är angeläget att ta den tid i anspråk som behövs för erforderliga utredningar både hos berörda myndigheter inom landet och hos utlandsmyndigheterna.

Herr talman! Den formella handläggningen ger alltså skäl att rikta anmärkning mot regeringen i detta ärende, och jag yrkar bifall till reservation 7.

Anf. 93 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få göra en kort deklARATION med anledning av vpk:s hållning i denna fråga i konstitutionsutskottet.

Det har alltså gjorts gällande att den algeriska staten skulle ha erbjudits visst bistånd för att i gengäld godta fordringar från ett svenskt byggföretag. Vi har tyckt att detta är ytterligare ett exempel på skall vi säga litet ansträngt konstruerade frågeställningar som den borgerliga oppositionen sysslar med.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
satsen i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

Även jag kan instämma i vad Lars Ernestam sade, att det inte går att bevisa något samband.

Beskyller man någon för brott mot en konstitutionell regel eller någonting som har med konstitutionellt gott uppförande att göra, får man förete rimlig grad av bevisning. Någon sådan bevisning finns inte i sammanhanget, menar vi. Man kan inte komma med så vaga ting som att olika saker sammanfaller i tiden. Det ligger i sakens natur att i de svenska officiella utrikesrelationerna är det en otrolig massa ärenden som sammanfaller i tiden. Det är inget bevis på ett samband. Det sker en ständig cirkulation av ärenden och förhandlingar i de mest disparata frågor, utan att det därför finns något samband eller att den ena handläggningen påverkats av den andra. Man kan inte resonera så om man vill skapa någon grund för en kritik eller för ett fördömande av ett visst beteende från regeringens sida.

Vi har från vår sida funnit att regeringens sätt att handlägga det hela är normalt med hänsyn till de omständigheter som förelegat. Man måste i sammanhanget beakta att man inte kan bedöma Sveriges relationer och sättet att praktiskt hantera dem med Algeriet på samma sätt som med t. ex. Västtyska förbundsrepubliken eller Frankrike. Algeriet har en annan politisk och administrativ struktur och en annan praxis. Det medför bl. a. att politiskt ansvariga regeringsföreträdare måste kopplas in i fler sammanhang än när man har relationer och kontakter med västeuropeiska länder. Detta gäller inte minst i internationella biståndssammanhang, ekonomiska sammanhang, osv. Handeln i Algeriet är inte organiserad på samma sätt som i Sverige, och handelspolitiska ting handläggs där i politiska instanser, vilket inte brukar vara fallet i en rad andra länder.

De kreditdiskussioner som det talats om tillkom av en helt oberoende och naturlig anledning – det var mer eller mindre dags för en ny kredit. Regeringens medverkan i de preliminära samtalen, eller förhandlingarna, var en helt naturlig sak och försiggick även för övrigt i normala former. Båda parter har i sammanhanget uppträtt på ett sätt som helt står i motsättning till vad de borde ha gjort om det hade funnits något samband mellan kreditgivningen och önskan att hjälpa BPA med dess fordran på den algeriska staten. För det första var det länge synnerligen oprecist vad för slags kredit och bistånd det skulle bli fråga om, och algerierna gjorde först i ett senare skede klart vad de egentligen var intresserade av. För det andra har Sverige uppenbarligen haft svårt att konkurrera med andra kreditgivarländer som erbjuder förmånligare villkor. Också i detta hänseende skulle beteendet från svensk sida ha varit ett annat om krediten och biståndet haft ett samband med BPA.

När det slutligen gäller den s. k. beloppsmässiga överensstämmelsen kan jag av handlingarna inte finna annat än att man menar att det skulle finnas någon indiciebevisning i det faktum att det ena beloppet är ca 160 miljoner och det andra 250 miljoner. Jag har något svårt att finna att den stora skillnaden mellan dessa båda belopp skulle tala för något påtagligt samband som skulle kunna bilda grund för konstitutionella anmärkningar mot en regering. Vi har från vårt partis sida funnit att det är fråga om ett helt begripligt sammanfallande i tid och inte någon konspiration.

Herr talman! I detta betänkande finns det en fyllig redovisning av regeringens åtgärder för att stödja svensk export, och detta med speciell tonvikt på insatserna i de s. k. statshandelsländerna. Både i promemorior och i stenografiska uppteckningar kan var och en ta del av ett delvis unikt material. Vi konstaterar, som Sven-Erik Nordin sade, i enighet att stöd i olika former från statens sida har fått en allt större betydelse när det gäller att främja svensk export, inte minst för handel med u-länder och s. k. statshandelsländer. Formerna för regeringens engagemang och det aktiva stöd som lämnats föranleder inte några invändningar från utskottets sida.

När det gäller kreditutfästelsen till Algeriet gjordes från anmälan Anders Björck gällande redan från början att det skulle föreligga ett samband mellan denna och de problem som BPA ställts inför bl. a. på grund av den uppkomna tvisten med det algeriska hydraulikministeriet.

Sedan vi sett en rad handlingar och haft utfrågningar har vi kommit fram till att det inte finns något stöd för påståendet att det skulle föreligga ett otillbörligt samband. Tvärtom framstår det som helt självklart att även då det gäller ett folkrörelseföretag skall man lämna förhandlingsmässigt stöd, såsom sker till andra exportföretag som befinner sig i trångmål. Ambassadör Öbergs medverkan i en förlikningskommission framstår som helt naturlig. Denna medverkan har för övrigt flera paralleller i andra sammanhang då företag har haft relationer till motparter i statshandelsländer. BPA:s tvist är för övrigt ingalunda uppkärad. Företaget har inte fått ut en dinar för sina fordringar.

Utskottets granskning har sedan Expressens och Anders Björcks konspirativa idéer visat sig sakna verklighetsunderlag kunnat koncentrera sig på beslutsgången i de komplicerade kreditgivningsfrågorna.

De olika turerna i brevväxlingen mellan ambassaden och den algeriska regeringen visar att det fanns brister i kommunikationerna mellan berörda befattningshavare. Det kan man konstatera utan att insinuera att något otillbörligt har skett. I sammanhanget bör beaktas att u-kreditsystemet är nytt och dessutom är mycket komplicerat. Det är många olika befattningshavare och instanser som måste bedöma en rad frågor innan definitiva beslut kan fattas.

Utskottets något kritiska slutsats blir att det är motiverat med en översyn av rutinerna inom regeringskansliet och i förhållande till berörda utlandsmyndigheter.

Jag är en aning förvånad över reservationens utformning. Varför anmärka på statsministern, som i detta fall har förmedlat kontakter av betydelse för företag som har arbetat på den algeriska marknaden men inte gjort något annat?

Det framgår också av uttalanden här att det, trots den gemensamma reservationen, finns olika uppfattningar hos mittenpartierna resp. hos moderaterna. Sven-Erik Nordin sade att det har gjorts en grundlig utredning. Lars Ernestam menade att det inte kan bevisas något samband. Då återstår Anders Björcks insinuation att det finns en hund begraven.

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
satser i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
satsen i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

Samtidigt som jag yrkar avslag på reservationen ber jag att Anders Björck gräver upp denna hund. Man skall inte komma med insinuationer efter det att konstitutionsutskottet har gjort en utförlig granskning.

Anf. 95 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Man får vara tacksam för att den begravna hunden, tack vare Expressens avslöjanden, faktiskt är ganska uppgrävd. Om inte Olle Svensson har förstått vad som har hänt, finns det kanske anledning att påminna honom och andra som hävdar att allt varit helt normalt om några saker:

Ta t. ex. hur BITS, det organ som har till uppgift att bereda och fatta beslut i sådana här ärenden, fick reda på kreditutfästelserna. BITS styrelse fick några minuter innan dess sammanträde den 7 december tog sin början besked om att styrelsen kvickt skulle fatta ett beslut, därför att det var bråttom. Ingen normal beredning förekom. Kansliet visste ingenting. Såvitt jag kan förstå visste knappast någon i styrelsen – möjligen med ett enstaka undantag – något om det hela. Däremot kände ambassadören Öberg till det, för han hade skrivit ett brev i ärendet. Likaså visste de algeriska myndigheterna om utfästelserna. Varför, herr talman, detta hemlighetsmakeri, om allt hade gått korrekt till?

Menar Olle Svensson att BITS behandlades på ett korrekt sätt? Det kan faktiskt inte vara rimligt att den ansvariga myndigheten några minuter innan det formella beslutet skall fattas får reda på att utfästelser av miljardomfattning har gjorts.

Menar Olle Svensson och andra att det är normalt att en person från statsrådsberedningen, en av statsministerns utrikespolitiska medarbetare, när det uppstår en betalningstvist – det händer ju ofta att svenska företag råkar ut för denna typ av problem utomlands – beger sig på en hemlig resa till landet i fråga? Det skrivs ingen reserapport, utan medarbetaren rapporterar muntligen direkt till statsministern. Är detta normalt? Ligger här icke en hund begravnen?

Kan Olle Svensson ange ett enda exempel på att något annat företag har fått just denna behandling – att statsministern och utrikesministern engagerar sig, att miljardkrediter utställs etc.? Jag skulle i så fall vilja veta namnet på det företaget.

Det finns en rad andra konstigheter i detta ärende, men jag skall inte ta upp tid med att redovisa dem. Men är det t. ex. inte rimligt att beslut om miljardbelopp bereds på normalt sätt av utrikesdepartementets handelsavdelning och i regeringskretsen? Är det rimligt att löften kan utfärdas å regeringens vägnar utan några som helst formella beslut? Är det rimligt att den svenska Algerietambassadören i ett brev till de algeriska myndigheterna börjar med att åberopa statsministern och sammanträffanden med honom för att få till stånd en lösning på BPA:s betalningsproblem?

Herr talman! Om tiden medgav skulle jag kunna räkna upp omständighet efter omständighet som faktiskt är väldigt underliga. Jag tycker inte att man behöver vara särskilt konspirativt lagd för att finna att här är någonting som inte stämmer och att ärendet inte skulle ha handlagts på detta sätt om inte denna typ av speciella hänsyn hade funnits.

Anf. 96 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jag har undvikit att bryta staven över regeringens insatser för att hjälpa BPA. Jag tycker nämligen synd om BPA. Företaget borde faktiskt inte ha satt sitt namn under det olycksaliga kontraktet. Det har också verkliga experter på området uttalat.

Låt mig ställa några frågor till Olle Svensson. Har Olle Svensson någon teori om varför ingenting har hänt beträffande en ekonomisk uppgörelse mellan BPA och Algeriet? Varför har det regeringsbeställda beslutet om BITS-pengar inte gett något resultat i form av nya affärer, trots att ett och ett halvt år har gått sedan beslutet fattades? Det var ju en vådlig brådska i november–december 1983, men man kan ställa sig frågan varför det var så bråttom i det nu aktuella sammanhanget, när ingenting tydligen hände under denna långa tid.

Herr talman! Jag noterar att Olle Svenssons inlägg i debatten ger vid handen att också han uttalar kritik emot regeringen. Det framgår för övrigt också av majoritetens skrivning i betänkandet. På s. 42 står det nämligen:

”De frågor som ställts om u-kreditgivningen till Algeriet har vidare gällt huruvida regeringen kunde instruera ambassadören i Alger att utfästa viss u-kreditgivning utan att BITS styrelse dessförinnan tagit ställning till frågan. Rent formellt torde regeringen” – jag betonar ordet torde – ”enligt utskottet ha en sådan möjlighet – – –.”

Utskottsmajoriteten är alltså inte helt övertygad om detta. Majoriteten säger vidare att det finns ”vissa brister i kommunikationerna mellan berörda befattningshavare” och anser att detta aktualiserar ”en översyn av rutinerna i detta hänsceende inom regeringskansliet och i förhållande till berörda utlandsmyndigheter”.

I åtskilliga stycken är vi alltså gemensamt kritiska mot regeringens handläggning av frågan. Jag tycker att vi under debatten kanske ändå kunde ta fasta på den samhörigheten mellan majoritet och minoritet i utskottet, även om här finns den vanliga skillnaden att vi i minoriteten är något vassare i vår kritik.

Anf. 97 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Med tanke på kammarens ansträngda tidsschema skall jag fatta mig mycket kort.

Jag är förvånad över att mittenpartierna inte kunde ansluta sig till majoritetens kritik, som handlar om rutinerna i handläggningen av kreditfrågorna. Mittenpartierna förenar sig med Anders Björck, som i stället för att lägga fram några bevis om ett samband mellan BPA:s svårigheter och den kreditgivning som var avsedd att gynna andra exportföretag fortsätter med att ställa en mängd frågor. Det är en dålig avslutning på en lång granskning att fortsätta med att ställa frågor. Anders Björck har inga svar att ge när det gäller det påstådda sambandet, och därför tycker jag att det är litet konstigt att mittenpartierna har lierat sig med Anders Björck i den konspirativa tolkning av granskningen som han gett uttryck för i debatten.

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
satser i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Åtgärder för att
stödja svensk ex-
port allmänt och in-
sats i u-länder
samt viss kreditut-
fästelse m. m. av-
seende Algeriet*

Anf. 98 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Olle Svensson har tydligen inte läst vår reservation tillräckligt noga. Hade han gjort det, skulle han nog ha tagit sig en funderare över vem som har ljerat sig med vem. Han skulle då ha funnit att det i lika stor – eller kanske ännu större – utsträckning är Anders Björck som ljerat sig med oss, om hänsyn också tas till vad Anders Björck uttalat i tidigare debatter här i kammaren.

Jag skall ytterligare beröra en sak som kanske inte framgår alldeles tydligt av reservationen men som jag har påtalat här i debatten mera rakt ut. Det gäller den form av dubbelkommando som förekommer när det gäller utrikespolitiska angelägenheter, när statsrådsberedningen går in på det område som jag tycker att utrikesdepartementet borde ha förtroende att sköta själv.

Sedan noterar jag bara att Olle Svensson inte hade någon teori om varför ingenting händer vare sig med BPA eller med Algerietaffären, trots att det gått ett och ett halvt år.

Anf. 99 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Med anledning av vad Olle Svensson sade vill jag också anföra att vi inom folkpartiet står bakom den reservation som fogats till betänkandet i detta avseende. I mitt anförande höll jag mig mycket noga inom ramen för den reservationen. Vi har ansett att vi bör göra en skarpare markering än vad majoriteten gör.

Anf. 100 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag har efter förmåga försökt svara på Olle Svenssons frågor. Jag måste konstatera – och det får kanske bli slutpunkten i denna debatt – att när Olle Svensson hävdar att detta varit en helt normal handläggning ställer jag ett antal frågor och ber honom ge besked om hur BITS tvingats handlägga ärendet, om statsrådsberedningens inblandning och om det är något annat svenskt företag som har vederfarits en motsvarande uppmärksamhet. Då får jag inget svar. Men, herr talman, det är kanske ingen dålig slutpunkt på den här debatten, för det bestyrker om något intrycket att den här hunden är begraven och att ingen inom majoriteten vågar gräva upp den.

Anf. 101 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Innan vi sätter punkt ber jag att få uttala min tillfredsställelse över mittenpartiernas avståndstagande från mycket av det Anders Björck sagt i denna debatt och deras avståndstagande från det som var utgångspunkten för kritiken när vi började granskningen.

Anf. 102 ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnitten Åtgärder för att stödja svensk export allmänt och insatser i u-länder samt Viss kreditutfästelse m. m. avseende Algeriet anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 13 c: Vissa krediter till Nicaragua.

Anf. 103 OVE ERIKSSON (m):

Herr talman! Punkt 13 c i dechargebetänkandet angående vissa krediter till Nicaragua gäller en av regeringens många affärer. Även om man kanske inte kan rubricera denna affär som svindlande, innehåller den ändå många underliga turer.

I korthet handlar det om den kredit som beviljades Nicaragua någon månad efter statsminister Olof Palmes besök hos sandinistregimen. Huruvida löften om denna kredit lämnades under besöket har inte framkommit under granskningen. Flera företrädare för regeringen har bestämt hävdatt att några kreditlöften inte gavs vid statsministerns besök. Mot detta står uppgifter i den nicaraguanska pressen under Palmes besök att Sverige var berett att utöka biståndet dit.

Om det är riktigt att inga nya kreditlöften givits under besöket – och ingenting i granskningen motsäger detta – finns det ändå anledning att påpeka att samtal om biståndsfrågor inte får föras så att missförstånd kan uppstå och diskussionsinlägg tolkas som bindande löften om nya krediter. Biståndspolitiken är en angelägenhet för riksdagen när det gäller anslag och för SIDA när det gäller de enskilda projekten. Och det är just här man kan ha de största invändningarna mot Nicaraguaaffären. Efter Palmes besök kommer från sandinistregimen en kreditförfrågan som gäller finansiering av gruvutrustning. Den är ställd till statsministern. Exportkreditnämnden bedömer saken så att en kredit inte kan ges på kommersiella grunder utan en garanti. Efter medgivande från den nicaraguanska sidan tas denna garanti på 40 milj. kr. från framtida biståndsmedel, och regeringen beviljar exportkrediten.

Regeringen har här använt en ovanlig form för garanti. Det har också statssekreterare Gösta Edgren medgivit. Och utrikesministern har i ett frågesvar sagt att det tillämpade förfarandet är administrativt mycket invecklat och att det är att betrakta som en undantagsåtgärd. Beredning i biståndsorgan, utrikesutskott och riksdag sätts åt sidan. Att garantin inte skulle behöva utnyttjas förefaller vara ett önsketänkande. Exportkreditnämndens bedömning var ju att kreditvärdighet inte förelåg. Drygt hälften av biståndet förvandlas raskt till en garanti för en i och för sig önskad kredit. Men det sker utan hörande av vare sig riksdag eller biståndsorgan.

Det finns ingen anledning att principiellt invända mot att bistånd ges i bunden form vid leveranser av svenska varor som efterfrågas av mottagarlandet. Biståndsramen är också så vid att när beslutet togs fanns, och det finns också nu, medel som kunde ha använts för upphandling av den utrustning som Nicaragua så gärna ville ha.

Det vi reserverar oss mot är formen för kreditgivningen och hela handläggningen av ärendet. I den promemoria som upprättats i statsrådsberedningen med anledning av konstitutionsutskottets granskning av affären nämns över huvud taget inte SIDA. Regeringen har gjort biståndsfrågan till en egen angelägenhet och förbigått både biståndsorgan och riksdag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 8.

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Vissa krediter till
Nicaragua*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Vissa krediter till
Nicaragua*

Anf. 104 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! I reservation 8 riktas kritik mot formen för viss kreditgivning till Nicaragua. Den granskning av ärendet som skett har med all önskvärd tydlighet visat att den kritik som riktas mot statsministern och regeringen på denna punkt fullständigt saknar grund.

Moderaterna har också blivit helt isolerade i denna fråga och står ensamma för reservationen. Reservationen är, som jag ser det, ett skolexempel på vad som kan inträffa när man som moderaterna i utskottet här har gjort bygger argumentationen i en granskningsfråga på tidningsuppgifter och inte har kurage att dra tillbaka ärendet då det visar sig att underlaget inte håller. I så fall får man stå där, som moderaterna nu gör, ensamma, helt isolerade och tillintetgjorda.

Det har under granskningsarbetets gång hävdats, även här i riksdagen, att löften om en kortfristig exportkredit till Nicaragua skulle ha givits i samband med statsministerns besök där i februari 1984. Av materialet i granskningsbetänkandet framgår faktiskt att någon kortfristig exportkredit över huvud taget inte berördes när statsministern gjorde sitt besök i Nicaragua, och än mindre utlovades.

Trots att utskottets granskning klart utvisat att några löften om krediter inte givits under besöket, så fortsätter moderaterna ändå sin kritik. I sin reservation insunerar moderaterna att uttalanden gjorts som vållat problem och missförstånd, som Ove Eriksson här sade. När man tillåter sig sådant, så har man faktiskt inte några större anspråk på att utskottets granskning av regeringen skall vara någorlunda seriös.

Den 17 maj 1984 fattade regeringen beslut om att lämna garanti för en exportkredit om högst 40 milj. kr. för export till Nicaragua av svenska varor och tjänster. Det finns, herr talman, inte några som helst konstitutionella hinder för regeringen att fatta ett sådant beslut. Det är ju detta som det är viktigast att slå fast i debatten, eller menar Ove Eriksson att beslutet om exportkredit till Nicaragua är ett från konstitutionell synpunkt stridigt beslut. Det skulle vara bra att få besked på den punkten.

I ett frågesvar här i riksdagen 1984, som gällde exportkrediten till Nicaragua, betonade utrikesminister Lennart Bodström att Nicaragua befann sig i ett akut nödtillstånd, och eftersom landet inte kunde få kredit på kommersiella villkor bestämde sig regeringen för att den i det här fallet kunde acceptera ett förslag från Nicaraguas sida att Nicaragua skulle få använda kommande utfästa biståndsbelopp som borgen för den kredit som skulle upptas. Det finns, herr talman, ingenting särskilt anmärkningsvärt i detta, och det föreligger inte heller något konstitutionellt hinder för ett sådant ställningstagande. Därför yrkar jag bifall till utskottets förslag och avslag på reservation 9.

Anf. 105 OVE ERIKSSON (m):

Herr talman! Det är riktigt att vi moderater har blivit ensamma om reservationen, men detta säger i och för sig ingenting om styrkan och riktigheten.

När det gäller det eventuella kreditlöftet kan man naturligtvis konstatera att uppgift står mot uppgift. Jag sade i mitt första anförande att granskningen inte har gett något belägg för att något löfte har givits under Palmes besök i Nicaragua, och jag står gärna fast vid detta uttalande. Men vad som tydligen har skett – eftersom det ändå fanns tidningsuppgifter om motsatsen under Palmes besök i Nicaragua – är att någonting har sagts som kan tolkas så, att en kredit skulle ges. Det kan vara så, att de nicaraguanska myndigheterna och pressmännen gärna har velat göra denna tolkning.

Vi diskuterar ju inte bara den konstitutionella sidan utan också administrativa praxis. Regeringsföreträdare har alltså medgivit att det här är fråga om en krokig väg. Utrikesministern har sagt och jag citerar på nytt: "Det är ett administrativt mycket invecklat förfarande." Man kan fråga sig varför detta mycket invecklade förfarande valdes. Det fanns ju andra möjligheter. Varför inte använda de reguljära kanalerna och hänvisa till det bistånd som ändå fanns i en ram, beviljad av riksdagen? Varför inte utnyttja vad som redan hade bifallits?

Nu sade Kurt Ove Johansson att man på Nicaraguas förslag tog det här biståndet i anspråk för garantin. Men detta är inte sanning. Det var faktiskt på svensk sida som man såg möjligheten att använda Nicaraguas biståndsmedel för garantin. Förslaget kom inte från Nicaragua.

Anf. 106 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi har tidigare under debattens gång kunnat konstatera att det finns många slags fobier. Under granskningsarbetets gång – och det gäller inte bara detta ärende – har jag kommit fram till att moderaterna i konstitutionsutskottet måste lida litet grand av sambandsfobi. Det behövs kanske bara en illa underbyggd tidningsartikel för att denna sambandsfobi skall få näring. Genast skenar fantasin iväg hos de moderata ledamöterna i konstitutionsutskottet. De tycker sig se ett samband mellan statsministerns besök i Nicaragua i februari och ett beslut om exportkredit till samma land.

Att sedan utskottets insamlade underlagsmaterial klart visar att ett sådant samband inte finns hjälper tydligen inte i det tillstånd som moderaterna befinner sig i. Nog måste väl Ove Eriksson erkänna att det är litet egendomligt att moderaterna just i detta sammanhang står ensamma med sin reservation. De hade inte ens tillräckligt starka argument för att få med bröderna i de två andra borgerliga partierna. Jag tycker i och för sig att detta borde ha väckt någon liten eftertanke.

Men på en punkt skall jag ge Ove Eriksson rätt. Det är när han säger att den form som valdes var en krånglig form. Det har understrukits av utrikesministern och det betonades även när vi hade våra utfrågningar med t. ex. Gösta Edgren inför utskottet den 14 mars. Där framhöll han att det arrangemang som gällde Nicaragua knappast skulle kunna få prejudicerande karaktär eftersom det visade sig i praktiken vara ganska svåradministrerat. Men det faktum att den här vägen är svåradministrerad kan inte bilda underlag för konstitutionell kritik riktad mot den sittande regeringen. Alldeles uppenbart har regeringen rätt att fatta de beslut man i det här fallet

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Vissa krediter till
Nicaragua*

fattade. Ove Eriksson får inte glömma bort att det är en konstitutionell debatt som vi för här i kammaren i dag. Att han sedan vill blanda bort korten och komma med annat visar egentligen bara svagheten i den argumentering som Ove Eriksson presterar och likaså det bräckliga underlag som finns för den moderata reservationen.

Anf. 107 OVE ERIKSSON (m):

Herr talman! Vi lider nog inte av fler fobier än Kurt Ove Johansson och hans socialdemokratiska kolleger i riksdagen. Utan att ha varit med under de år socialdemokraterna var i oppositionsställning är jag övertygad om att många av de ärenden som anmäldes till konstitutionsutskottet för granskning då grundade sig just på tidningsuppgifter. Det är precis vad som har hänt här. Att vi sedan inte på något sätt har kunnat finna att regeringen har gett ett löfte i Nicaragua har granskningen visat.

Jag tycker också att det är viktigt, som vi har sagt i vår reservation, att inte samtal med representanter för biståndsländer förs i sådana termer att det kan uppstå missförstånd, så att de tror att de har fått löfte om nya ökade biståndsramar. Den saken hoppas jag att Kurt Ove Johansson håller med om.

Sedan vill jag återigen hävda att vi naturligtvis granskar konstitutionen, men vi granskar också regeringens administrativa praxis. Det är den vi har anmärkt på i detta sammanhang.

Anf. 108 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag tror ändå att Ove Eriksson lider av långt framskriden sambandsfobi. Det har faktiskt inte gjorts några uttalanden som på något sätt har förvirrat situationen. Jag utgår ifrån att Ove Eriksson ingående har tagit del av det material som föreligger på det här området. Då bör han ha funnit att regeringen fattade beslut den 17 maj 1984 om att lämna en garanti för exportkredit om högst 40 milj. kr. för export till Nicaragua av svenska varor och tjänster. Sedan har det förekommit – det framgår klart och tydligt av det material som utskottet har samlat in – en lång rad diskussioner innan ett avtal slöts, vilket skedde någon gång framemot hösten.

Men det som är viktigast att konstatera i det här sammanhanget är att regeringen inte har fattat något beslut som står i strid med de konstitutionella befogenheterna. Jag bestrider också den insinuation som Ove Eriksson försöker föra fram, att någon skulle ha fällt uttalanden om denna exportkredit som skulle kunna missförstås och tas för förhandslöften. Några sådana förhandslöften har inte givits.

Om man tittar igenom materialet från det som skett, inte minst protokollet från den frågedebatt som ägde rum här i riksdagen med utrikesministern, kan man klart dementera alla insinuationer åt det hållet.

Anf. 109 ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Vissa krediter till Nicaragua anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 13e: Fråga om oljeupphandling i Iran.

Anf. 110 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Av föreliggande handlingar i det ärende som vi nu behandlar, frågan om oljeupphandling i Iran, framgår att riksdagen våren 1982 beslöt att 4,1 miljoner m³ olja skulle inköpas enligt en särskilt upprättad plan under en femårsperiod. Bl. a. gällde detta inköp av 900 000 m³ budgetåret 1983/84. Med anledning härav begärde överstyrelsen för ekonomiskt försvar, ÖEF, 1 125 milj. kr. för inköp av denna kvantitet. I budgetpropositionen 1983 föreslog emellertid regeringen med hänsyn till den sjunkande oljekonsumtionen och det statsfinansiella läget att endast 600 000 m³ skulle köpas. Riksdagen beslutade i enlighet härmed.

ÖEF erhöll medel för inköp av den angivna kvantiteten olja och fick senare besked om att regeringen önskade att inköpet skulle fördelas så att en större del skulle köpas från Iran och resten från Nigeria eller Algeriet. Köpet från just Iran sammanhänge med syftet att utveckla handeln mellan de båda länderna.

Verkligheten visade emellertid redan under hösten 1983 att en ytterligare reduktion av oljeinköpet borde äga rum. Inom ÖEF stod det klart att det borde ifrågasättas om köpet över huvud taget skulle komma till stånd. Något beställningsuppdrag till Svenska Petroleum gavs därför inte. I november 1983 begärde ÖEF besked av regeringen om ärendets fortsatta handläggning. Regeringen lämnade emellertid ÖEF:s skrivelse utan avseende, vilket ÖEF tolkade så att köpet skulle fullföljas. En viss kvantitet olja inköptes också från Algeriet och lagrades delvis i Brofjorden.

I proposition 1983/84:110 föreslog regeringen att den statliga oljeregleringen skulle omfatta 2,7 miljoner m³ olja, vilket innebar en minskning av det befintliga lagret med 0,6 miljoner m³. Detta blev riksdagens beslut. För ÖEF var det naturligt att anmäla att inköpet av oljan från Iran inte skulle fullföljas.

Trots sitt eget beslut om utförsäljning av redan lagrad olja föreskrev regeringen att köpet med Iran skulle fullföljas, varvid skulle eftersträvas att upphandlingen genomfördes till konkurrenskraftiga priser. Något som helst behov av denna olja förelåg således inte. Därest köpet förverkligades skulle utförsäljningen av olja omfatta 1,2 miljoner m³.

Av utfrågningen av generaldirektör Gunnar Nordbeck i ÖEF inför konstitutionsutskottet framgår med all tydlighet att listpriset på olja i Iran låg avsevärt högre än priset på spotmarknaden. Inköpet skulle därför åsamka Sverige en förlust på minst 10, kanske 20, milj. kr. Det ligger alltså en omöjlighet i att förena detta oljeinköp med kravet att det skall ske på affärsmässiga grunder.

Herr talman! Regeringen fick således på ett relativt tidigt stadium budgetåret 1983/84 besked om att något behov av en oljeupphandling på 600 000 m³ olja inte förelåg. Regeringen föreslog själv att från det redan befintliga lagret av olja skulle utsäljas 600 000 m³. Regeringen fick därtill klara besked om att köp av olja i Iran för att därefter sälja den vidare skulle åsamka Sverige betydande förluster och att detta var helt oförenligt med kravet på köp på affärsmässiga grunder.

Trots dessa klara fakta vidhåller regeringen att köpet skall verkställas. Inte

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Fråga om oljeupp-
handling i Iran*

ens det förhållandet att köpet ännu inte kunnat komma till stånd har lärt regeringen någonting. Det är sannerligen inte underligt att det är som det är i Sverige på det ekonomiska området med chockhöjningar av räntan och panikpaket till förfång för framför allt löntagare och pensionärer.

Det finns således all anledning för riksdagen att rikta kritik mot regeringens handläggning av detta ärende. Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 9.

Anf. 111 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Det kan inte vara särskilt muntert att leda överstyrelsen för ekonomiskt försvar och samtidigt försöka hänga med i regeringen Palmes handelspolitiska turer. Som Nyhage nyss påpekade ville ÖEF få ett besked i frågan: Skall vi verkligen köpa mer olja, och det från Iran, när vi nu måste sälja olja? Inget svar. Regeringen förde nämligen andra handelsförhandlingar med Iran, och tanken var väl att oljan skulle smörja de affärerna.

Vi fortsätter fram till för ett år sedan, början av mars 1984. Då sade regeringen att man skulle sälja ut 1,2 miljoner m³ olja. Bara några veckor senare, den 29 mars, bestämde regeringen att oljeköpet i Iran ändå skulle fullföljas, av handelspolitiska skäl eller, för att citera det precis som det står, "med hänsyn till de handelspolitiska bindningar som föreligger i ärendet". Affärer av den typen är ju rena rama Ebberöds bank!

Kanske är det så att det dessutom finns en koppling mellan Iranoljan, Palmes fredsförhandlingar mellan Irak och Iran och Algerietaffären, som vi diskuterade för en stund sedan. Vissa personsamband finns där – det medgav Palme själv när vi hade det här uppe vid utfrågningen i konstitutionsutskottet.

Det här är, herr talman, ett nytt exempel på vilket trassel som uppstår när en regering försöker sitta på en massa stolar samtidigt, rycka i en massa trådar och på en och samma gång bedriva politik, handelspolitik och affärer. Det går tydligen inte ihop.

Vad vi kan notera är att regeringens beslut att köpa mer olja inte stämmer med riksdagsbeslutet. Beslutet som sådant var dessutom ekonomiskt galeit. Sedan har de här affärerna lyckligtvis inte satts i verket, men det är snarare tur än skicklighet.

Detta gör, herr talman, att man inte kan underlåta att rikta kritik mot regeringen på den här punkten. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 9.

Anf. 112 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Som tidigare talare sagt uttryckte överstyrelsen för ekonomiskt försvar, mot bakgrund av att beredskapslagren för olja kraftigt skulle minska, tveksamhet om köp av en ny kvantitet på 600 000 m³.

Regeringsbeslut den 29 mars 1984 fastlägger att Iranoljan skall inköpas trots lagerminskningen, och det finns starka skäl att anföra kritik mot regeringen för det beslutet.

Att statliga organ medverkar vid s. k. motköp är i och för sig ingen ny företeelse. Det som i det här sammanhanget är anmärkningsvärt och som

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Fråga om oljeupp-
handling i Iran*

skiljer frågeställningarna här från tidigare ställningstaganden är det nya lagerläget. Beredskapslagren skall minska, och av utfrågningen med generaldirektör Gunnar Nordbeck framgår att försäljningar måste göras av en volym som inkl. den nya kvantiteten uppgår till inte mindre än 1,7 miljoner m³. Eftersom oljan måste säljas vidare innebär det att det finns stora risker för att staten kommer att göra förluster. Ju större kvantitet som skall placeras, ju större är förlustriskerna.

Jag vill i det här sammanhanget nämna, även om det inte framgår av granskningsbetänkandet, att regeringen parallellt också förbereder övergång till blyfri bensin. Beredskapslagren har därvid framhållits såsom ett hinder för en snabb övergång, vilket vi från folkpartiet vill ha. I det långa perspektivet behöver beredskapslagren givetvis förnyas och få en annan sammansättning. Det kan vara ytterligare ett skäl för att det nu är olämpligt att genomföra den helt motstridande ordergivning om inköp och försäljning som har gällt i detta ärende. När lagren skall dras ner och förändras, är det orimligt att köpa så stora kvantiteter. Det råder stort överskott på spotmarknaden. Om motköp skall göras, borde regeringen ha nyttjat andra myndigheter eller träffat överenskommelse med företag som kan nyttiggöra sig oljan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 9.

Anf. 113 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! I reservation nr 9 riktas kritik mot regeringen gällande viss oljecupphandling i Iran. Det kanske mest intressanta med denna fråga är att den oljeaffär med Iran som regeringen kritiseras för ännu inte har kommit till stånd. Skälet härtill är bl. a. att godtagbara kommersiella villkor hittills inte har kunnat uppnås. Att en eventuell upphandling skall ske på kommersiella grunder har bestämts av regeringen.

Sven-Erik Nordin sade att han tyckte att Gunnar Nordbecks arbete i ÖEF skulle vara ganska tråkigt under Palmeregeringen. Gunnar Nordbeck var faktiskt i utskottet på utfrågning. Ingenting tydde emellertid på att han tyckte att jobbet var tråkigt. Tvärtom var ju utfrågningen av Gunnar Nordbeck väldigt inspirerande. Det framgår väl av utfrågningen att han tydligen är mycket intresserad av sina arbetsuppgifter.

Sedan lyckades Sven-Erik Nordin även med konststycket att försöka sammanbinda oljan i Iran, som det ännu inte har träffats något handelslut om, med Palmes fredsförhandlingar. Det är kanske det mest fantastiska samband som vi har hört talas om här i dag. Det tyder på att den sambandsfobi som jag pratade om tidigare är en smittsam sjuka bland borgerliga politiker. Nu har tydligen även Sven-Erik Nordin drabbats kraftigt av denna egendomliga fobi, som vi har sett exempel på tidigare under denna dag.

Det som gör reservationen ännu mera anmärkningsvärd är att utskottets granskningsmaterial klart utvisar att de handelspolitiska bindningar som skett i denna fråga har gjorts inom ramen för av riksdagen fattade beslut. Våren 1983 beslöt nämligen riksdagen på förslag av regeringen att 600 000 m³

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Fråga om oljeupp-
handling i Iran*

råolja skulle köpas till ett beräknat belopp av 943 milj. kr. I regleringsbrevet för 1983/84 erhöll Överstyrelsen för ekonomiskt försvar 943 milj. kr. för nämnda kvantitet råolja.

Kort tid därefter meddelade regeringen önskemål om att 440 000 m³ skulle inköpas från Iran. Skälen till att en del av oljan skulle köpas i Iran var handelspolitiska. Våren 1983 hade diskussioner förts i syfte att utveckla handeln mellan Sverige och Iran. Utfästelser gjordes då för att i någon mån utjämna det svenska handelsöverskottet gentemot Iran. Köpen skulle genomföras som en motköpsaffär.

Regeringens uttalade önskemål om att överstyrelsen skulle köpa en viss kvantitet olja från Iran var ingenting konstigt i sig. Upprinnelsen till detta finns att söka, enligt vad statssekreterare Carl-Johan Åberg uppgivit inför utskottet, under åren kring 1980 när den dåvarande borgerliga regeringen styrde över en betydande del av överstyrelsens uppköp av olja till Iran.

Att regeringen villkorade en s. k. motköpsaffär är heller inte vare sig egendomligt eller anmärkningsvärt. En tidigare borgerlig regering hade handlagt ett motsvarande ärende på det sättet.

Riksdagen beslöt våren 1983 att ÖEF:s oljeupphandling skulle fortsätta. Det var innebörden av riksdagsbeslutet. Regeringen fick riksdagens uppdrag att fullfölja beslutet, ett uppdrag som helt följdriktigt lades på överstyrelsen sommaren 1983. I Iran fick man därefter besked om en svensk upphandling av olja. Det har framgått vid utfrågningen av statssekreterare Carl-Johan Åberg inför utskottet, att detta noterades av iranska utrikesdepartementet som ett åtagande från svensk sida och att det låg ett svenskt regeringsbeslut bakom.

Det bör också slås fast att det vid denna tidpunkt inte fanns några tvivel om att ÖEF behövde olja.

Som tidigare nämnts, skulle upphandlingen ske som en kompensationsaffär och genomföras på ett sätt som en tidigare regering hade tillämpat vid handläggning av ett motsvarande ärende. I praktiken visade sig detta inte vara alldeles problemfritt.

När den nuvarande regeringen synade de tidigare affärerna i sömmarna, visade det sig att de uppköp som tidigare hade skett på uppdrag av en borgerlig regering hade gjorts på ett sätt som var oacceptabelt för den nuvarande regeringen. Motköpen hade skett med hjälp av ett privat företag, som hade debiterat de exportörer som hade fått favörer av dessa uppköp en avgift, men den hade inte hamnat hos staten utan hade stannat hos det privata företaget. Ur konstitutionell synpunkt hade det säkerligen varit mer intressant att granska detta förhållande. Den nuvarande regeringen skall snarare ha beröm än kritik för att den satte stopp för den sortens affärer.

Den problematik som jag här har beskrivit medförde att regeringen fick fatta ett nytt beslut. Man fick helt enkelt upphäva kopplingen till det privata motköpsföretaget och förvandla upphandlingen till en s. k. rak oljeaffär. Till följd av den tidsmässiga fördröjning som därmed uppkom, vilken sammanföll med tveksamhet om oljan behövdes, föreskrev regeringen att uppköpet skulle ske på ett sådant sätt att man vid en återförsäljning inte skulle behöva

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Fråga om oljeupp-
handling i Iran*

registrera några förluster. De kammarledamöter som i sina inledningsanfö-
randen har fört resonemang om förlust eller inte förlust kan ju lägga på
minnet att regeringen har gjort en sådan föreskrift. Och jag vill än en gång
betona, herr talman, att det kanske mest intressanta med det här ärendet är
att oljeuppköpet som vi nu diskuterar faktiskt inte har ägt rum. Det har ännu
inte gått att åstadkomma detta köp på kommersiellt acceptabla villkor.

Sammanfattningsvis visar utskottets granskning ingenting annat än att
regeringen handlat helt i enlighet med det riksdagsbeslut som togs 1983. Nu
riktar reservanterna kritik mot regeringen för detta och tycks mena att
regeringen borde ha struntat i riksdagens beslut. Ni måste väl i ärlighetens
namn ändå medge, att det är litet bakvänt att rikta en konstitutionell
anmärkning mot att regeringen följer riksdagens beslut. Att sedan utveck-
lingen gick åt ett håll som riksdagen inte fullt ut kunde förutse vid sitt
ställningstagande våren 1983 ändrar ingenting därvidlag.

Med sin reservation visar reservanterna bara hur lättvindigt man tar den
konstitutionella granskningen och delar ut sina anmärkningar mot en
regering som följer riksdagens beslut.

Anf. 114 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Kurt Ove Johansson bör ha klart för sig att regeringen
kritiseras för handläggningen av hela frågan. Regeringens beslut är klart
motstridiga och inkonsekventa. Kurt Ove Johansson hänvisar till riksdagens
beslut och anser sig finna stöd där för regeringens handlande, men
verkligheten är ju den att helt andra förutsättningar uppstod under hösten
1983 än de som rådde när riksdagen fattade sitt beslut på våren 1983.
Självfallet är det regeringens skyldighet att ta hänsyn till dessa förändrade
förutsättningar och redovisa detta inför riksdagen och således inte handla
som om ingenting hänt.

Nu har regeringen handlat stick i stäv med vad den borde göra, och det är
detta vi kritiserar. Klart står alltså alltjämt att vi skall köpa olja som vi inte
behöver på förlustmässiga grunder. Inte ens det förhållandet att detta köp
inte går att fullfölja på de affärsmässiga grunder som regeringen själv har
föreskrivit får regeringen att ändra inställning i frågan.

Anf. 115 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! När man lyssnar till Kurt Ove Johansson grips man av stor
beundran för att det är möjligt att ta på sig så rosenskimrande glasögon när
man skall försvara att regeringen har handlat galet. Han ser bara nöjda och
glada generaldirektörer runt omkring sig. Han förgäter totalt att överstyrel-
sen för ekonomiskt försvar – som leds av en styrelse i vilken det finns
socialdemokrater – var med på att man skulle gå till regeringen och fråga, om
det verkligen var nödvändigt att göra en sådan konstig affär. Den läsningen
rekommenderar jag Kurt Ove Johansson.

Sedan slår han sig för bröstet och säger att affären ju ännu inte är gjord och
att den naturligtvis bara skall göras om det är ekonomiskt klokt. Jag vill
notera två saker. Affären är inte gjord därför att det inte är möjligt att göra

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Fråga om oljeupp-
handling i Iran*

någon ekonomiskt gynnsam affär. Då, Kurt Ove Johansson, kommer nästa fråga in i bilden. Bakgrunden till regeringsbeslutet i mars var ju att det fanns en handelspolitisk koppling, och nu frågar jag: Vad är det för viktiga exportaffärer som vi har gått miste om på grund av att den här oljan inte går att köpa till ett ekonomiskt bra pris? Kan vi få ett svar?

Anf. 116 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Det finns ingen bra parallell, Kurt Ove Johansson, till tidigare motköp, eftersom ordergivningen i det här fallet går helt kors och tvärs.

Kurt Ove Johansson tog upp de frågeställningar som gäller det förhållandet att köpet inte har kommit till stånd. Nu granskar ju konstitutionsutskottet regeringens beslut, och regeringen har beslutat om att köpet skall göras. Är det så – när nu Kurt Ove Johansson går in så starkt på detta att köpet inte kommit till stånd – att regeringen tänker återkalla eller ändra sitt beslut, skulle det vara motiverat att ta upp den aspekten. Men regeringens beslut är fattat. Det är det beslutet vi granskar.

Anf. 117 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt, herr Ernestam, att regeringens beslut är fattat, efter ett beslut som riksdagen fattade 1983. Det var det som jag försökte hävda så gott jag kunde i mitt anförande: att regeringen inte har gjort något annat än följt vad riksdagen har beslutat om. Det som är så fantastiskt är att Ernestam med sina borgerliga bröder i utskottet riktar konstitutionell anmärkning mot en regering som följer riksdagens beslut. Det är precis detta Ernestam tydligen nu börjar förstå.

Sedan tycker jag att om man tar sig tid och sätter sig ner och läser igenom den borgerliga reservationen 9, finner man att den på åtminstone en punkt är helt missvisande. Jag vet inte om det är medvetet eller om det är fråga om felskrivning. Där står att läsa att riksdagen våren 1983 beslutade om att den statliga råoljelagringen skulle minska. Jag säger att detta inte är korrekt. Riksdagen beslutade våren 1983 att med ändring av riksdagsbeslutet från 1982 i stället för 900 000 kubikmeter råolja för budgetåret 1983/84 inköpa 600 000 kubikmeter råolja genom överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Detta är, mina herrar, inte detsamma som ett beslut om att minska råoljelagringen, än mindre att vissa kvantiteter, som det står i reservationen, skulle utförsäljas. Förslaget om att minska råoljelagringen genom viss utförsäljning presenterades i proposition 1983/84:110.

Man kan alltså inte helt frigöra sig från tanken att den gemensamma borgerliga reservationen i hög grad bygger på det enkla faktum att reservanterna inte har riktigt klart för sig i vilken ordning de olika riksdagsbesluten har fattats, detta trots att vi i utskottet bemödat oss om att på ett pedagogiskt sätt, vill jag påstå, framställa själva sakförhållandet.

Till sist skulle jag vilja säga till Sven-Erik Nordin att problemet är om vi med en bibehållen trovärdighet och utan negativa konsekvenser för svensk export kan ta tillbaka det åtagande som gjorts sommaren 1983. Men

konklusionen av den diskussion som vi fört här i dag, och det är detta som är intressant från konstitutionell utgångspunkt, är att regeringen har handlat på grundval av riksdagens beslut. Det visar det underlagsmaterial som tagits fram. Jag hävdar, även om ni hävdar motsatsen, att det är precis vad en regering skall göra – rätta sig efter de beslut som riksdagen fattar.

Anf. 118 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Det fantastiska, för att använda Kurt Ove Johanssons ord, i den här frågan är att regeringen inte accepterar att helt andra förutsättningar förelåg hösten 1983 än när riksdagen fattade sitt beslut våren 1983. Det tyder sannerligen inte på någon handlingskraft hos en regering som inte inser att den har en skyldighet att rätta sig efter en klar och otvetydig verklighet och ge riksdagen besked härom.

Anf. 119 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Om jag uppfattar Kurt Ove Johansson rätt talar han om manliga reserver i här. Jag vill bara påpeka att det finns både manliga och kvinnliga reserver i konstitutionsutskottet.

Är det inte så, Kurt Ove Johansson, att en regering måste ta häyn till reella förhållanden? Vi har väl en regering för att leda landet och vidta de förändringar som därvid är påkallade.

Anf. 120 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Det finns kanske anledning att göra Hans Nyhage uppmärksam på att det faktiskt är regeringen som i propositioner föreslagit förändrade förhållanden när det gäller oljelagringen. Detta är ju ingenting som herr Nyhage eller hans partikamrater kommit med. Om man skall utgå från vad Hans Nyhage här har sagt, skall väl detta tolkas som ett utomordentligt bevis för att vi nu fått en handlingskraftig regering.

Vi diskuterar alltså oljeupphandling i Iran som inte skett – och så får jag en replik från Lars Ernestam, där han gör mig uppmärksam på att det också finns kvinnliga reserver! Dessa borgerliga kamrater i riksdagen pratar så ofta om jämlikhet, men det är intressant att konstatera att när det gäller att tala för reservationen mönstrar de bara manliga reserver. För att knyta an till Karin Ahrlund vore det kanske skäl att fundera över om man inte en sådan här gång – eftersom man gör detta till en replik – eftersträva att åstadkomma jämställdhet också i debatterna.

Men för att återknyta till ärendet är det intressant att ingen av de borgerliga ledamöterna har bestritt mitt påstående om felaktigheten i reservationen. Jag vet ju att alla tre är läskunniga. Det är bara att slå upp s. 63 i utskottets betänkande och läsa de första meningarna i reservation 9, så skall ni se att ni har skrivit något som inte står i överensstämmelse med verkligheten. Jag konstaterar att detta kanske inte var medvetet utan att det är bristande kunskap som gör att ni har hamnat där ni hamnat.

Jag yrkar avslag på reservation 9.

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Fråga om oljeupp-
handling i Iran*

Anf. 121 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Det anmärkningsvärda är att samma regering som beslutar att sälja ur befintliga lager avser att köpa samma kvantitet, i full vetskap om att detta köp skulle medföra förluster för Sverige.

Anf. 122 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag skall avsluta denna debatt genom att hänvisa till den utfrågning som förekommit med generaldirektören. Han har t. o. m. bekräftat att det var fråga om försäljning av 1.7 miljoner kubikmeter.

Anf. 123 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Låt mig läsa högt för Lars Ernestam från det material vi har fått. Jag citerar av det svar som generaldirektör Gunnar Nordbeck gav inför utskottet: "Riksdagen beslutade på våren 1983 att vi skulle köpa 600 000 m³ råolja. I regleringsbrevet fick vi pengar för detta, och via Dahlsten fick jag veta hur regeringen önskade att köpet skulle ske. På sommaren 1983 var det ingen, vare sig i industridepartementet eller i överstyrelsen, som bedömde att vi skulle hamna i den situationen att vi i stället skulle sälja."

Detta är ju det intressanta. Jag vidhåller, Nyhage och Ernestam, att vad regeringen gjort är att man fullföljt riksdagens beslut. Det fantastiska är att ni i er reservation hävdar att man nu skall rikta anmärkning emot regeringen därför att den följt riksdagens beslut. Ni måste ju i ärlighetens namn erkänna att detta ur konstitutionell synpunkt är ganska fantastiskt.

Anf. 124 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Eftersom Kurt Ove Johansson tog upp hearingen med generaldirektör Gunnar Nordbeck skall jag bara referera något av vad han sade:

"Till att börja med måste jag göra en komplettering. Det är riktigt att det mot bakgrund av riksdagsbeslutet på våren 1984 var 1.2 miljon som skulle säljas, men sedan har riksdagen i höstas fattat ytterligare ett beslut om ännu mer utförsäljning. Enligt beslutet i höstas skall vi sälja 1.7 miljon m³. Detta visar hur snabbt vårt behov av olja minskar. Som situationen är i dag skall vi alltså sälja 1.7 miljon m³ råolja.

Jag skulle vilja uttrycka det så, att blir vi tvingade att ta in Iranolja och pumpa in den i Brofjorden, får vi kostnader för det. Då blir det naturligtvis problem att sälja ut den oljan tillsammans med de 1.7 miljonerna. Dessutom får vi kostnader för utpumpningen."

I och med detta är debatten avslutad för min del.

Anf. 125 ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Fråga om oljeupphandling i Iran anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 13 f: Viss uppdragsutbildning för Iran.

Herr talman! Genom ett olyckligt och ur saklig synpunkt synnerligen illa underbyggt beslut har socialdemokraterna och moderaterna här i riksdagen bestämt att tandläkarhögskolan i Malmö skall läggas ned. Därmed berövas hela den södra utbildningsregionen all grundläggande utbildning på detta viktiga område.

Från högskolans och universitetets sida har man gjort betydande ansträngningar för att åtminstone kunna rädda en del av den avancerade specialistutbildning och forskning som förekommer vid högskolan. Dessa ansträngningar är naturligtvis i hög grad lovvärda. Om de lyckas innebär det att åtminstone något blir kvar och att uppbyggda resurser och en del av den eminenta kompetens som finns på området kan utnyttjas.

Ett uppslag som vuxit fram efter kontakter mellan företrädare för regeringen och den iranska staten har dock med all rätt stött på stark opposition från berörda inom högskola och universitet. Det gäller planerna på att utbilda bl. a. tandläkare – även läkare har varit på tal – åt den iranska staten. Det finns all anledning att ta denna opposition på djupt allvar. Regimen i Iran är en förtryckarregim, som utövar terror mot den egna befolkningen. Ett led i denna terror har varit att förfölja alla oliktankande. Detta har inte minst drabbat intellektuella av alla kategorier. Bl. a. har tusentals läkare och tandläkare avrättats eller tvingats gå i landsflykt. Den tilltänkta utbildningen av tandläkare skulle således innebära att vi ställer upp för att ersätta de avrättade eller förjagade regimkritikerna med utbildade anhängare av den sittande regimen. Detta kan inte accepteras.

Företrädare för centern och folkpartiet har här i riksdagen i olika sammanhang tagit upp dessa frågor och krävt att planerna på utbildning av iranska tandläkare skall avbrytas. Regeringen har dock inte velat göra något som helst uttalande i denna riktning. Man skyller på att det ännu inte varit en regeringsfråga i formell mening. Utrikeshandelsminister Hellström har i kammaren t. o. m. sagt att han ser på denna fråga enbart ur rent kommersiell synpunkt. Detta är verkligen oroande.

Utskottet har nu granskat vad som hittills har förekommit i frågan. I utskottets skrivning förekommer inga uttalanden av den bryska natur som utrikeshandelsministern gjort. Utskottet noterar i stället att det i olika sammanhang påtalats att det med hänsyn till rådande förhållanden i Iran kan ifrågasättas om den svenska staten bör medverka till utbildningsinsatserna i fråga. Utskottet förutsätter att regeringen med uppmärksamhet följer frågan. Denna försiktiga men dock kritiska attityd även från majoritetens sida har gjort att vi som är mycket starkt kritiska har avstått från att reservera oss.

I ett särskilt yttrande som är gemensamt för centern, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna deklarerar vi dock helt klart att utbildningen inte bör komma till stånd. Det är vår bestämda uppfattning att planerna på utbildningen av iranska tandläkare skall avbrytas. Detta skulle utöver vad jag tidigare sagt också vara en viktig markering av Sveriges ogillande av det sätt på vilket den iranska regimen behandlar sina egna medborgare. Skulle det

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Viss uppdragsut-
bildning för Iran*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Viss uppdragsut-
bildning för Iran*

visa sig att planeringen fullföljs kommer vi självfallet att ta upp frågan på nytt här i riksdagen.

Anf. 127 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vpk, liksom mittenpartierna, motsatte sig beslutet om nedläggning av tandläkarhögskolan i Malmö. Vi har därför inget ansvar för den pressade situation som där har uppstått.

Vad gäller den fråga som behandlas under detta avsnitt måste enligt vår mening utgångspunkten vara att människor som har att arbeta i hälsovårdsyrket måste vara beredda att godta de humanistiska principer som är internationellt vedertagna för människor som arbetar inom sådan verksamhet.

Ett av de karaktärsdrag som kännetecknar den iranska regimen är att den av sina läkare och tandläkare kräver en typ av lojalitet med staten som är oförenlig med dessa humanistiska principer för hälsovårdsarbetet. Människor som hävdar dessa principer fängslas, avrättas eller drivs ut över landets gränser.

Med utgångspunkt i dessa förhållanden är vi av den bestämda uppfattningen att utbildning av iranska studerande på den iranska statens vägnar eller enligt avtal med den iranska staten inte bör komma till stånd här i Sverige.

Jag kan i övrigt instämma i det som i detta ärende har yttrats av Bertil Fiskesjö.

Anf. 128 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! De båda tidigare talarna under denna rubrik har uttalat sitt missnöje över att tandläkarhögskolan i Malmö skall läggas ned eller utbildningen där reduceras. Jag skall inte delta i den diskussionen. Det är ett avslutat kapitel.

Vad vi i dag har att resonera om är den uppdragsutbildning för Iran som har varit aktuell inom vårdområdet. Vi för här en debatt trots att vi är överens i utskottet och trots att det inte har fattats något regeringsbeslut i denna fråga.

Bakgrunden är följande: 1983 kom det från Iran en förfrågan om teknisk utbildning i Sverige. Denna förfrågan ledde dock inte till någonting.

För drygt ett år sedan, under våren 1984, gjorde Iran förfrågningar om utbildningar inom vårdområdet. SwedeHealth AB, som ägs av Landstingsförbundet, undersökte möjligheten att anordna sådan utbildning. Efter en tid gjorde också det halvstatliga företaget Swedec International AB en liknande undersökning. Det blev så småningom det senare företaget som fick fortsätta detta utredningsarbete. Det fanns då förutsättningar för att avge en offert på området.

Från Irans sida meddelades emellertid att man inte var beredd att fortsätta dessa diskussioner förrän 1985. Under tiden har Iran skaffat sig erbjudanden från de båda tyska staterna, Österrike och Belgien.

Så ligger det till i denna fråga. Man har alltså ännu inte kommit fram till ett avgörande. Och framför allt föreligger det inte – det vill jag upprepa – något

regeringsbeslut. Följaktligen finns det heller inget att granska, vilket utskottet var överens om. Därför tycker jag inte att denna debatt är särskilt nödvändig.

Anf. 129 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill i någon mån bestrida det sista påståendet. Planerna var ändå så pass långt framskridna och reaktionerna mot dessa diskutabla planer så pass starka att jag tror det är nyttigt ifall man i olika sammanhang, inte minst här i riksdagen, betonar att detta från politiska och humanistiska utgångspunkter icke är acceptabelt.

Anf. 130 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Det har ansetts att Sverige skall ägna sig åt att bedriva viss tjänsteexport, och utbildning är naturligtvis en form av tjänsteexport. Om vi då har en möjlighet och, som i det här fallet, t. o. m. en ganska stor kapacitet för att erbjuda en utbildning, kan det ifrågasättas om vi inte skall ta chansen när ett tillfälle ges.

Jag kan dela Jörn Svenssons synpunkter när han säger att vi skall handla efter humanistiska principer på det här området, men ibland kan det vara svårt att iaktta både affärsmässiga principer och humanistiska principer och att göra det på ett godtagbart sätt.

Nu har vi ju inte ställts inför det problemet ännu, eftersom man inte har kommit fram till något avslut. Och framför allt: Det föreligger inte något regeringsbeslut, och därför har vi egentligen ingenting att ta fasta på i det här ärendet.

Anf. 131 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill till det som har sagts bara göra ett kort tillägg. Visst har det förekommit kontakter mellan regeringen och den iranska staten! Inte mindre än tre statssekreterare har varit inblandade i förberedande resonemang. Frågan har alltså behandlats, om inte direkt på statsrådsnivå, så på kanslihusnivå.

Jag tror det är väldigt viktigt att det avgavs opinionsyttringar från riksdagen, så att de som nu har att handlägga frågorna verkligen inser att det kommer att resas ett mycket kraftigt motstånd, inte bara från dem som är närmast berörda – vi vet ju genom inlägg i pressen och genom brev som vi har fått från dem som skall ha hand om undervisningen att de inte vill ha med verksamheten att göra – utan också från ledamöter av riksdagen.

Anf. 132 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Jag skall inte alls förneka att det har förekommit kontakter på statssekreterarnivå mellan departementen. Men detta har i och för sig inte lett till några formella beslut.

Man måste ställa frågan: Skall vi först inrätta ett företag för tjänsteexport och sedan hindra detta företag från att arbeta? Jag ser inte riktigt logiken i detta.

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Viss uppdragsut-
bildning för Iran*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Beslut om laddning
av kärnkraftsreak-
torer*

Jag erinrar mig att Bertil Fiskesjö i ett tidigare inlägg i debatten sade att det är viktigt att vi ser till att debatten får rimliga proportioner. Det borde kunna gälla också för den här frågan. Jag tycker inte att det är att iakttä rimliga proportioner om man diskuterar det här ärendet alltför ingående, eftersom det inte – jag upprepar det – har varit föremål för något regeringsbeslut.

Anf. 133 ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Viss uppdragsutbildning för Iran anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 15: Beslut om laddning av kärnkraftsreaktorer.

Anf. 134 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Beslutet att ladda de två sista reaktorerna i det svenska kärnkraftsprogrammet har lika litet som besluten om tidigare laddningar från den sjunde reaktorn och framåt tillräckligt stöd i de lagar som stiftats för detta ändamål. Det var lika felaktigt att ladda dessa två reaktorer med stöd av den nya kärnsäkerhetslagen som det var att ladda reaktorerna 7–10 med stöd av den dåvarande villkorslagen. I ingetdera fallet har framställningarna från kärnkraftsindustrins sida uppfyllt villkoren vare sig i den nuvarande kärnsäkerhetslagen eller i den gamla villkorslagen.

Om vi lämnar den föregående laddningskarusellen därhän och ägnar oss åt de två laddningar som detta avsnitt av konstitutionsutskottets betänkande behandlar, kan vi konstatera att kärnsäkerhetslagen formulerar två krav för att laddning av reaktorer skall kunna tillåtas. Det skall visas att det finns en metod för tillfredsställande hantering och slutlig förvaring av det använda bränslet och det radioaktiva avfallet. Det andra kravet är att det finns ett program för forskning och utveckling som visar att det radioaktiva avfallet kan slutförvaras på ett säkert sätt.

Det står icke i mänsklig förmåga att göra några sådana utfästelser – det är ingen som ännu vet om en säker slutförvaring är möjlig. Därför bygger hela detta beslut på lösan sand. Jag tillhörde själv den utredning som förberedde denna lag. I lagen har man försökt mjuka upp formuleringarna, och det har blivit en glidande lagtext. Men icke desto mindre står det att man skall visa att det finns en säker metod. Och det kan man inte visa.

Vill man följa lagen, kan man inte ladda några nya reaktorer. Därför är det naturligtvis ett lagbrott att ladda reaktorerna – inte ens som denna lag är skriven är detta godtagbart.

Dessutom tillkommer i detta fall – vilket var en av anledningarna till denna anmälan till konstitutionsutskottet – att tunga remissinstanser utdömt KBS-3-metoden, som denna ansökan avsåg. Det har enligt vår uppfattning regeringen inte tagit tillräcklig hänsyn till.

Det hade naturligtvis också varit möjligt att uppskjuta dessa laddningar och inte bryta mot stiftade lagar, om man hade haft den politiska viljan, som det brukar talas så mycket om.

Vi anser alltså att regeringsbeslutet om laddning inte uppfyller lagens

villkor. Expertis och remissinstanser anser inte heller att KBS-3-metoden är tillräckligt genomarbetad.

Det är beklagligt att det i utskottet inte gått att få gehör för dessa synpunkter. Framtiden får ge besked om huruvida denna metod är så säker som man påstår, och forskning och utvecklingsverksamhet får visa om man fattat ett riktigt beslut.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vår reservation vid detta avsnitt.

Anf. 135 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Under avsnitt 15 behandlas regeringens beslut att ge laddningstillstånd för atomkraftaggregaten Forsmark 3 och Oskarshamn 3. Vpk, som anmält denna fråga, har redovisat vilka punkter i regeringsbeslutet som kritiseras och på vilka grunder det sker.

Från centerns sida har vi till betänkandet fogat ett särskilt yttrande som klargör vår inställning.

Tillstånden att ladda de två aggregaten har meddelats med stöd av lagen om kärnteknisk verksamhet. Begränsningen av möjligheterna att ladda atomkraftaggregat är avhängig av denna lagstiftning, och när nu riksdagen har godtagit lagen har regeringen att inom dessa ramar fatta beslut.

Tillstånd lämnas endast om reaktorns innehavare har, som det står i betänkandet: "dels visat att det för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta finns en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd, dels företett ett program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från detta skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt."

Regeringen har efter remissbehandling gjort den bedömningen att sökanden presenterat ett godtagbart material för att få tillstånd. Därmed har regeringen utnyttjat sin rätt att värdera materialet inkl. remissvaren. Det ger också besked om den grundläggande inställningen till atomkraften.

Från centerns sida har vi inte funnit anledning att kritisera beslutet ur de aspekter som konstitutionsutskottet har att anlägga vid sin granskning. Däremot anser vi fortfarande att de sista atomkraftreaktorerna inte borde ha kommit till utförande. För vårt land hade betydande vinster uppkommit om dessa resurser utnyttjats för andra energiändamål: sparande, rådgivning och utnyttjande av inhemska förnybara energikällor.

Herr talman! Centern har med det särskilda yttrandet markerat att vår uppfattning om energipolitiken inte förändrats med anledning av granskningen av dessa frågor.

Anf. 136 STURE THUN (s):

Herr talman! Som framgår av de två tidigare talarnas inlägg omfattar den här delen av granskningsbetänkandet tillståndet att ladda kärnkraftverken Forsmark 3 och Oskarshamn 3.

Anledning till granskningen är en den 29 juni 1984 till konstitutionsutskot-

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Beslut om laddning
av kärnkraftsreak-
torer*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

tet inlämnad anmälan av Oswald Söderqvist från vpk.

I anmälan hävdas att regeringsbeslutet fattats på alltför dåligt underlag, vilket också Oswald Söderqvist anförde nyss.

Som framgår av utskottets betänkande har tillståndet beviljats med stöd av 6§ lagen om kärnteknisk verksamhet. Enligt nämnda lag krävs särskilt tillstånd av regeringen för att få tillföra kärnbränsle till en reaktor. Tillståndet lämnas endast om innehavare av reaktor har dels visat att det för hantering och slutlig förvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall som härrör från denna finns en metod som kan godtas med hänsyn till säkerhet och strålskydd, dels företett ett program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som behövs för att i reaktorn använt kärnbränsle och radioaktivt avfall skall kunna hanteras och slutförvaras på ett säkert sätt.

Till ansökan om laddningstillstånd för Forsmark 3 och Oskarshamns kärnkraftsreaktorer har fogats en utredning. Kärnbränslecykelns slutsteg använt kärnbränsle KBS-3. De i utredningen redovisade metoderna för hantering av utbränt kärnbränsle anses uppfylla kraven för att erhålla laddningstillstånd. Efter remissbehandlingen av ansökningarna och expertgranskning av KBS-3 gjorde regeringen den bedömningen att den redovisade metoden för slutförvaring av utbränt kärnbränsle uppfyllde kravet för att erhålla laddningstillstånd.

Med vad jag här redovisat yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Till slut, herr talman, vill jag bara säga till Bengt Kindbom, att debatt om energipolitiken lär komma den 3 juni här i kammaren.

Anf. 137 ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Beslut om laddning av kärnkraftsreaktorer anmälde talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 16: Viss personalkontrollfråga.

*Viss personal-
kontrollfråga*

Anf. 138 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! När skogsarbetaren Lars-Olov Olovsson sökte ett nytt arbete befanns han vid en strikt meritbedömning vara den mest förtjänte, den skickligaste. På grund av tidigare medlemskap i Marxist-Leninistiska kampförbundet och facklig aktivitet – han deltog i skogsarbetarstrejken 1975 – hamnade han i det politiska register som används för att administrera en reell svartlistning och yrkesförbud i vårt land.

I reservation 11 av Nils Berndtson, vpk, utvecklas och motiveras kritiken mot regeringens handläggning av denna fråga. Jag vill yrka bifall till denna reservation och till de övriga vpk-reservationer som är fogade till konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:35.

Tillämpningen av lagarna och innehållet i dem, vilket är den principiella frågan, har ett klart och entydigt samband. Särskilt viktigt borde detta vara för en regering, vars existens beror på graden av stöd från arbetande människor. Justitieministern har i en frågedebatt med mig här i kammaren förklarat att han inte avser att ta något initiativ för att ändra på de nuvarande reglerna för personkontroll. Riksdagen avlog nyligen en vpk-motion om att

personalkontrollkungörelsen skulle ersättas med en lag. En bred majoritet i riksdagen vill alltså ha kvar ett system som innebär diskriminering, olika behandling och avsteg från principen om arbete åt alla, även för arbetssökande som genom politisk facklig aktivitet visat att de vill bekämpa orättvisor i vårt samhälle. Dessa människor berövas dessutom genom reglerna om hemligstämpling möjligheten att försvara sig. De får inte ens kännedom om på vilket skäl yrkesförbudet tillämpas, än mindre vad som är grunden till varför det skett en registrering. Detta är ovärdigt en stat som anser sig vara en rättsstat. Denna möjlighet att stöta ut politiskt och fackligt aktiva människor från stora delar av den svenska arbetsmarknaden är en skamlig kvarleva, en klasslag som snarast måste avskaffas.

För att få en uppfattning om problemets omfattning måste vi komma ihåg att det inom den statliga sektorn finns 55 myndigheter där personkontroll får genomföras. Dessa myndigheter hade i mars 1984 bortemot 230 000 anställda.

Personalkontrollkungörelsen och dess tillämpning är ett politiskt och antifackligt instrument. Oviljan och handlingsförlamningen som hindrar ett lagstiftningsarbete för jämlikhet och likaberättigande måste brytas. Lagregler som garanterar att förtjänst och skicklighet får styra tjänstetillsättningar måste införas.

Anf. 139 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Nej, Paul Lestander, någon politisk åsiktsregistrering har vi inte i vårt land, och det skall vi inte heller ha. Regeringen har också nyligen gjort en ändring i personalkontrollkungörelsen, så att det blir möjligt att rensa bort ett stort antal tjänster som nu skyddsklassas och därmed kontrolleras.

Vi har i Sverige en personalkontroll som motiveras med hänsynen till rikets säkerhet och som bygger på ett personregister, som av naturliga skäl är hemligt.

Vid tillsättning av en tjänst som är placerad i skyddsklass lämnar rikspolisstyrelsen – efter beslut i den parlamentariskt sammansatta styrelsen – uppgifter om de rent faktiska förhållandena. Rikspolisstyrelsen värderar inte uppgifterna och rekommenderar inte heller någon till någon tjänst. Det är den anställande myndigheten som själv värderar och beslutar i tillsättningsärendet. De beskyllningar mot regeringen som framförs i reservationen saknar helt grund.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation 11 och bifall till utskottets skrivning.

Anf. 140 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist har tydligen läst på något dåligt i just det här avseendet. Det står på fjärde raden uppifrån i den PM från justitiedepartementet som avgetts av Gösta Welander: En anteckning i registret får emellertid inte göras enbart av det skälet att någon genom tillhörighet till organisation eller på annat sätt har gett uttryck för politisk

Nr 148

Ondagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Viss personal-
kontrollfråga*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Viss personal-
kontrollfråga*

uppfattning. Det är ordet enbart som styr lagstiftningen och tillämpningen. Politisk tillhörighet och politisk-facklig aktivitet har tydligen utgjort förtjänst nog för att komma in i de här registren.

Wivi-Anne Cederqvist gör den andra logiska kullerbyttan när hon säger att det av naturnödvändighet är hemligt. Just genom att det är hemligt kan man alltså inte visa hur många människor som är registrerade på grund av politisk aktivitet, politisk tillhörighet och faktisk kamp.

Det är också alldeles uppenbart att det är ett politiskt handlingsregister det här är fråga om, eftersom man genom åren och i historien har kunnat märka att människor med andra politiska åsikter inte har utsatts för personalkontroll. Ändå har de, under skenet av att de innehaft kontrollerade tjänster, handlat direkt i strid mot nationens säkerhet.

Anf. 141 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Eftersom vi har tidsbrist skall jag fatta mig kort.

Det är helt riktigt som Paul Lestander säger att det står i denna PM från Gösta Welander, justitiedepartementet, att en anteckning i registret inte får göras enbart genom att någon tillhör organisation eller har en viss politisk uppfattning. Men det är också så, och det svaret fick Paul Lestander av justitieminister Sten Wickbom i frågestunden, att ingen registreras enbart på den grunden att han eller hon deltar i eller är aktiv i en strejk. Han menade då att han gick ganska långt när det gällde att ge svar i den känsliga frågan om vad som skall och bör registreras.

Anf. 142 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Ja men, Wivi-Anne Cederqvist, vi är ju överens om att enbart deltagande i strejk inte kan vara motiv för registrering. Men politisk tillhörighet plus deltagande i strejk, politisk aktivitet plus medlemskap i politiska vänsterorganisationer är tydligen motiv nog.

Eftersom de här registren inte är offentliga skulle jag kunna säga så här: Vill Wivi-Anne Cederqvist visa att inte jag själv är registrerad? Om jag är det undrar jag av vilket skäl och vilket brott mot rikets säkerhet jag har begått.

Anf. 143 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Eftersom registren är hemliga vet varken Paul Lestander eller jag vad som står där.

Anf. 144 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag hävdar att man kan registreras på grund av politisk tillhörighet och facklig verksamhet. Det är vad som skett i fallet med Lars-Olov Olovsson. Varför förneka det faktum att fackligt aktiva, politiskt medvetna människor tydligen kan stängas ute från arbetet på grund av denna fackliga och politiska aktivitet?

Anf. 145 ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Viss personalkontrollfråga anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 17: Regeringsbeslut angående vissa kollektiva försäkringar.

Anf. 146 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I november 1982 tecknade Svenska elektrikerförbundet och Folksam ett avtal om kollektiv hemförsäkring med obligatorisk anslutning för förbundets medlemmar. Avtalet väckte stor debatt beträffande såväl de föreningsrättsliga som de försäkringsrättsliga aspekterna. I hög grad kritiserades den tvångsanslutning som avtalet innebar. Ett antal medlemmar i Elektrikerförbundet fann sig föranlättna att gå till domstol för att få sin rätt att stå utanför försäkringen prövad. I januari 1985 fastslog Stockholms tingsrätt att Elektrikerförbundet inte ägt rätt att fatta beslut om hemförsäkring för medlemmarna.

Det tecknade avtalet föranledde försäkringsinspektionen att hos regeringen hemställa att försäkringsverksamhetskommittén genom tilläggsdirektiv skulle få i uppdrag att lägga fram förslag rörande kollektiva sakförsäkringar med obligatorisk anslutning. Regeringen lämnade framställningen utan avseende med motiveringen att såväl försäkringsverksamhetskommittén som försäkringsrättskommittén hade att behandla frågan inom ramen för sina resp. direktiv.

Regeringens beslut föranledde i sin tur försäkringsinspektionen att i ett cirkulär till försäkringsbolagen förutsätta att försäkringsbolagen skulle avstå från att offerera eller träffa dylika avtal utan reservationsrätt i avvaktan på statsmakternas ställningstagande.

I november 1984 beslöt likväl Målaresförbundet att med Folksam teckna avtal om obligatorisk kollektiv hemförsäkring för förbundets medlemmar. Försäkringsinspektionen förelade med stöd av försäkringslagen Folksam att inte låta avtalet gå i verkställighet. Folksam anförde besvär hos regeringen, som i december 1984 undanröjde försäkringsinspektionens beslut.

Folksams överklagande sändes ut på remiss. Konsumentombudsmannen anförde att kollektiva hemförsäkringar inte bör tillåtas förrän alla aspekter ur konsument- och marknadssynpunkt utretts närmare. Näringsfrihetsombudsmannen ifrågasatte om försäkringen står i överensstämmelse med skälighetsprincipen i försäkringsrörelselagen. Därtill ifrågasatte NO om något verkligt upphandlingsförfarande förekommit i Målaresförbundets försäkring. I likhet med KO ansåg NO att avtalet inte skulle komma till stånd i avvaktan på pågående utredningsarbete och domstols prövning. Försäkringsinspektionen vidhöll i sitt remissvar att försäkringen inte borde tecknas.

Trots avslagsyrkanden från samtliga berörda myndigheter, trots klara uttalanden av juridisk expertis att obligatoriska hemförsäkringar inte tillhör de stadseenliga och traditionella uppgifterna för en facklig organisation – något som också Svea hovrätt fastställt, när den prövade frågan – trots att två sittande utredningar arbetar med ärendet om kollektiva sakförsäkringar och trots att Stockholms tingsratts dom var nära förestående, beslutade regering-

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Regeringsbeslut
angående vissa kol-
lektiva försäkringar*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

en att medge Folksam rätt att teckna en obligatorisk, kollektiv hemförsäkring med Mälareförbundet.

Detta, herr talman, är djupt anmärkningsvärt. Vad är det för mening med att använda ett remissförfarande, när regeringen totalt struntar i vad remissinstanserna enhälligt uttalar? Vad är det för mening med att låta inte bara en utan två utredningar arbeta med en fråga, när regeringen helt nonchalerar dessa utredningars pågående arbete? Vad är det för motiv som ligger bakom regeringens ställningstagande, när den i full vetskap om en nära förestående tingsrättsdom i ärendet likväl avgör detta ärende på sätt som strider mot den enskildes rätt att själv få bestämma över sina egna angelägenheter?

I sitt ställningstagande anför regeringen att ytterligare kollektiva sakförsäkringar inte bör komma till stånd förrän statsmakterna efter erforderlig utredning tagit ställning till denna försäkringsform. Vid ett och samma tillfälle tar regeringen således ställning både för och emot kollektiva sakförsäkringar. Först Folksam och Mälareförbundet, därefter principerna – detta är rättesnöret för den socialdemokratiska regeringen!

Regeringen har inte haft något som helst reellt underlag för att undanröja försäkringsinspektionens beslut. Något bärande skäl härför förelåg inte. Tvärtom fanns det all anledning för regeringen att respektera de föreliggande, otvetydiga sakskalet för att avslå överklagandet. Inte minst vittnar domen i Stockholms tingsrätt om hur regeringen skulle ha handlat.

Herr talman! Regeringens handläggning av detta ärende står i strid med de skyldigheter regeringen har och det ansvar den har att utöva. Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 12.

Anf. 147 ANITA MODIN (s):

Herr talman! Eftersom regeringen här har fattat ett klokt och korrekt beslut, kän jag nöja mig med att hänvisa till den utförliga skrivning som finns i utskottets handlingar och yrka bifall till utskottets hemställan under punkt 17.

Anf. 148 ANDRE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringsbeslut angående vissa kollektiva försäkringar anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera avsnitt 18: Tjänstledighet från viss domartjänst.

Anf. 149 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I årets granskningsbetänkande, punkt 18, behandlas ärendet Tjänstledighet från viss domartjänst. Domaren i fråga, hovrättsråd och ledamot av denna kammare, hade begärt tjänstledighet under tiden 1 oktober 1984 – 30 juni 1985. Den 17 januari 1985 meddelade regeringen att vederbörande erhållit tjänstledighet från den 1 oktober 1984 under hela den tid han innehar uppdraget som ledamot av riksdagen. Hans begärda tjänstledighet utsträcktes således av regeringen utöver vad han själv begärt.

Som motivering åberopade regeringen kollektivavtal av den 21 maj 1984

*Tjänstledighet från
viss domartjänst*

mellan statens arbetsgivarverk och personalorganisationerna. Detta avtal godkändes av riksdagens löne delegation den 29 maj 1984 och av regeringen dagen därpå, den 30 maj 1984.

I granskningsärendet har hävdats att regeringsbeslutet innebar en tvångsmässig avstängning från tjänsten, i strid med gällande lagregler.

Tjänst som hovrättsråd är en ordinarie domartjänst. För sådan gäller ett särskilt anställningsskydd enligt 11 kap. 5 § regeringsformen. Avsikten med detta är att skapa garanti för självständighet i dömandet.

Enligt LOA, 13 kap. 1 och 2 §§, kan en arbetstagare i vissa fall avstängas från arbetet antingen om förfarande inleds som syftar till att ålägga arbetstagare disciplinpåföljd eller till att avskeda honom, eller det vidtas åtgärder för att anställa åtal mot honom eller arbetstagaren ej fullgör sina arbetsuppgifter tillfredsställande och den bristande tjänstdugligheten beror av sjukdom eller därmed jämförligt förhållande. Några andra grunder för avstängning anges inte i LOA.

De aktuella reglerna i LOA är tvingande, vilket innebär att det inte är möjligt att träffa bindande avtal om från LOA avvikande regler i dessa delar.

Enligt avtalet har vederbörande rätt att återinträda i tjänst efter det att han senast en månad i förväg aviserat arbetsgivaren om att han önskar avbryta tjänstledigheten.

Det är konstitutionsutskottets mening att regeringen i beslutet borde ha framhållit nämnda möjlighet att återinträda i tjänst. I detta avseende har beslutet således, enligt utskottet, fått en mindre lämplig utformning.

Men, herr talman, KU fortsätter därefter och anför: "Utskottet vill härutöver framhålla att det kan ifrågasättas om de kollektivavtalsbestämmelser som reglerar statligt anställdas rätt till tjänstledighet för uppdrag som riksdagsledamot i vissa avseenden är förenliga med de tidigare nämnda lagreglerna. Särskilt kan påpekas att avtalet helt synes utesluta möjligheten att tjänstgöra under pågående riksmöte. Utskottet förutsätter att regeringen snarast uppmärksammar denna fråga och vidtar omedelbara åtgärder."

Ett enigt konstitutionsutskott förväntar således, herr talman, att regeringen snarast vidtar åtgärder på grundval av vad utskottet här anför. Till sist, herr talman, är det av yttersta vikt att vi här i kammaren konstaterar att kollektiva avtal aldrig kan ta över vad Sveriges riksdag beslutar i lag eller grundlag.

Anf. 150 STURE THUN (s):

Herr talman! Jag kan inskränka mig till att hänvisa till utskottets utomordentliga behandling av det här ärendet, som framgår av betänkandet, och yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill bara avslutningsvis säga till Elisabeth-Fleetwood att det här inte är fråga om att ta bort någon lagrätt. Man har följt ett kollektivavtal, och på den punkten finns det ingen anledning till anmärkning mot justitieministern.

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tjänstledighet från
viss domartjänst*

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

*Tjänstledighet från
viss domartjänst*

Anf. 151 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag avstår från replik och hänvisar Sture Thun till vad jag sade i mitt inledningsanförande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 152 ANDRE VICE TALMANNEN:

Propositioner ställs först beträffande envar av de frågor som berörs i de reservationer som fogats till betänkandet. Därefter ställs proposition i ett sammanhang på övriga i betänkandet upptagna frågor.

Remisser till lagrådet m. m.

Beslöts med 161 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. 134 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 1 av Anders Björck m. fl.

Diarieföringen inom finansdepartementet av visst brev

Efter ställda propositioner på

dels godkännande av vad utskottet anfört,

dels godkännande av vad som anförts i reservation 2 av Anders Björck m. fl.,

beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Utlänningsärenden

Beslöts med 278 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. 17 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 3 av Nils Berndtson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Utrikesdepartementets rutiner för kontakterna med massmedierna

Efter ställda propositioner på

dels godkännande av vad utskottet anfört,

dels godkännande av vad som anförts i reservation 4 av Anders Björck m. fl.,

beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Visst uttalande av statsrådsberedningen

Efter ställda propositioner på

dels godkännande av vad utskottet anfört,

dels godkännande av vad som anförts i reservation 5 av Anders Björck m. fl.,

beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Utrikesministerns beslut beträffande ledamotskap i utrikesdepartementets antagningsnämnd

Beslöts med 162 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. 135 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 6 av Anders Björck m. fl.

Viss kreditutfästelse m. m. avseende Algeriet

Efter ställda propositioner på
dels godkännande av vad utskottet anfört,
dels godkännande av vad som anförts i reservation 7 av Anders Björck m. fl.,

beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Vissa krediter till Nicaragua

Beslöts med 225 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. 72 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 8 av Anders Björck m. fl.

Fråga om oljeupphandling i Iran

Efter ställda propositioner på
dels godkännande av vad utskottet anfört,
dels godkännande av vad som anförts i reservation 9 av Bertil Fiskesjö m. fl.,

beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Beslut om laddning av kärnkraftsreaktorer

Efter ställda propositioner på
dels godkännande av vad utskottet anfört,
dels godkännande av vad som anförts i reservation 10 av Nils Berndtson,
beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Viss personalkontrollfråga

Beslöts med 277 röster att lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört. 19 röster avgavs för att utskottets anmälan skulle läggas till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservation 11 av Nils Berndtson.

Regeringens beslut angående vissa kollektiva försäkringar

Efter ställda propositioner på
dels godkännande av vad utskottet anfört,
dels godkännande av vad som anförts i reservation 12 av Bertil Fiskesjö m. fl.,

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Granskning av
statsrådets tjänste-
utövning m. m.*

beslöts med acklamation att utskottets anmälan i förevarande del skulle läggas till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad utskottet anfört.

4 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

5 § Anmäldes och bordlades

Motion

1984/85:3226 av *Tore Nilsson* och *Eric Hågelmark*

Riksdagens förvaltningskontors förslag om överlåtelse av Strömparterren till Stockholms stad (förs. 1984/85:18)

6 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkande

1984/85:67 Senareläggning av viss tidsgräns i fastighetstaxeringslagen

Justitieukskottets betänkanden

1984/85:34 Taxeringsfunktionärers straffrättsliga ansvar (prop. 1984/85:117 delvis)

1984/85:36 Anslag till kriminalvården, m. m. (prop. 1984/85:100 delvis)

1984/85:37 Vissa kostnader för häktade m. m. (förs. 1984/85:12)

Lagutskottets betänkanden

1984/85:42 Konsumenttjänstlag (prop. 1984/85:110)

1984/85:43 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kulturutskottets betänkande

1984/85:24 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkande

1984/85:30 Kemikaliekontroll (prop. 1984/85:118)

7 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 22 maj

1984/85:613 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till statsrådet Anita Gradin om handläggningen av asylansökningar från kurdiska flyktingar:

Sedan ett par veckor tillbaka pågår hungerstrejker bland kurdiska

flyktingar och asylsökande vid flera förläggningar i Sverige, t. ex. Loka Brunn, Frostavallen och Lagan. Orsakerna uppges vara de långa väntetiderna i beslutsprocessen, nonchalans i fråga om flyktingarnas motiv och otillfredsställande förläggningsförhållanden.

Jag vill därför fråga invandrarministern:

Vad beror de ovan nämnda bristerna på, och vad kan invandrarministern göra för att förbättra förhållandena?

1984/85:614 av *Margareta Persson* (s) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om åtgärder för att förhindra spridning av sjukdomen AIDS:

Kriminalisering av de prostituerade kunder har tidigare aktualiserats i motioner av olika riksdagsledamöter. Utgångspunkten för dessa motioner har varit att den grundläggande respekten mellan män och kvinnor förhindras genom förekomsten av prostitution.

I dag finns det också andra motiv för en kriminalisering av kunderna. Man vet nu att AIDS kan spridas till allmänheten, just genom att män besöker prostituerade som är smittbärare. Männerna för sedan smittan vidare till sina fruar och andra kvinnor. Tidigare har ganska klart avgränsade grupper varit i riskzonen, som därmed har kunnat få hjälp med råd om hur de skall kunna skydda sig mot smitta. Men när smittan sprids till kvinnor genom män som varit i sexuell kontakt med smittbärande prostituerade, då kan samhället lätt tappa kontrollen över sjukdomen.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga statsrådet Sigurdsen:

Överväger statsrådet att mot bakgrund av de smittorisker som de prostituerade kunder nu utgör kriminalisera kunderna?

1984/85:615 av *Karin Ahrland* (fp) till justitieministern om publiceringen av författningar i Svensk författningssamling:

Ett enigt konstitutionsutskott har i årets granskningsbetänkande uttalat: "Det är enligt utskottets mening otillfredsställande att i det närmaste 50 % av 1984 års författningar utkommit senare än två veckor före ikraftträdandet. Det kan inte heller accepteras att författningar, som skett i 8 fall 1984, kommit ut från trycket efter ikraftträdandet. — — — Utskottet har tidigare understrukit betydelsen av att förbättringar åstadkoms och måste nu ånyo betona angelägenheten av att det görs ansträngningar i detta hänseende."

Jag vill därför fråga:

Vilka åtgärder avser justitieministern att vidta för att följa konstitutionsutskottets och riksdagens uppmaning när det gäller utgivningen av SFS?

1984/85:616 av *Olof Johansson* (c) till statsministern om arbetsmarknads-konflikten mellan SAV och TCO-S:

För att "bana väg" för en uppgörelse i den nu bilagda konflikten mellan staten som arbetsgivare och TCO-S förekom direkta statsministerkontakter

Nr 148

Onsdagen den
22 maj 1985

*Meddelande
om frågor*

med representanter för TCO-S. Det är avgörande viktigt för kommande avtalsförhandlingar att eventuella "löften" i samband med denna kontakt öppet redovisas.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till statsministern:

Finns det någonting i samtalen mellan statsministern och TCO-S-ledningen, som kan återopnas inför 1986 års avtal och där påverka förhandlingsresultatet?

1984/85:617 av *Per Westerberg* (m) till industriministern om undersökning av utskottsledamöters kunskaper beträffande SIFU:

Stiftelsen Institutet för företagsutveckling (SIFU) har gett opinionsinstitutet Testologen i uppdrag att undersöka ledamöternas i närings-, arbetsmarknads-, finans- och utbildningsutskotten kunskaper och åsikter om SIFU.

Med hänsyn till att detta inte synes vara ett lämpligt sätt att använda skattemedel, vill jag fråga om förfarandet ger anledning till någon åtgärd från statsrådets sida?

8 § Kammaren åtskildes kl. 17.51.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert